

Maahanmuutto ja kotoutuminen eduskunnan keskustelussa

Meri-Tuuli Helena Kulmala
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalityö
Pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2019

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalityö	
Tekijä – Författare – Author Kulmala, Meri-Tuuli Helena			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Maahanmuutto ja kotoutuminen eduskunnan keskustelussa			
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiaalityö			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu		Aika – Datum – Month and year Joulukuu 2019	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 98
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tässä Pro gradu -tutkimuksessa tarkastellaan, miten eduskunnassa keskustellaan maahanmuutosta, maahanmuuttajista ja kotoutumisesta. Tutkimuksen aineistona on eduskunnassa 4.9.2018 käyty lähetekeskustelu hallituksen esityksestä uudeksi kotoutumislainsiksi. Keskustelun pöytäkirja on avoimesti saatavilla eduskunnan internetsivuilla. Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen muodostaa sosiaalinen konstruktionismi. Analyysimenetelmänä on käytetty retorista diskurssianalyysyä. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaisia merkityksiä maahanmuutolle, maahanmuuttajille ja kotoutumiselle keskustelussa annetaan ja miten näitä merkityksiä vahvistetaan erilaisin retorisin keinoin.</p> <p>Tutkimuksessa havaitaan, ettei keskustelu ole yksiselitteisesti maahanmuuton vastustamista ja puolustamista, vaan siinä asemoidutaan kolmeen erilaiseen argumentaatiopositioon, jotka ovat osin limittyviä ja osin toisilleen vastakkaisia. Nämä positiot on nimetty vastustus- ja ongelmapuheeksi sekä kotouttamisen kehittämispuheeksi. Vastustuspuheessa erityisesti humanitaarinen maahanmuutto määrittyy vastustettavaksi asiaksi ja se esitetään uhkana taloudelle, kulttuurille ja yhteiskunnalle. Retoriikka nojaa usein ääri-ilmaisuihin. Maahanmuuttajille luodaan erilaisia kategorioita, joihin liitetään pääosin negatiivisia ominaisuuksia. Kotouttamisen katsotaan usein väistämättä epäonnistuvan ja se mielletään assimiloitumiseksi, jossa vastuu on maahanmuuttajalla itsellään.</p> <p>Ongelmapuheessa maahanmuutto näyttäytyy ongelmana, jota tulee kyetä hallitsemaan. Vastustuspuheen tavoin maahanmuuttajien kategorisointi on yleistä. Puhe on usein nationalistiseen diskurssiin nojautuvaa. Vastuu kotoutumisesta pysyy maahanmuuttajalla, mutta myös yhteiskunnan vastuu tunnustetaan. Kotoutuminen nähdään ensisijaisesti rakenteelliseksi. Kotouttamisen kehittämispuheessa pääpaino on maahanmuuton sijaan kotouttamisessa. Maahanmuutto määrittyy puolustettavaksi asiaksi, josta on tarpeen puhua vain, jos sen oikeutus on ensin erikseen kyseenalaistettu. Puhe kotouttamisesta on toisaalta byrokraattisiin käytäntöihin keskittyvää, mutta toisaalta mukaan tulee kotoutumisen sosiokulttuurinen näkökulma, ja erityisesti sosiaaliset verkostot nähdään tärkeäksi kotouttavaksi elementiksi.</p> <p>Keskustelun pääpaino on maahanmuuton aiheuttamissa uhkissa ja ongelmissa ja stereotypisoivien kategorioiden rakentamisessa. Vastustus- ja ongelmapuheessa hyödynnetään uusrasismille tyypillisiä puhestrategioita ja monissa näihin positiioihin asemoituvissa puheenvuoroissa rakennetaan ennakkoluuloja ja turvattomuutta. Toisaalta maahanmuuttoa asetetaan keskustelussa myös puolustamaan syrjintää vastustaen. Vuorovaikutus puheenvuorojen välillä on kuitenkin monin paikoin vähäistä, eikä esitettyjä uhkakuvia juurikaan kyseenalaisteta. Kaikissa argumentaatiopositioissa nostetaan esiin maahanmuuttajanaisten alistaiseksi hahmottuva asema sekä taloudellinen diskurssi. Lisäksi taloudelliset näkökulmat nousevat esiin kaikissa argumentaatiopositioissa. Kielitaito ja työelämään pääsy nähdään tärkeimmiksi kotoutumisen osatekijöiksi.</p> <p>Rakenteelliseen sosiaalityöhön nojaten tutkimuksen tulokset haastavat sosiaalityöntekijöitä tuomaan esiin erilaisten ulossulkevien mekanismien ja yleistävien kategorioiden vaikutukset maahanmuuttajien kotoutumiseen sekä toimimaan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolesta syrjijistä vastaan.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords eduskunta, kotoutuminen, kotouttaminen, maahanmuuttajat, maahanmuutto, retorinen diskurssianalyysi			

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	MUUTTOLIIKE YHTEISKUNTAA MUOKKAAVANA ILMIÖNÄ	4
2.1	Muuttoliike ja sitä selittävät teorit	4
2.2	Muuttajan monet määritelmät	8
2.3	Maahanmuuttajuuteen liittyvät kategoriat ja tulkintakehykset	10
2.4	Maahanmuuttajan kotoutuminen	13
2.5	Kotoutuminen ja kotouttaminen Suomen lainsäädännössä	17
3	MAAHANMUUTTOPUHE TUTKIMUKSEN KOHTEENA	20
3.1	Kiinnostus puhestrategioissa ja toiseuden määrittelyissä	20
3.2	Maahanmuuttopuhe Suomen poliittisella kentällä	25
4	TUTKIMUKSELLISET VALINNAT	29
4.1	Sosiaalinen konstruktionismi ja diskurssianalyysi	29
4.2	Retorisesti painottuneen diskurssianalyysin erityispiirteet	31
4.3	Aineistona eduskunnan lähetekeskustelu	34
4.4	Analyysin toteuttaminen	37
4.5	Eettinen pohdinta	39
5	LIMITTYVIÄ JA TOISILLEEN VASTAKKAISIA NÄKEMYKSIÄ MAAHANMUUTOSTA	42
5.1	Vastustuspuhe: tiukat rajat maahanmuutolle	43
5.1.1	Liian paljon vääränlaisia maahanmuuttajia	44
5.1.2	Maahanmuutto uhkana yhteiskunnalle	48
5.1.3	Realismia ilman rasismia	53
5.1.4	Epäonnistunut kotouttamispolitiikka ja assimiloitumisen vaatimus	55
5.2	Ongelmapuhe: tasapainoilua konservatiivisella keskitiellä	56
5.2.1	Hallitsematon maahanmuutto uhkana yhteiskunnalle	57
5.2.2	Homogeeninen kansa ja kulttuuri	60
5.2.3	Maahanmuuttajien toivotut ominaisuudet	61
5.2.4	Kotouttamisessa ongelmia, jotka kuitenkin ratkaistavissa	65
5.2.5	Tolkun linja: eronteot muista puheenvuoroista	68
5.3	Kotouttamisen kehittämispuhe: byrokratiaa ja ihmisoikeuksia	70
5.3.1	Kotouttaminen lainsäädännöllisenä ja hallinnollisena prosessina	71
5.3.2	Kotouttamisen resurssit turvattava	73
5.3.3	Ihmisoikeuksien ja maahanmuuton puolustaminen	74
5.3.4	Kotouttaminen epävirallisena ja rakenteellisena integraationa	78
6	POHDINTA	81
	LÄHTEET	91

1 JOHDANTO

Muuttoliikkeet ovat aina olleet olennainen osa ihmiskunnan historiaa ja ne muokkaavat sekä lähtö- että vastaanottajamaita. Niiden voimistuminen on tehnyt maahanmuutosta poliittisesti keskeisen aiheen. Keski-Euroopassa julkinen keskustelu maahanmuutosta alkoi yleistyä 1990-luvun lopussa. Suomessa sen sijaan poliittinen keskustelu maahanmuutosta painottui pitkään lähinnä lainsäädäntöprosessien yhteyteen ja vasta viime vuosikymmenen loppupuolelta lähtien maahanmuutto on saanut enemmän tilaa niin poliittisessa kuin muussakin keskustelussa. (Keskinen 2009, 33; Saukkonen 2013, 59, 64; Martikainen & Saari & Korkiasaari 2015, 23.)

Muuttoliikkeiden ja niitä koskevan keskustelun voimistuminen on vaikuttanut äärioikeiston ja maahanmuuton vastustajien suosion vahvistumiseen. Samassa yhteydessä puhettavat ovat vähitellen muuttuneet, ja aiemmin fasismiksi tai rasismiksi tuomitut ilmaisut ovat muuttuneet hyväksytyiksi. (Saukkonen 2013, 59–60.) Maahanmuuttajia voidaan syyttää kyvyttömyksiä kotoutumaan ja heidän katsotaan ylläpitävän tarkoituksellisesti erilaisia kulttuurisia käytäntöjä. Heidät saatetaan nähdä uhaksi sekä turvallisuudelle että yhteiskuntien yhtenäisyydelle. (Castles & de Haas & Miller 2014, 1–4.) Myös Suomessa sopivaksi ja sallituksi katsotun kielenkäytön rajat ovat muuttuneet ja yleistävät puhettavat, epäkunnioittavat ilmaukset sekä uhkakuviiin nojaaminen ovat yleistyneet ja tulleet arkipäiväiseksi (Rastas 2009, 47–48; Saukkonen 2013, 64).

Tarkastelen tässä tutkimuksessa retorisen diskurssianalyysin keinoin sitä, miten Suomen eduskunnassa keskustellaan maahanmuutosta, maahanmuuttajista ja heidän kotoutumisestaan. Aineistonani on hallituksen esityksestä uudeksi kotoutumislainsäädännön käydyistä lähetekeskustelusta laadittu pöytäkirja (HE 96/2018 vp; PTK 77/2018/6 vp). Mielenkiintoni kohdistuu puheenvuoroissa tehtyihin asemoitumisiin suhteessa maahanmuuton ja kotoutumisen kysymyksiin, argumentoinnin vahvistamisessa käytettyihin retoriisiin strategioihin sekä puheenvuorojen keskinäiseen vuorovaikutukseen. Tutkimuskysymykseni tiivistyy seuraavanlaiseksi: millaisia merkityksiä maahanmuutolle, maahanmuuttajille ja kotoutumiselle eduskunnan keskustelussa annetaan ja miten niistä keskustellaan.

Vuosina 2015–2019 Suomessa toimi pääministerinä keskustan Juha Sipilä. Hallituskumppaneina keskustapuolueella toimi aluksi kokoomus ja perussuomalaiset, sittemmin perussuomalaisten hajottua kokoomus ja sininen tulevaisuus. Yksi Juha Sipilän hallituksen pyrkimyksistä oli uudistaa Suomen sosiaali- ja terveyspalvelut. Näiden palveluiden järjestäminen oli tarkoitus siirtää suuremmille itsehallintoalueille, joiksi valikoitui yhteensä 18 maakuntaa. (Ratkaisujen Suomi 2015, Kuntaliitto 2018.) Tämä uudistus oli keskeinen peruste uuden kotoutumislain säätämiseksi, koska vuonna 2010 säädetyssä, nyt voimassaolevassa laissa useat toimenpiteet tai palvelut on määritelty kuntien tehtäviksi tai järjestettäväksi (HE 96/2018 vp., 5). Maakunta- ja sote-uudistuksen toimeenpano kuitenkin lopetettiin 8.3.2019 (Kuntaliitto 2019). Myöskään lakiehdotusta uudeksi kotoutumislainsäädännöksi ei ehditty käsitellä eduskunnassa loppuun vaalikauden aikana, vaan se raukesi vaalikauden päätyttyä (Eduskunta 2019a).

Tämä tutkimus sijoittuu osaksi laajaa maahanmuuttopuhetta diskursiivisesti tarkastelevien tutkimuksien joukkoa (esim. van Dijk 1997; Augoustinos & Every 2007; Haara 2012; Gibson & Booth 2018; Herneaho 2018). Monista tutkimuksista poiketen tarkastelen tässä tutkimuksessa kuitenkin koko lähetekeskustelua sen sijaan, että kohdistaisin tarkastelun vain maahanmuuttoon kriittisesti tai vastustaen suhtautuviin puheenvuoroihin. Parlamentaarisen puheen tutkiminen on tärkeää, koska se vaikuttaa laajalti sekä poliitikkojen että muiden eliitin jäsenien, median ja yleisön asenteisiin muokaten, vahvistaen ja haastaen niitä. Toisaalta parlamentaarinen puhe heijastelee laajemmin poliitikkojen kannattajien ja puolueiden kantoja. (van Dijk 2000, 87, 103; Puuronen 2011, 207.)

Poliittisen kiistelystä aiheet pohjautuvat usein jo ilmiöiden erilaisille määrittelytavoille, Maahanmuuttoa voidaan käsitellä esimerkiksi yhteiskunnan turvallisuuteen vaikuttavana kysymyksenä tai ihmisoikeuskysymyksenä. Puheessa konstruoitu kuva ilmiöstä tai ongelmasta vaikuttaa edelleen siihen, millaiseksi sen ratkaisuyritykset ja tarpeelliseksi nähdyt toimenpiteet muotoutuvat. Näin ollen poliittista retoriikkaa analysoimalla voidaan pyrkiä ymmärtämään ja selittämään poliittisia päätöksiä, tekoja ja tapahtumia. (Finlayson 2007, 550, 554–555; Jokinen 2016a, 147.)

Poliittinen päätöksenteko ja argumentointi voidaan hahmottaa toimintana, jonka tavoitteena on vaikuttaa toisiin ihmisiin ja edelleen heidän toimintaansa. Se on yhtäältä

vallan saavuttamista ja toisaalta sen käyttämistä. (Zarefsky 2008, 318.) Parlamentaarisen puheen ja sen rakentamien merkitysten tutkiminen on näin ollen tärkeää myös vallankäytön näkökulmasta. Parlamentaarinen puhe ylläpitää osaltaan maahanmuuttajien ja valtaväestön välisiä valtasuhteita. Puhevallan lisäksi poliitikoilla on valta päättää konkreettisesti maahanmuuttoon liittyvistä rajoituksista, syrjintää ehkäisevistä toimista sekä yhteiskunnan resursseista, jolloin he voivat luoda järjestelmiä, joihin nojaten voidaan rajoittaa eri ihmisryhmien oikeuksia. (van Dijk 1997, 33; Puuronen 2011, 208–209.)

Poliittiset päätökset ja niiden takana olevat ideologiat ja arvot luovat puitteet ja resurssit tehdä sosiaalityötä. Pohjola, Kemppainen, Niskala ja Peronius (2019, 12) katsovat, että nykypäivänä vallitseva uusliberalistinen politiikka perustuu tehokkuuden ja tuottavuuden tavoitteille, jolloin yhteiskunnassa heikossa asemassa olevien tunnistamiselle ja tukemiselle ei juurikaan jää tilaa. Kokkonen (2019, 58) yhdistää uusliberalismin yleiseen eriarvoisuuden kasvuun. Pohjola ja kumppanit (2019, 12–13) liittävät siihen myös maahanmuuttovastaisuuden ja pakolaisiin kohdistuvan syrjinnän lisääntymisen.

Kotouttava työ on merkittävä sosiaalityön toiminta- ja osaamisalue. Lisäksi sosiaalityötä tehdään vastaanottokeskuksissa jo ennen varsinaisen kotouttamisajan alkamista. Sosiaalityöntekijöillä on näin ollen teoretiedon lisäksi runsaasti käytännön tietoa siitä, miten erilaiset poliittiset päätökset ja toimintamallit vaikuttavat maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden elämässä. (Valtonen 2015, 61.) Valtonen (mt., 90–91) korostaa sosiaalityöntekijöiden velvollisuutta nostaa tätä tietoa esille. Paikannankin tämän tutkimuksen osaksi rakenteellisen sosiaalityön kenttää, jossa lähtökohtana toimii yhteiskunnassa olevien epätasa-arvoisten suhteiden sekä sosiaalis-taloudellisten ja poliittisten ulottuvuuksien laajempi huomiointi pelkkien asiakkaan yksilöllisten ongelmien tarkastelun sijaan (Pohjola 2015, 19, 22). Rakenteellisen sosiaalityön tavoitteena on vähentää yhteiskunnallista eriarvoisuutta ja toimia yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden puolesta, mikä edellyttää vaikuttamista yhteiskunnallisiin, ideologisiin ja poliittisiin suhteisiin (mt., 33). Tällöin on tärkeää nostaa näkyviin yhteiskunnallisissa diskursseissa sosiaalityön ilmiöihin kiinnittyvät arvot ja asenteet, jotka saattavat olla sosiaalityön periaatteiden vastaisia (Pohjola & Laitinen & Seppälä 2015, 287).

2 MUUTTOLIIKE YHTEISKUNTAAN MUOKKAAVANA ILMIÖNÄ

Ihmiset ovat aina muuttaneet uusien haasteiden perässä tai paetakseen köyhyyttä, levottomuuksia tai heikkoja elinolosuhteita, ja muuttoliikkeet ovatkin olennainen osa ihmiskunnan historiaa (Castles ym. 2014, 5; Martikainen ym. 2013, 23–25). Suomen kansainvälinen muuttoliike on kuitenkin saavuttanut verrattain myöhään, ja Suomi oli pitkään pikemminkin lähtö- kuin vastaanottajamaa (Martikainen & Saukkonen & Säävälä 2013, 14). Samalla paluumuutto toimi pitkään Suomen merkittävimpana maahanmuuton ilmiönä. (Martikainen ym. 2013, 26, 33.) Nettomaahanmuutto Suomeen on ollut 2010-luvulla vuosittain 12 000–18 000 henkeä. Vuonna 2018 Suomessa asui 402 414 ulkomaalaistaustaista henkilöä. (Tilastokeskus 2019a; Tilastokeskus 2019b.)

Tässä luvussa tulen tarkastelemaan kansainvälisen muuttoliikkeen ilmiötä ja sitä tutkivia teorioita. Esittelen myös lyhyesti erilaisia muuttajista käytettäviä määritelmiä, joiden ymmärtäminen ja erojen hahmottaminen auttaa osaltaan seuraamaan aihepiiristä käytyä keskustelua. Perehdyn maahanmuuttajuuteen syvemmin siihen liittyvien kategorisointien ja tulkintakehysten näkökulmasta. Tämän jälkeen tarkastelen kotoutumista ja kotouttamista sekä tieteellisestä että lainsäädännöllisestä näkökulmasta.

2.1 Muuttoliike ja sitä selittävät teoriat

Globaali muuttoliike on prosessi, joka vaikuttaa monin tavoin sosiaaliseen todellisuuteen ja muodostaa oman, monimutkaisen dynamiikkansa (Castles ym. 2014, 27). Dikotomista jakoa lähtö- ja vastaanottajamaihin on alettu vähitellen hylätä, ja monissa maissa on kyse samanaikaisesti sekä maasta- että maahanmuutosta (mt., 13–14). Castles ja kumppanit (mt., 6, 16) ovat listanneet nykypäivän muuttoliikkeelle tyypillisiä ominaisuuksia, joita ovat muun muassa laajentuminen koskemaan yhä useampia maita ja samalla määrällinen lisääntyminen. Tyypillistä on myös se, ettei maihin suuntaa vain tietyn tyyppistä maahanmuuttoa, vaan usein sekä työperäistä, pakolaisuutta että muita maahanmuuton tyyppisiä samanaikaisesti. Samalla muuttoliike on naisistunut. Lisäksi maahanmuutto politisoituu voimakkaasti, jolloin se vaikuttaa yhä enemmän valtioiden sisäpolitiikkaan, kansalliseen turvallisuuteen ja muihin politiikan osa-alueisiin.

Globalisoituminen haastaa valtioiden kykyä hallita rajojen yli suuntaavaa liikettä (Castles ym. 2014, 5). Castles (2010, 1567–1568) tuokin esiin, että poliittisessa diskurssissa maahanmuutto nähdään yleensä ensisijaisesti ongelmana, jota on jollain tavoin hallittava ja säädeltävä. Rajoittavassa maahanmuuttodiskurssissa tämä säätely tapahtuu esimerkiksi tiukalla rajavalvonnalla. Sallivammassa diskurssissa painotus voi olla enemmän maahanmuuttoa aiheuttavissa tekijöissä, joihin pyritään puuttumaan maahanmuuton ehkäisemiseksi. Tällöinkin maahanmuutto näyttäytyy lähtökohtaisesti ongelmallisena ilmiönä. Castles (mts.) kuitenkin katsoo, että ongelma ei lopulta ole maahanmuutto itsessään, jota on ollut aina ja jonka voidaan ajatella olevan normaali yhteiskunnallinen ilmiö. Castles ja kumppanit (2014, 26) esittävät, että muuttoliikkeet tulee nähdä erottamattomana osana globaalia maailmaa ja kehitystä eikä ongelmana, joka tulisi pyrkiä ratkaisemaan. Ongelman muodostavat Castlesin (2010, 1568) mukaan pikemminkin epätasa-arvoiset olosuhteet, jotka liittyvät varsinkin etelä–pohjoisen suunnassa tapahtuvaan muuttoliikkeeseen. Tämä epätasa-arvo johtaa monien maahanmuuttajien hyväksikäyttöön tai syrjäytymiseen.

Crisp (2003, 75) katsoo, että pakotetusti maasta toiseen muuttavat ovat yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevia ihmisiä. Pakotettua muuttoa aiheuttaa esimerkiksi poliittinen vaino, väkivaltaisuus ja aseelliset konfliktit sekä ympäristöongelmat (Crisp 2003, 75; OCHA 2004, 1). Castles ja kumppanit (2014, 26) kuitenkin kyseenalaistavat selvärajaisen jaon vapaaehtoiseen ja pakotettuun muuttoon. Monet muuttoliikkeet ovat tänä päivänä yhdistelmä taloudellista ja pakotettua muuttoa, ja muuttajilla voi olla useita erilaisia, limittyneitä motiiveja kotimaan jättämiseen. Syyt, joiden vuoksi ihmiset ovat joutuneet jättämään kotinsa, ovat myös muuttuneet vuosikymmenien varrella. Pääosa pakkomuutosta johtuu syistä, joita ei tunnisteta. (Turtiainen 2012, 22.)

Yksi merkittävä pakkomuuton muoto on maan sisäinen pakolaisuus (Turtiainen mts.). Sisäisiksi pakolaisiksi katsotaan henkilöt, jotka joutuvat jättämään kotinsa, mutta jotka eivät muuta maan rajojen yli (OCHA 2004, 1). Pakkomuuttoa on lisäksi ihmiskauppa sekä ihmisten salakuljetus. Nämä ilmiöt ovat tärkeitä pakolaisten suojelun kontekstissa, koska yhä useampi turvapaikanhakija tai pakolainen on tällaisen toiminnan uhri. Myös henkilöt, joilla ei ole minkään maan kansalaisuutta, sekä turvapaikanhakijat lasketaan pakkomuuttajiksi. (Turtiainen 2012, 23.)

Muuttoliikettä koskeva yhteiskuntatieteellinen tutkimus on yleistynyt vuosituhannen vaihtumisen jälkeen voimakkaasti (Castles 2010, 1566). Muuttoliikettä koskevat teorit pyrkivät tarjoamaan erilaisia selityksiä maahanmuuton syille ja seurauksille sekä sen vaihteleville piirteille. Ne voidaan jakaa funktionaalisiin ja historiallis-rakenteellisiin teorioihin, joista ensin mainitut tarkastelevat yhteiskuntaa eri toimijoiden muodostamina järjestelminä, joilla on taipumus pyrkiä kohti tasapainotilaa. Ne näkevät muuttoliikkeen pääsääntöisesti positiivisena ilmiönä, joka palvelee useimpien etua ja joka edistää tasa-arvoa sekä maiden sisällä että niiden välillä. Uusklassinen teoria on yksi funktionaaliseksi luokiteltava muuttoliikkeen teoria, jossa muuton motiiveiksi nähdään ennen kaikkea pyrkimys parantaa taloudellisia tai materiaalisia olosuhteita. Teoriassa puhutaan työntö- ja vetovoimatekijöistä, joita ovat esimerkiksi lähtömaan väestönkasvu, alhainen tulotaso, huonot tulevaisuuden näkymät tai poliittinen epävakaus ja vastaavasti vastaanottajamaan työvoiman kysyntä, korkeampi tulotaso tai poliittinen toimintavapaus. (Castles ym. 2014, 25–30; Kara 2016, 25–26.) Maahanmuuttoa on usein selitetty juuri näiden työntö- ja vetovoimatekijöiden kautta (Turtiainen 2012, 21).

Historiallis-rakenteelliset teorit puolestaan katsovat sosiaalisten, taloudellisten, kulttuuristen ja poliittisten rakenteiden rajoittavan ja ohjaavan yksilöiden toimintaa tavoin, jotka voimistavat jo olemassa olevaa eriarvoisuutta. Taloudellisen ja poliittisen vallan katsotaan jakautuneen maailmassa epätasaisesti, ja tätä epätasa-arvoa vahvistavat erilaiset kulttuuriset uskomukset ja sosiaaliset käytännöt. (Castles ym. 2014, 28.) Muuttoa selittävät tällöin erityisesti yksilöiden yhteiskunnallinen asema ja rakenteiden muutolle luomat otolliset olosuhteet (Goss & Linqvist 1995, 322). Samalla sen katsotaan palvelevan ennen kaikkea jo valmiiksi vauraiden etua (Castles ym. 2014, 28).

Castles ja kumppanit (mt., 37) huomauttavat, että sekä funktionaalista että historiallis-rakenteellista näkökulmaa painottavat teorit ovat liian yksipuolisia selittämään globaalin muuttoliikkeen kompleksisuutta. Niissä yksilö hahmottuu usein passiivisena toimijana, kun taas verkostolähtöiset, transnationaaliset ja systeemiset teorit tarkastelevat enemmän muuttoliikkeen mikro- ja mesotasoja, joissa yksilöt näyttäytyvät aktiivisina toimijoina. Nämä teorit keskittyvät kotimaan jättämisen motiiveihin, yksilön identiteetin muokkautumiseen sekä erilaisiin yksilöiden selviytymismekanismiin.

Verkostoteoriassa muuttoliikkeen katsotaan synnyttävän ja ylläpitävän verkostoja, jotka sitovat yhteen aiemmin ja vastikään tulleita maahanmuuttajia sekä ei-maahanmuuttajia lähtö- ja vastaanottajamaissa. Nämä verkostot vähentävät lähtemisen riskejä ja kuluja, ja niiden vahvistuminen voi lopulta irrottaa maahanmuuton sen alkuperäisistä motiiveista, kuten lähtö- ja vastaanottajamaan sosioekonomista eroista. (Boyd 1989, 641; Kara, 2016, 31.) Transnationaaliset teoriat tarkastelevat erityisesti valtioiden rajojen ylittäviä verkostoja, niiden ylläpitoa ja vaikutusta (Castles ym. 2014, 41). Systeeminen teoria puolestaan pyrkii yhdistämään maahanmuuton mikro- ja makrotason (Goss & Lindquist 1995, 318). Tällöin maahanmuutto voidaan nähdä eri tasojen vuorovaikutuksen tuloksena. Näitä makro- ja mikrotasoa edustavat poliittiset ja taloudelliset järjestelmät sekä niissä vaikuttavat verkostot ja käytännöt. Systeeminen teoria pyrkii yhdistämään eri teorioiden lähtökohtia, jolloin maahanmuuttoon katsotaan vaikuttavan yhteen kietoutuneet historialliset, taloudelliset ja sosiaaliset tekijät. (Kara 2016, 32–33.)

Muuttoliikettä koskeva tutkimus keskittyy usein sen vaikutuksiin vastaanottajamaassa (Castles ym. 2014, 26). Castles (2010, 1567–1568) katsoo, että tällöin tehdään usein kyseenalaistamaton oletus maahanmuuton ongelmallisuudesta, mitä ei aina tunnisteta. Maahanmuutosta tehdään tutkimusta aina tietyssä yhteiskunnallisessa kontekstissa, joka osaltaan määrittää puhetta ja tutkimusta koskevia ehtoja. Erityisesti kansallisvaltioajattelu ohjaa keskustelua muuttoliikkeestä ja maahanmuutosta. Tällöin maailma hahmottuu jakaantuneena kansoihin ja niitä vastaaviin kansallisvaltioihin, jotka mielletään luonnollisiksi poliittisiksi ja sosiaalisiksi yksiköiksi. Tätä lähestymistapaa kutsutaan metodologiseksi nationalismiksi. (Wimmer & Glick Schiller 2002, 301; Könönen 2014, 17–18.) Metodologinen nationalismi näkyy esimerkiksi siinä, miten muuttoliike mielletään ennen kaikkea maahanmuutoksi, jolloin myös tutkimuksen viitekehys rajataan usein vastaavasti. Castles ja kumppanit (2014, 26) ehdottavatkin, että muuttoliikkeiden vaikutusten tarkastelua tulisi tarkastella useammin lähtömaiden näkökulmasta.

Könönen (2014, 14) toteaa maahanmuuttajien kokemusten jääneen vähälle huomiolle yhteiskunnallisessa, ongelman hallintaan keskittyneessä maahanmuuttodiskurssissa. Maahanmuuttoon liittyvän sääntelyn ja sen seurauksien vaikutukset maahanmuuttajiin itseensä ovat jääneet myös tutkimuksessa muiden mielenkiinnon kohteiden varjoon

(mt., 17). Könönen (mt., 48–49) nostaa esiin 2000-luvulla yleistyneen kriittisen siirtolaisuustutkimuksen, jossa hylätään kansallinen viitekehys ja integraatio tarkastelun lähtökohtana ja huomioidaan rajojen sekä liikkumisen hallinnan seuraukset maahanmuuttajien elämälle, työnteolle ja yhteiskunnalliselle asemalle.

2.2 Muuttajan monet määritelmät

Muuttoliikettä ja yleisemmin maahanmuuttoa koskevassa keskustelussa esiintyvät esimerkiksi käsitteet maahanmuuttaja, turvapaikanhakija, pakolainen ja humanitaarinen maahanmuutto. Näiden käsitteiden sisältöä ei yleensä pohdita tarkemmin, vaan oletuksena on, että kaikki ymmärtävät niiden merkitykset ja keskinäiset erot. Samalla ne voivat toimia erilaisten kategorisointien tai erottelujen lähtökohtina (Horsti 2009, 79). Tulen selvytyden vuoksi käymään seuraavaksi lyhyesti läpi joitakin yleisimmistä käsitteistä.

MOT-sanakirja kääntää englannin kielen termin 'immigrant' suomeksi käsitteiksi maahanmuuttaja ja siirtolainen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2019) määrittelee maahanmuuttajan henkilöksi, joka on muuttanut maasta toiseen. Käsite ei näin itsessään ota kantaa maahanmuuton perusteisiin, vaan maahanmuuttaja voi yhtä hyvin olla pakolainen kuin työn perässä maahan muuttanut henkilö. Tilastoissa ja tutkimuksissa käsite sisältää yleensä oletuksen siitä, että henkilö aikoo asua maassa pidempään. Pääsääntöisesti maahanmuuttajan katsotaan syntyneen ulkomailla, mutta joskus keskusteluissa voidaan viitata myös niin sanottuihin toisen sukupolven maahanmuuttajiin, jotka ovat itse syntyneet Suomessa, mutta joiden vanhempi tai vanhemmat ovat muuttaneet Suomeen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019; Väestöliitto 2019.)

Siirtolaisella tarkoitetaan pitkälti samaa kuin maahanmuuttajalla, mutta siitä poiketen se ei sisällä tietoa muuttoliikkeen suunnasta. Sitä voikin nähdä käytettävän tutkimuksen yhteydessä, jolloin kyetään käsittelemään muuttoliikettä ja muuttajia ottamatta kantaa muuttoliikkeen suuntaan (esim. Kara 2006). Suomen pakolaisapu (2019) kytkee siirtolais-käsitteen yleisesti henkilöön, joka muuttaa asumaan maasta toiseen, jolloin sillä voidaan tarkoittaa sekä maahanmuuttajaa että maastamuuttajaa. Suomen tietotoimiston (2019) ohjeistuksessa siirtolaisiksi määritetään puolestaan vapaaehtoisesti ja pysyvästi toiseen maahan asumaan ja muuttanut henkilö, ja se kehoitetaan

erottamaan pakolaisesta ja turvapaikanhakijasta. Siirtolaisen ja maahanmuuttajan käsitteiden yleisyydellä on nykyisessä käytössä merkittävä ero: hakusana 'siirtolainen' palauttaa Google-haulla noin 630 000 tulosta, kun taas hakusana 'maahanmuuttaja' antaa noin 2,5 miljoonaa tulosta. Tässä työssä tulen käyttämään pääsääntöisesti käsitettä maahanmuuttaja tutkimuksen ja sen aineiston kontekstin ollessa Suomeen kohdistuvassa maahanmuutossa.

Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan henkilöä, joka anoo kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta toisesta maasta. Kansainvälisellä suojelulla voidaan tarkoittaa joko pakolaisasemaa tai toissijaiseen suojeluun perustuvaa asemaa. Toissijainen suojelu voi perustua esimerkiksi kidutuksen uhkaan. (Gothoni & Siirto 2016, 11–12; Sisäministeriö 2019; Suomen pakolaisapu 2019.) Suomeen turvapaikanhakijoita on yleensä saapunut vuosittain noin 1500–6000 henkeä. Vuosi 2015 oli kuitenkin poikkeuksellinen. Tällöin Eurooppaan saapui yhteensä yli 1 300 000 turvapaikanhakijaa, joista Suomeen yhteensä 32 476. Turvapaikanhakijoiden määrä laski heti alkuvuonna 2016 ja vuonna 2018 turvapaikanhakijoita oli jo vähemmän kuin vuotta 2015 edeltäneenä aikana. (Gothoni & Siirto 2016, 14; Sisäministeriö 2019.)

Vain harva turvapaikanhakija saa pakolaisstatuksen henkilökohtaisen vainon perusteella. Arkikielessä pakolaisiksi kutsutaan kuitenkin usein myös niitä henkilöitä, jotka ovat saaneet oleskeluoikeuden maahan toissijaisen suojelun tarpeen vuoksi tai humanitaarisista syistä. Toisinaan pakolais-käsitettä käytetään vieläkin löyhemmin, jolloin sillä saatetaan tarkoittaa myös turvapaikanhakijaa. (Gothoni & Siirto 2016, 11–12; Sisäministeriö 2019; Suomen pakolaisapu 2019.) Virallisesti pakolainen on YK:n pakolaissopimuksen 1. artiklan mukaan henkilö, jolla on perusteltu aihe pelätä joutua vainon kohteeksi kotimaassaan (Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus, 77/1968). Näin ollen epävakaa yhteiskunnalliset olot, kuten sodankäynti tai köyhyys eivät sellaisenaan riitä pakolaissopimuksen mukaisiksi pakolaisuuden perusteiksi. (Väestöliitto 2019; Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus). Ulkomaalaislaissa (301/2004, 3 §) pakolaisella tarkoitetaan vain niitä henkilöitä, joilla on YK:n pakolaissopimukseen perustuva pakolaisasema. Näitä voivat olla pakolaisaseman saaneet turvapaikanhakijat sekä Suomen pakolaiskiintiössä maahan saapuneet pakolaiset. Suomi on ottanut toisen maailmansodan jälkeen järjestelmällisesti pakolaisia

vastaan muun muassa Chilestä, Vietnamista ja Somaliasta. Lisäksi Balkanin alueelta ja Lähi-Idästä on vastaanotettu pakolaisia. (Martikainen & Saari & Korkiasaari 2015, 37.)

Maahanmuuttoon liittyvässä keskustelussa erityisesti maahanmuuton vastustajat puhuvat usein humanitaarisesta maahanmuutosta tehden eron työperäiseen maahanmuuttoon. Ajatuspaja Suomen Perustan käsikirja (Grönroos & Hamilo 2018, 15) määrittää humanitaarisen maahanmuuton tarkoittavan kansainvälisiin pakolais-sopimuksiin perustuvaa maahanmuuttoa ja -muuttajia, eli kiintiöpakolaisia ja turvapaikanhakijoita. Myös perheenyhdistämisen myötä maahan saapuvat lasketaan tässä määritelmässä kuuluvaksi humanitaariseen maahanmuuttoon.

2.3 Maahanmuuttajuuteen liittyvät kategoriat ja tulkintakehykset

Maahanmuuttajien sisällä yksilöt eroavat toisistaan eri tavoin. Erottavia tekijöitä ovat esimerkiksi sukupuoli, kansallisuus, ikä ja koulutustausta. Usein maahanmuuttajat hahmotetaan kuitenkin stereotypisoivien kategorioiden kautta, mikä häivyttää näitä yksilöllisiä eroja. Huttunen (2004, 135) on havainnut, että karkean suomalaisiin ja ulkomaalaisiin tai maahanmuuttajiin jakamisen ohella vaikuttaa hienosyisempi kategorisointijärjestelmä, jossa esimerkiksi eri näköiset, eri sukupuolta olevat tai eri kulttuuritaustoista tulleet maahanmuuttajat oletetaan toisistaan poikkeaviksi ja jaotellaan edelleen eri kategorioihin. Samalla maahanmuuttaja tulee usein nähdäksi ennen kaikkea kategoriansa edustajana ja siihen liitettyjen ominaisuuksien leimaamana, eikä henkilöhistoriansa tai persoonallisuutensa muokkaamina samalla tavoin kuin valtaväestön edustajat (mt., 138; Kivisto 2015, 12).

Määritettäessä yksilö maahanmuuttajakategoriaan ilmaistaan samalla, että tämä joko ei kuulu tai kuulu vähemmän Suomeen. (Huttunen 2004, 136.) Huttunen (mts.) tuo esiin, että vaikka yksilön läsnäolo olisi sinänsä hyväksytty, sijoittuu tämä kuitenkin maahanmuuttajuuden kautta marginaaliin. Erilaisten taustojen vuoksi yksilöt kokevat kategorisoinnin marginalisoivan voiman eri tavoin ja heidän mahdollisuutensa neuvotella suhdettaan kategorisointeihin ovat erilaiset. Marginalisoiva voima voi olla hierarkioita rakentava ja tuottaa yksilölle kokemuksen ei-täysivaltaisuudesta suhteessa viranomaisiin. Konkreettisenä marginalisoivana voimana voi olla myös esimerkiksi

työn saamisen vaikeus maahanmuuttajuuteen lähtökohtaisesti liitetyn puutteellisen kielitaidon vuoksi. (Huttunen 2004, 138–143.)

Kategorioihin sisältyy erilaisia ominaisuuksia, jotka liitetään yksilöön kategorian aktivoituessa. Suurpää (2002, 40) katsoo, että nämä ominaisuudet ovat kielteisiä tai epäroivia etenkin silloin, kun maahanmuuttajien koetaan murtavan kulttuurista järjestystä ja olevan sopimattomia olemassa oleviin kategorioihin. Näin kategorioiden ominaisuudet tekevät yksilön eri tavoin joko hyväksyttäväksi tai epäilyttäväksi suhteessa suomalaiseen kulttuuriin tai sen jäsenyyteen, ja yksilöt joutuvat ottamaan niihin kantaa neuvotellessaan tästä jäsenyydestä. (Huttunen 2004, 139, 145–150; Löytty 2005, 162.) Keskeiseksi kysymykseksi nousee Suurpään (2002, 47) mukaan se, kuinka paljon kategorisointien kohteena olevat yksilöt voivat itse vaikuttaa kategorioiden määrittelyihin ja arvottamiseen. Myös suvaitsevaksi koettu ajattelu voi toimia eriarvoistavien valtasuhteiden vahvistajana, mikäli sen taustalla vaikuttaa tiukkoihin ja joustamattomiin kategorioihin nojaava ajattelu, joka irrottaa maahanmuuttajien ryhmän tosiasiallisen elämän konkreettisista oloista.

Maahanmuuttajista puhuttaessa painotetaan usein heidän erilaisuutta suhteessa valtaväestöön (Löytty 2005, 162). Ghorasin, Eriksenin ja Alghasin (2009, 4) mukaan eurooppalainen maahanmuuttodiskurssi on tällä hetkellä pääpainotuksiltaan kulturalistinen, jolloin tärkeimpänä erilaisuuden määrittäjänä näyttäytyy kulttuuri. Se hahmottuu tällöin yhtenäisenä ja rajattuna, ihmisiä ohjaavana ja määrittävänä tekijänä, eikä niinkään ihmisten luomana ja muokkaamana ilmiönä. Sen ymmärtäminen vähemmistön ominaisuudeksi on yksi stereotyyppioita rakentava kategorisoinnin tapa, ja vähemmistöt nähdään tällöin kulttuurinsa ohjaamina, toimijuuksiltaan rajoitettuina yksilöinä. Samalla rakenteellinen epätasa-arvo tai hyväksikäyttö voidaan neutralisoida kulttuurieroihin liittyväksi asiaksi, joka ei ole poistettavissa, vaan tulee hyväksyä sellaisenaan. Näin kulttuuriset kategoriat voivat toimia perusteluina syrjiville käytännöille. (Valtonen 2008, 60–61; 2015, 49–50.)

Maahanmuuttajuutta voidaan tarkastella uhrikehyksestä käsin. Se on pitkälti ongelmakeskeinen ja siihen liitetään keskeisenä ominaisuutena puute. Yksilöiden oletetaan tulevan huonoista oloista, olevan köyhiä ja sosiaalisesti ja kulttuurisesti voimattomia riippumatta siitä, mikä on heidän todellinen taustansa tai nykyinen asemansa

yhteiskunnassa. (Suurpää 2002, 40; 44–45.) Erityisesti pakolaisuuteen liitetään usein oletus paon, kärsimyksen ja osattomuuden leimaamasta yksilöstä, joka on pikemminkin avun tarvitsija kuin aktiivinen toimija. Uhrikategoriaan lukeutuvat usein automaattisesti myös maahanmuuttaja- tai musliminaiset, jotka nähdään alistettuina hahmoina. Vastaavasti muslimimiesten ja koko islamilaisen kulttuurin katsotaan olevan tasa-arvoon kykenemättömiä. (Huttunen 2004, 143, 146; Horsti 2009, 82.) Tämän tulkintakehyksen kautta vähemmistöryhmien sisällä tapahtuvaa, naisiin kohdistuvaa väkivaltaa selitetään usein ennen kaikkea etnisellä taustalla sen sijaan, että sitä tarkasteltaisiin yleisemmällä tasolla naisiin kohdistuvana väkivaltana (Römkens & Lahlah 2011, 80).

Horsti (2009, 79) liittää uhrikehyksen erontekoihin hyväksytyjen ja ei-hyväksytyjen maahanmuuttajien välille ja puheeseen aidosti hädänalaisista sekä korkeamman elintason perässä tulevista maahanmuuttajista. Aktiivinen maahanmuuttaja ei kuitenkaan ole sovitettavissa tähän uhrikehykseen. Tällöin aktiivinen toimijuus voidaan näin ollen kokea potentiaalisesti ongelmaksi, jolloin esimerkiksi itse maahan tuleva turvapaikanhakija määrittyy ongelmallisemmaksi kuin kiintiöpakolainen, joka on sovitettavissa uhrikategoriaan helpommin (Suurpää 2002, 114; Horsti 2009, 78; Nikunen 2016, 46). Vastaavasti näkyvään asemaan yhteiskunnassa pyrkivä maahanmuuttaja koettelee kategorisoinnille pohjautuvan suvaitsevaisuuden ehtoja. Hän ei ole uhrin tapaan köyhä ja voimaton, eikä pyri lunastaman suvaitsevaisuutta suomalaisen yhteiskuntaan näkymättömästi sulautuen. (Suurpää 2002, 45–46.)

Uhrikategoriaa yleisempi ja hegemonisoitunut tapa tarkastella ja kategorisoida maahanmuuttajia on määritellä heidän uhkaksi yhteiskunnalle ja sen turvallisuudelle (Suurpää 2002, 40; Ibrahim 2005, 164; Horsti 2009, 77; Harell & Soroka & Iyengar & Valentino 2012, 501). Tällöin muuttoliikkeiden katsotaan aiheuttavan sekä maan sisäisiä että maiden välisiä konflikteja ja maahanmuuttajat hahmottuvat toisaalta taloudellisena, toisaalta kulttuurisena uhkana. Taloudellinen uhka liittyy kilpailuun resursseista, ja maahanmuuttajien saatetaan kokea vievän työpaikkoja tai käyttävän hyväkseen sosiaaliturvaa ollen näin kuluerä yhteiskunnalle. Valtion taloudellisen tilanteen onkin havaittu vaikuttavan siihen, kuinka voimakkaaksi maahanmuuttajien aiheuttama taloudellinen uhka koetaan. Kulttuurinen uhka liittyy puolestaan etnisiin, kulttuurisiin ja

uskonnollisiin eroihin maahanmuuttajien ja vastaanottavan maan välillä. (Ibrahim 2005, 170; Harell ym. 2012, 501.)

Kulttuurisesta näkökulmasta maahanmuuttajien etninen, kulttuurinen ja uskonnollinen erilaisuus määrittyy uhaksi liberaalien yhteiskuntien eheydelle ja turvallisuudelle (Ibrahim 2005, 163). Yhteiskunnan selviytymisen koetaan olevan sidoksissa oman ryhmäidentiteetin säilymiseen, joka puolestaan on uhattuna maahanmuuton vuoksi. Samalla oma ryhmä ja sen arvopohja nähdään homogeenisena. (Mt., 170.) Olennaista tässä näkökulmassa on ryhmien hahmottuminen 'meiksi' ja 'heiksi'. Mitä kaukaisemmaksi ja erilaisemmaksi 'heidät' koetaan, sitä uhkaavammiksi he määrittyvät. Maahanmuutto kytketään tällöin myös uskonnolliseen ekstremismiin ja terrorismiin uhkaan. Oma ryhmäidentiteettiä lähellä olevat puolestaan hyväksytään herkemmin osaksi yhteiskuntaa. (Ibrahim 2005, 172; Harell ym. 2012, 503; Miholjic 2017, 60.)

Uhkakehyksen voidaan nähdä olevan monin tavoin vastakkainen uhrikategoriaa rakentavalle maahanmuuttodiskurssille. Sen sijaan, että maahanmuuttajat nähtäisiin sodan, sorron tai nälän uhreina tai niiden uhkaamina, heidät nähdäänkin "laittomina", vastaanottavan maan, sen turvallisuuden ja väestön uhkaajina. Mielenkiinto ei näin ollen ole siinä, miten maahanmuuttajia voitaisiin tukea, vaan uhkadiskurssin kautta pikemminkin lisätään heidän haavoittuvuuttaan. (Ibrahim 2005, 169; Horsti 2009, 78.) Ibrahim (2005, 164) katsoo uhkadiskurssin pohjautuvan uusrasistiseen ideologiaan, jossa kulttuuristen erojen katsotaan olevan lähtökohtaisesti yhteensovittamattomia. Uhkadiskurssin yleistyminen legitimoii näin uusrasistisia pelkoja ja ääri-oikeistolaista ajattelua. Tällöin erityisesti joidenkin maahanmuuttajaryhmien liittäminen yhteiskunnallisen turvattomuuden lisääntymiseen näyttäytyy poliittisena strategiana, jonka tavoitteena on näiden ryhmien ulossulkeminen yhteiskunnasta. (Mt., 169, 171.) Uhkadiskurssin avulla voidaan myös perustella poikkeuksellisia poliittisia toimenpiteitä (Miholjic 2017, 64).

2.4 Maahanmuuttajan kotoutuminen

Kotoutumisprosessia voidaan lähestyä erilaisista näkökulmista. Sitä voidaan tarkastella psykologisena prosessina akkulturaatioteorian kautta, toisaalta mielenkiinto voidaan kohdistaa enemmän kotoutumiseen yhteiskunnallisena ja sosiaalisena ilmiönä. (Esim.

Berry 2006; Kivisto 2015; Valtonen 2015.) Akkulturaatiolla tarkoitetaan yksilöiden ja ryhmien välillä olevaa muutosprosessia, joka syntyy eri kulttuurien jäsenien yhteyksissä. Tämä prosessi on molemminpuolinen ja vaikuttaa myös valtaväestön jäseniin. John Berryn (2006, 33–36) akkulturaatioteorian mukaan yksilön akkulturaatio-prosessi voidaan jakaa neljään strategiaan, jotka ovat assimilaatio, separaatio, integraatio sekä marginalisaatio. Nämä strategiat muodostuvat kukin kahdesta ulottuvuudesta, jotka ovat toisaalta yksilön halu oman kulttuuritaustan säilyttämiseen sekä toisaalta halu olla kontaktissa valtaväestön kanssa. Yksilön akkulturaatiostrategiat voivat vaihdella ajan ja elämäntilanteen mukaan, eikä jako eri strategioihin ole käytännössä yleensä kovin selvä. Strategiat voivat lisäksi olla erilaiset elämän eri osa-alueilla.

Assimilaatio kuvaa prosessia, jossa yksilö hylkää aiemman kulttuurisen taustansa ja identiteettinsä ja tavoittelee sulautumista uuden valtaväestön kanssa. Tällöin maahanmuuttaja ikään kuin sulautuu uuteen yhteiskuntaan ja sen jäseneksi, eikä tämä prosessi edellytä yhteiskunnan tai sen instituutioiden muokkautumista. Assimilaatio on näin ollen yhdensuuntainen prosessi. Separatio puolestaan on assimilaation vastakohta. Tällöin yksilö haluaa pitää kiinni ainoastaan alkuperäisestä kulttuuri-identiteetistään ja samalla vältellä kontakteja valtaväestön kanssa. (Berry 2006, 35; Valtonen 2015, 21.)

Integraatiostrategiassa yksilöllä on pyrkimys säilyttää joiltain osin oman taustansa kulttuuria, mutta samalla olla kontaktissa valtaväestön kanssa, osallistua ja olla osa uuden yhteiskunnan valtakulttuuria. Integraatio edellyttää maahanmuuttajalta tällöin usein muutosta esimerkiksi elämäntavoissa. Samalla kun maahanmuuttajan tulee sopeutua valtakulttuurin perusarvoihin, tulee valtaväestön muokata esimerkiksi instituutioiden käytäntöjä sellaisiksi, että ne tavoittavat paremmin vähemmistöryhmien tarpeet. Näin ollen integraatio edellyttää valtaväestöltä kulttuurisen moninaisuuden hyväksymistä ja avoimuutta. (Berry 2006, 35–36; Valtonen 2015, 23.) Vasta (2009, 24) tuo kuitenkin esiin, että kaksisuuntaisuuden periaatteeseen nojaamisesta huolimatta varsinaiset kotouttamistoimenpiteet ovat käytännössä lähes poikkeuksetta suunnattu vain maahanmuuttajille.

Marginalisaatiossa yksilö sen sijaan ei ole kiinnostunut oman kulttuurin säilyttämisestä mutta ei myöskään kontaktin ottamisesta valtaväestön kanssa (Berry 2006, 35).

Marginalisoituneella ihmisellä kulttuuri voi olla hajanainen, jolloin se ei tue yksilöä omien tarpeiden asettamisessa tai saavuttamisessa, ja Schubert (2013, 66) katsookin marginalisaatiostrategian johtavan usein oman identiteetin kadottamiseen ja vetäytymiseen. Tällöin seurauksena voi olla yksilön syrjäytyminen ja psyykinen pahoinvointi.

Määrittämällä kotoutuminen integraatioon nojautuvaksi, kaksisuuntaiseksi prosessiksi ilmaistaan samalla, ettei sen onnistumisen katsota olevan vain yksilöstä ja tämän valinnoista kiinni, vaan esimerkiksi rakenteellinen epätasa-arvo ja yhteiskunnassa vaikuttavat erilaiset ulossulkemisen mekanismit vaikeuttavat maahanmuuttajan pääsyä yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi (Valtonen 2015, 82). Alitolppa-Niitamo ja Säävälä (2013, 7) muistuttavatkin, että kotoutuminen edellyttää vastaanottavalta yhteiskunnalta ja sen rakenteilta sellaisia toimintatapoja, joilla on mahdollista vastata tulijoiden tarpeisiin. Valtonen (2015, 55) tuo esiin, että esimerkiksi kohtelu passiivisena toimenpiteiden kohteena vaikuttaa kotoutumiseen ja sen onnistumiseen. Lisäksi arkipäiväisten käytäntöjen taustalla vaikuttavat stereotypiat tai yleistävät kategoriat vaikeuttavat usein maahanmuuttajan kotoutumista. Yksilön kohtaama rasismi ja syrjintä ilman riittäviä suojaavia mekanismeja voivat vaikuttaa yksilön itsearvostukseen ja itsetuntoon. Erityisesti valtaväestöltä saadulla sosiaalisella tuella on suuri merkitys suojaavana mekanismina.

Kiviston (2015, 10) mukaan maahanmuuttajien kotoutumista koskevissa keskusteluissa jätetään usein tarkentamatta, ymmärretäänkö kotoutuminen ennen kaikkea yhden-suuntaisena assimilaationa vai tarkastellaanko sitä enemmän monikulttuurisista, integraatioon pohjautuvista lähtökohdista. Vasta (2009, 19) katsoo, että monissa maissa on siirrytty aiemmasta monikulttuurisuuden ajatuksesta enemmän assimiloitumiseen tähtäävään politiikkaan, jossa vallitseviin arvoihin, kulttuuriin ja käyttäytymistapoihin sulautuminen nähdään maahanmuuttajien velvollisuutena. Monikulttuurisuus näyttäytyy epäonnistuneena, ja pääsyllisen tähän epäonnistumiseen katsotaan olevan maahanmuuttajien itse. Rudiger ja Spencer (2003, 4) nostavat kuitenkin esiin assimiloitumisen vaatimuksen vaikeuden. He huomauttavat, että tuskin koskaan vastaanottavassa maassa on olemassa yhtä, yhtenäistä kulttuuria, johon maahanmuuttaja voisi assimiloitua, vaan demokraattisissa yhteiskunnissa esiintyy aina erilaisia elämäntyyplejä, arvoja ja rakenteita, jotka ovat jatkuvassa muutoksessa. Lisäksi epämääräinen vaatimus valta-

väestöön sulautumisesta voi ruokkia vastakkaista päämäärää ja kasvattaa kuiluja valtaväestön ja vähemmistöjen välille.

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna kotoutuminen voidaan nähdä monitasoisena prosessina, jossa yhdistyvät yksilön sosiaalisten verkostojen rakentaminen ja juurruttaminen sekä laajemmalla tasolla uuteen taloudelliseen ja poliittiseen järjestelmään sopeutuminen (Lacroix 2013, 1019). Valtonen (2015, 23, 64–65, 83) tarkasteleekin kotoutumista kahden eri ulottuvuuden prosessina. Sen voi hahmottaa toisaalta rakenteellisena tai institutionaalisenä kotoutumisena, jolloin yksilön kotoutuminen toteutuu ennen kaikkea työelämän ja koulutuksen sekä taloudellisen ja poliittisen osallisuuden kautta. Kotoutumisen sosiokulttuurinen näkökulma sen sijaan painottaa sosiaalista, yhteisöllistä ja kulttuurista aktiivisuutta ja vuorovaikutusta. Viittaan näihin kotoutumisen ulottuvuuksiin jatkossa rakenteellisena ja epävirallisena kotoutumisesta. Valtosen (mt., 23) mukaan kotouttamisessa on usein keskitytty lähinnä työelämäosallisuuteen, ja sosiokulttuurinen näkökulma ja elämän muut osa-alueet on nähty pikemminkin virallisen kotouttamisen ulkopuolisena, yksilön henkilökohtaisten valintojen kenttänä.

Kivisto (2015, 12) määrittää kotoutumisen monimutkaiseksi ilmiöksi, johon vaikuttavat useat eri muuttajat. Maahanmuuttajat ovat heterogeeninen ihmisryhmä, joiden motiivit jättää kotimaa ovat hyvin erilaisia. Kiviston (mts.) mukaan esimerkiksi ulkonäkö vaikuttaa osaltaan kotoutumiseen, ja uuden kotimaan valtaväestön kanssa samaa ihonväriä olevat kotoutuvat monesti helpommin. Myös sama uskonnollinen tausta voi Kiviston mukaan helpottaa kotoutumista. Lisäksi maahanmuuttajat eroavat toisistaan sekä taloudelliselta, inhimilliseltä että sosiaaliselta pääomaltaan, jotka kaikki vaikuttavat osaltaan esimerkiksi siihen, millaisille työmarkkinoille maahanmuuttajalla on mahdollisuuksia työllistyä (Nee & Sanders 2001, 386). Tämä vaikuttaa edelleen heidän sosioekonomiseen asemaansa uudessa asuinmaassa. Kohdatut sosioekonomiset ongelmat vaikuttavat puolestaan siihen, kuinka motivoitunut yksilö on tutustumaan maan tapoihin, kieleen ja toimintamalleihin (Schubert 2013, 64).

Heikolla kotoutumisella on usein pitkän ajan seurauksia, jotka monesti heijastuvat myös seuraavaan sukupolveen (Valtonen 2015, 24). Kotoutumisen ja sen edistymisen mittareina käytetään usein saavutettua sosiaalista ja taloudellista statusta. Assimiloi-

tumista painottavissa lähestymistavoissa saatetaan näiden asemesta painottaa kulttuurisiin ja uskonnollisiin käytäntöihin viittaavia indikaattoreita. Yhteiskunnan valmiutta kaksisuuntaiseen kotoutumisprosessiin voidaan puolestaan mitata esimerkiksi asennetutkimuksilla, joskin asenteet ovat usein häilyviä ja kontekstisidonnaisia. (Rudiger & Spencer 2003, 14.) Toisaalta Könönen (2014, 118) tuo esiin, että kotoutumiselle ei ole olemassa yksiselitteisiä kriteerejä, jolloin se näyttäytyy tulkinnanvaraisena päämääränä. Valtonen (2015, 23) yhdistää kotoutumisen osallistumiseen ja osallisuuteen, jolloin kotoutumisen tavoitteeksi asettuu osallisuuden saavuttaminen yhteiskunnan eri osa-alueilla. Tämä edellyttää aktiivista toimijuutta, ja passiivisena toimenpiteiden kohteena oleminen heikentääkin kotoutumisen tuloksia (mt., 55).

Könösen (2014) tavoin myös Kivisto (2015, 11) huomauttaa, että kotoutumisesta puhuttaessa jätetään monesti määrittelemättä se, mihin kotoutuminen lopulta tapahtuu. Usein viitataan vain yleisesti valtavirtaan tai valtaväestöön kotoutumiseen, eräänlaisen ”keskiluokkaisuuden” saavuttamiseen. Toisaalta kotoutumisella voidaan tarkoittaa sellaisen taloudellisen aseman saavuttamista, jonka turvin on mahdollista tavoitella esimerkiksi koulutusta tai edetä työmarkkinoilla. Lisäksi kotoutumisella voidaan viitata vallitsevien yhteiskunnallisten arvojen omaksumiseen. Uskonnon näkökulmasta kotoutumisen voidaan tulkita olevan valtaväestön kanssa saman uskonnollisen tai maallistuneen katsomuksen omaksumista. Kotoutumisprosessin moniulotteisuus tarkoittaa samalla sitä, että kotoutuminen voidaan saavuttaa jollain yhteiskunnan tai elämän osa-alueella samalla, kun jollain toisella yksilö pysyy edelleen ulkokehällä.

2.5 Kotoutuminen ja kotouttaminen Suomen lainsäädännössä

Laadittaessa 1990-luvulla maahanmuuttajien vastaanottoon liittyvää lainsäädäntöä otettiin Suomessa käyttöön käsite kotoutuminen vastineeksi englanninkieliselle ’integration’-termille. Suomen kotouttavan lainsäädännön pohjana toimii näin integraatiopolitiikka, jossa kotoutuminen ymmärretään kaksisuuntaiseksi mukautumisprosessiksi, jossa myös yhteiskunta muuttuu väestön monimuotoistuessa. Samalla siihen on liitetty maahanmuuttajien oikeus säilyttää ja ylläpitää kulttuurista sekä etnistä identiteettiään. (Saukkonen 2013, 66, 91.)

Suomessa tällä hetkellä voimassa oleva laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010, jäljempänä kotoutumislaki) asettaa tavoitteeksi kotoutumisen tapahtumisen hallitusti ja kaksisuuntaisesti. Pyrkimyksenä on maahanmuuttajan kotoutumisen lisäksi tukea yhteiskuntaa muuntumaan siten, että maahanmuuttajataustaisen väestön tarpeet kyetään ottamaan huomioon. Kotoutuminen määrittyy lainsäädännössä kaikkia yhteiskunnan jäseniä koskevaksi sekä hyödyttäväksi prosessiksi. Kotoutumislain lähtökohdaksi asetetaan ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittaminen. (HE 185/2010 vp., 46, 64–65.)

Kotoutuminen nähdään lainsäädännössä kehitykseksi, jossa maahanmuuttaja saa yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja sekä taitoja. Sen katsotaan tapahtuvan vuorovaikutuksessa suomalaisen yhteiskunnan kanssa ennen kaikkea erilaisissa arkipäivän tilanteissa, kuten päiväkodeissa, kouluissa, harrastuksissa tai työpaikoilla. Kotouttaminen puolestaan on kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen tarjoamilla toimenpiteillä ja palveluilla. Tällaisia toimenpiteitä tai palveluita ovat esimerkiksi kieleen ja yhteiskuntaan perehdyttävät koulutukset, muut koulutukset sekä ohjaus ja neuvonta. Niihin lukeutuvat myös alkukartoitus, kotoutumissuunnitelma sekä kotoutumiskoulutus, joiden pyrkimyksenä on kotoutumisen tukeminen yksilöllisesti erilaisten tarpeiden sekä toiveiden mukaisesti. Vastuu niiden järjestämisestä on kunnilla sekä työ- ja elinkeinohallinnolla. Näiden toimenpiteiden ja palveluiden lisäksi laissa tuodaan esiin muiden, kuten vapaa-ajan palveluiden, kirjastopalveluiden, erilaisten yhdistysten ja ystäväpalveluiden merkitys kotoutumisen tukemisessa. (HE 185/2010 vp., 65–68, 80.)

Kotoutumislaisissa on eritelty kotoutumiselle, sitä edistävälle koulutukselle, toimenpiteille sekä palveluille asetettuja tavoitteita. Niitä ovat esimerkiksi maahanmuuttajan kielellisten, kirjallisten, yhteiskunnallisten, kulttuuristen ja elämänhallintaan liittyvien valmiuksien kehittäminen. Lainsäädäntö velvoittaa antamaan kaikille maahanmuuttajille perustietoja yhteiskunnasta. Tällaiseksi katsotaan muun muassa tiedot yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista, perhe- ja lapsilainsäädännöstä, tasa-arvosta sekä yhteiskunnasta ja sen palveluista. Toisaalta kotoutumisella pyritään osallisuuden tunteen lisäämiseen sekä kantaväestön ja maahanmuuttajien keskinäisen kanssakäymisen ja luottamuksen vahvistamiseen. Lainsäädännön tavoitteeksi asetetaan myös oman kielen ja kulttuurin säilyttämisen tukeminen. (HE 185/2010 vp., 68, 77–82.)

Hallituksen esityksen uudeksi kotoutumislainsiksi keskeisimmät sisällölliset erot voimassa olevaan lainsäädäntöön liittyivät palveluiden ja seurannan hallinnolliseen järjestämiseen sekä muiden rakenteellisten uudistusten huomioimiseen (HE 96/2018 vp., 56). Laki-esitys uudesta kotoutumislainista ei astunut voimaan, vaan se raukesi silloisen eduskunnan lopetettua työskentelynsä 10.4.2019 (Eduskunta 2019b).

3 MAAHANMUUTTOPUHE TUTKIMUKSEN KOHTEENA

Diskursiivisella tutkimuksella voidaan saada esiin piileviä asenteita, ja maahanmuuttoon liittyvistä keskusteluista sekä teksteistä onkin tehty runsaasti diskursiivisesti painotunutta tutkimusta (Augoustinos & Every 2007, 138). Tutkimusten aineistona on käytetty esimerkiksi poliittisia keskusteluja, verkkokeskusteluja, poliitikkojen blogeja, puolueiden vaaliaineistoja sekä haastatteluita. Tehty tutkimus on pääsääntöisesti keskittynyt maahanmuuttovastaisiin tahoihin, kun taas tutkimusta niistä, joiden kannat ovat vähemmän ilmiselviä, on tehty vähemmän. Myös maahanmuuttopuhetta laajemmin tarkasteltaessa tutkijoiden mielenkiinto on useimmiten ollut rasismia tai ennakkoluuloja ilmaisevissa ja toiseutta tuottavissa diskursiivisissa käytännöissä. (Herneaho 2018, 187, 215.)

Käsittelen tässä luvussa tutkimuksia, joissa on tarkasteltu diskursiivisesti maahanmuutosta eri tavoin ja eri areenoilla tuotettua puhetta. Nostan omaksi luvukseen tutkimukset, joiden kontekstina on Suomen maahanmuuttopolitiikkaan liittyvä keskustelu. Luvussa 2 toin esiin, että sekä yhteiskunnallinen keskustelu että tutkimus ovat painottuneet tarkastelemaan maahanmuuton vaikutuksia vastaanottajamaassa, ja muut näkökulmat ovat jääneet pienemmälle huomiolle. Tämä tutkimus toistaa osaltaan tätä asetelmaa, ja myös seuraavassa esiin nostamani aiemmat tutkimukset tarkastelevat keskusteluita tai tekstejä, joiden kontekstina on maahanmuutto vastaanottajamaassa.

3.1 Kiinnostus puhestrategioissa ja toiseuden määrittelyissä

Teun A. van Dijk (mm. 1997) on tehnyt runsaasti tutkimusta eri maiden parlamentaarista puheesta tarkastellen sitä, miten poliittinen eliitti tuottaa puhetta maahanmuutosta tai etnisistä vähemmistöistä. Van Dijkin mielenkiinto on kohdistunut erityisesti siihen, miten näissä puheissa tuotetaan ja uusinnetaan rasismia. Van Dijk (1997, 31) on tehnyt havainnon, että puheessa saatetaan julkilausutusti nojata humanitaarisille arvoille, suvaitsevaisuudelle, tasa-arvolle tai vieraanvaraisuudelle ja samanaikaisesti hienovaraisesti uusintaa ja tuottaa rasismia. Nykypäivän rasismi onkin vain harvoin täysin avointa, vaan useimmiten se on epäsuoraa ja hienovaraista. Maahanmuuttajat tai muut vähemmistöt voidaan esimerkiksi esittää lähtökohtaisesti ongelmallisina, jopa yhteiskunnallisena uhkana. Lisäksi kulttuurin tai uskonnon merkityksen

korostaminen rodun asemesta on tyypillistä. Tätä nykypäivän rasismien muotoa kutsutaan usein uusrasismiksi. (Mt., 36; Puuronen 2011, 33–34.)

Van Dijk (1997, 37) on paikantanut tutkimuksissaan seitsemän erilaista uusrasismien strategiaa, joita poliitikot puheissaan hyödyntävät. Nämä strategiat ovat myös tämän tutkimuksen kannalta olennaisia. Ensimmäinen näistä on itsensä esittäminen positiivisessa valossa. Tällöin omasta maasta rakennetaan mielikuva yhteiskuntana, jossa on pitkät perinteet vieraanvaraisuudelle, suvaitsevaisuudelle, tasa-arvolle ja demokratialle. Usein tämä kietoutuu yhteen toisen strategian kanssa, jossa puolestaan toiset, esimerkiksi maahanmuuttajat, tuodaan esiin korostetun negatiivisessa merkityksessä. Heistä luodaan kuva kyseenalaisin perustein maassa olevina tai laittomina, jopa yhteiskuntaa eri tavoin uhkaavina. Lisäksi heidät nähdään kyvyttöminä sopeutumaan ja aiheuttamassa paineita rajatuille resursseille. Vastaavasti maahanmuuttajien yhteiskunnalle mahdollisesti tuottamasta hyödystä ei puhuta. Myös strategia, jossa rasismi pyritään kieltämään tai sitä pyritään vähättelemään, kuuluu usein kiinteästi yhteen edellä mainittujen strategioiden kanssa. Tämän strategian tavoitteena on van Dijkin (mts.) mukaan varmistaa, ettei puheita voida tulkita ennakkoluuloihin pohjautuviksi tai rasisisiksi.

Näennäinen sympatia on yksi uusrasismien strategioista. Tällöin esimerkiksi ikäviä päätöksiä voidaan perusteella päätösten kohteen omalla edulla Käytännössä tämä voi olla esimerkiksi maahanmuuttajien kannustamista pysymään omassa maassaan, koska maahanmuuttajat voisivat kokea uudessa maassa syrjintää, tai koska maan ilmasto saattaisi olla maahanmuuttajille epäsuotuisa. Tyypillistä on, että oma maa esitetään ikävänä paikkana vain silloin, kun käsitellään maahanmuuttoa. (Mts.)

Yksi van Dijkin (mt., 37–38) esiin nostama strategia on ”tiukka mutta reilu” -retoriikka. Tällöin vedotaan poliittiseen realismiin, joka vaatii tekemään epämiellyttäviä ja ankariakin päätöksiä. Päätösten katsotaan olevan ankaruudestaan huolimatta reiluja, eikä niillä myönnetä olevan tekemistä ennakkoluulojen tai rasismien kanssa silloinkaan, kun niiden kohteena ovat vain tietyt vähemmistöt. Tähän strategiaan liittyy usein toinen, faktoilla oikeuttamisen strategia. Tällöin päätökset tai toisinaan jopa suoranainen halventaminen voidaan van Dijkin mukaan oikeuttaa erilaisilla faktoilla, kuten kansain-

välisellä tilanteella, talousvaikeuksilla tai maahanmuuttajien liian suurella määrällä tai yleisellä mielipiteellä.

Rasismien siirtäminen ylhäältä alas on viimeinen van Dijkin (mts.) paikantamista strategioista. Tätä hyödyntäen esimerkiksi yritysjohtajat saattavat syyttää alaisiaan yrityksessä ilmenneestä rasismista. Poliitikot voivat puolestaan hyödyntää esimerkiksi äärioikeistoa tai toisaalta niin sanotun tavallisen kansan mielipidettä. Toisaalta myös vähemmistöä itseään voidaan syyttää käytöksestä, joka ärsyttää enemmistöä, ja näin oikeuttaa heihin kohdistuvaa syrjintää.

Van Dijk (mt.) tavoin myös Augoustinos ja Every (2007) ovat nostaneet esiin diskursiivisia strategioita, joita hyödynnetään puhuttaessa roduista, etnisyydestä tai maahanmuutosta. Nämä strategiat ovat hyvin samankaltaisia kuin van Dijk (1997) aiemmin paikantamat, ja niiden avulla kyetään ilmaisemaan negatiiviset näkemykset ulkoryhmästä siten, että samalla vältetään syytökset sosiaalisesti epätoivotuilta ennakkoluuloilta tai avoimelta rasismilta. Aineistossa korostuu erityisesti ennakkoluulojen tai rasismien eksplisiittinen kieltäminen ja korostettu järkisyihin vetoaminen toimii usein oikeuttamisen perusteluna. Yksi strategia on itsensä ja sisäryhmänsä esittäminen positiivisessa ja ulkoryhmän vastaavasti negatiivisessa merkityksessä. Lisäksi rodun häivyttäminen muihin, kuten taloudellisiin tekijöihin, voi toimia eri-arvoistavien käytäntöjen ja näkökulmien oikeuttajana. (Augoustinos & Every 2007, 123–133.)

Van Dijk (1997) sekä Augoustinoksen ja Everyn (2007) esiin nostamat strategiat tulevat esiin monissa muissakin tutkimuksissa. Gullestad (2002), joka on tutkinut tapausesimerkkien kautta norjalaista maahanmuuttokeskustelua, on todennut, oman kulttuurin kriittisen tarkastelun tulevan monesti sivuutetuksi samalla, kun maahanmuuttajia tai heidän perinteitään herkästi kritisoidaan. Tällöin oma kansa ja kulttuuri asettautuvat hierarkkisesti muiden kansojen ja kulttuurien yläpuolelle, ja maahanmuuttajat nähdään uhkana omaa moraalista yhteisöä ja siitä muodostunutta yhteiskuntaa kohtaan. Keskustelussa korostuu usein kansallinen identiteetti, joka nähdään kollektiivisena ja homogeenisena, ja josta maahanmuuttajien katsotaan eroavan historiallisesti, uskonnollisesti sekä moraalisesti. Keskusteluita hallitsee näin narratiivi homo-

geenisesta, suvaitsevasta ja rauhaa rakastavasta kansasta, ja maahanmuuttajien erilaisuus tulkitaan vihamielisyydeksi sitä kohtaan.

Gullestad (mt., 59) on havainnut, että maahanmuuttajia koskevassa puheessa saatetaan samanaikaisesti sekä peräänkuuluttaa samanlaisuutta että tuottaa erilaisuutta. Samanaikaisen vaatimuksen tulla valtaväestön kaltaiseksi ja toisaalta sen mahdottomaksi esittämisen ovat paikantaneet myös Varjonen ja kumppanit (2018). He ovat tarkastelleet sitä, miten valtaväestössä ja maahanmuuttajien ryhmissä muodostetaan ja neuvotellaan diskursiivisesti kulttuurisesta kansalaisuudesta. He ovat löytäneet näistä neuvotteluista kaksi puhetapaa, joilla maahanmuuttajien oikeuksia ja velvollisuuksia tuotetaan. Toisessa näistä mukautuminen valtaväestön kulttuuriin nähdään maahanmuuttajan velvollisuudeksi ja kotoutumisen ideaaliksi, kun taas toisessa haastetaan tätä näkemystä ja painotetaan vähemmistön oikeuksia. Valtaväestön puheessa saattavat vaikuttaa jopa samanaikaisesti molemmat näkemykset, kun taas maahanmuuttajien omaa puhetta hallitsee samanaikaisesti vain toinen, etnisestä taustasta riippuen jompikumpi näistä puhetavoista. Mukautumisen kyseenalaistaminen voi johtua esimerkiksi siitä, että maahanmuuttaja katsoo, ettei mukautuminen valtaväestön kulttuuriin ja sitä kautta suomalaiseksi tuleminen tule koskaan olemaan mahdollista tälle asetettujen implisiittisen reunaehtojuvuksi.

Gibson ja Booth (2018) ovat tarkastelleet sitä, millaisin erilaisin retorisiin strategiain ulossulkemista oikeutetaan argumentoidessa maahanmuuton vähentämisen puolesta. He ovat paikantaneet Iso-Britannian oikeistopopulistisen UKIP-puolueen puhetavoista aiemmin esiteltyjen puhestrategioiden lisäksi maahanmuuttokysymyksen kääntämisen kysymykseksi yksilön ominaisuuksista. Tämä yksilöllistäminen liittyy Australiassa käytössä olevaan maahanmuuttajien pisteytysjärjestelmään, jollaisen avulla olisi puhujien mukaan mahdollista hallita aiempaa paremmin maahan kohdistuvaa maahanmuuttoa. Pisteytysjärjestelmä psykologisoii maahanmuuton ilmiön rakenne- ja ryhmätasolta maahanmuuttajan yksilöllisiin ominaisuuksiin, jolloin siitä puhumalla voi välttää syytökset rasismista tai muukalaiskammosta.

Goodman ja Burke (2010) puolestaan ovat tutkineet brittiläisten opiskelijoiden keskustelua turvapaikanhakijoista ja sitä, millaisia strategioita hyödyntäen rotu poistetaan sellaisesta puheesta, joka on pohjimmiltaan rodullisesti motivoitunutta.

Turvapaikanhakijoiden vastustamista perustellaan tällöin taloudellisilla syillä sekä eri uskonnolla ja siihen liittyvällä terrorismin uhkalla. Lisäksi turvapaikanhakijoiden kyvyttömyys integroitua brittiläiseen yhteiskuntaan toimii vastustamisen perusteluna. Gibsonin, Crosslandin ja Hamiltonin (2018) tutkimuksessa maahanmuuton vastustamisessa korostuvat puolestaan erityisesti taloudelliset perustelut. Tutkimuksen aineistona on käytetty Iso-Britanniaan EU:n sisältä tuleviin maahanmuuttajiin liittyvää verkkokeskustelua. Maahanmuuttoa vastustetaan keskustelussa vedoten julkisen sektorin kuormittumiseen, yhteiskunnan hyväksikäyttöön sekä omien kansalaisten kasvavaan työttömyyteen. Argumenteissa maahanmuuttajat näyttäytyvät näin toisaalta liian laiskoilta jättäytyen julkisen sektorin ja sosiaaliturvan varaan ja toisaalta liian ahkerilta aiheuttaen työttömyyttä valtaväestölle.

Gibson ja kumppanit (mt., 111) ovat nostaneet tutkimuksessaan esiin myös havainnon valtaväestön sisäisestä toiseuden tuottamisesta. Maahanmuuton puolustajat rakentavat keskustelussa stereotyyppistä kuvaa työmarkkinoilla heikossa asemassa olevista Iso-Britannian kansalaisista liittäen heihin ominaisuuksia, joiden vuoksi heikko asema on oikeutettu. Näin maahanmuuttoa puolustavat luovat puheessaan toiseutta, joka kuitenkin kohdistuu maahanmuuttajien sijaan valtaväestöön.

Sakki ja Pettersson (2016) ovat puolestaan tutkineet toiseuden diskursiivista tuottamista äärioikealle sijoittuvien suomalaisten ja ruotsalaisten poliitikkojen blogikirjoituksista. He ovat paikantaneet aineistosta kolme erilaista toiseuden tuottamisen strategiaa. Maahanmuuttajat määritetään poikkeavaksi ryhmäksi, johon liitetään rikollisuuden kasvu ja jonka katsotaan uhkaavan hyvinvointivaltion taloudellista kantokykyä. Lisäksi heidät kuvataan ideologialtaan uhkaavina nojaamalla kulturalistiseen diskurssiin ja niin sanottuun yhteiskunnan islamisaatioon. Kolmas toiseuden tuottamisen strategia kohdistuu valtaväestön sisälle. Siinä maahanmuuton sallivat esitetään toisaalta itse suvaitsemattomina, toisaalta pettureina ja tätä kautta yhteiskunnallisena uhkana. Gibsonin ja kumppaneiden (2018) havaintojen tavoin maahanmuuttoon liittyvän keskustelun kautta rakennetaan näin toiseutta myös valtaväestön sisällä, nyt kuitenkin maahanmuuttoa vastustavien toimesta.

3.2 Maahanmuuttopuhe Suomen poliittisella kentällä

Poliittista keskustelua maahanmuutosta on käyty Suomessa 2000-lukuun asti lähinnä lainsäädäntöuudistusten yhteydessä. Tällöinkin keskusteluun osallistuneiden poliitikkojen määrä on pääsääntöisesti ollut pieni. (Saukkonen 2013, 64.) Maahanmuutto ja etenkin maahanmuuttajavastaisuus ovat tämän jälkeen saaneet enemmän tilaa poliittisessa keskustelussa. Keskinen (2009, 33) ja Puuronen (2011, 207) ajoittavat merkittävän keskustelukulttuurin muutoksen syksyn 2008 kunnallisvaalien ja kevään 2009 europarlamenttivaalien väliseen aikaan. Näissä vaaleissa erityisesti perussuomalaiset lisäsivät kannatustaan ja voimakkaasti maahanmuuttovastaisia kannanottoja esittänyt Jussi Halla-Aho sai molemmissa vaaleissa runsaasti ääniä. Maahanmuutto-keskustelua koskevaa uutisointia ja julkista keskustelua näiden vaalien välisenä aikana analysoinut Keskinen (2009) on tehnyt havainnon, että aiemmin lähinnä internet-sivustoilla tai keskustelupalstoilla käytetty kieli ja avoinkin rasismi siirtyi tällöin siistiytyneessä muodossa osaksi julkista keskustelua myös valtamediaan. Samalla perussuomalaisten lisäksi muidenkin puolueiden toimijat alkoivat nostaa aiempaa enemmän maahanmuuttokysymyksiä esiin ennen kaikkea ongelmien näkökulmasta. (mt., 33–37, 41.)

Keskisen (mts.) tarkastelemissa keskusteluissa esitetään itsestään selvinä pidettyjä väitteitä esimerkiksi Suomen liian sallivasta maahanmuuttopolitiikasta sekä vetovoimatekijöistä, jotka houkuttelevat turvapaikanhakijoita Suomeen. Näitä väitteitä pyritään kyseenalaistamaan, mutta pääosin pienemmin äänenpainoin ja usein vähäisemmällä mediahuomiolla. Keskusteluissa saatetaan käyttää halventavia nimityksiä erityisesti turvapaikanhakijoista, mutta myös muista Suomessa asuvista maahanmuuttajista. Samalla niissä kuitenkin voidaan korostaa, että maahanmuutosta tulee saada keskustella kriittisesti ilman rasistin leimaa.

Keskisen (mt.) tarkastelun kanssa samaan ajankohtaan ajoittuu Puurosen (2011, 207–225) analyysi eduskunnassa vuosina 2008–2009 käydyistä keskusteluista ulkomaalaislain uudistamisen yhteydessä. Puuronen on paikantanut keskusteluista kaksi erilaista puhetapaa, rajoittavan ja humanitaarisen politiikan diskurssit. Tärkeimmiksi teemoiksi keskusteluissa muodostuvat laittomat maahanmuuttajat, liian salliva ulkomaalaispolitiikka, valtion turvallisuuden ja ihmisoikeuksien vastakkainasettelu sekä todellisten

ja niin sanottujen elintasopakolaisten erottaminen toisistaan. Myös maahanmuuton perusteet, rasismi sekä kotoutumisen ongelmat nousevat kansanedustajien puheenvuoroissa esiin. Puheenvuoroissa on havaittavissa Puurosen (mts.) mukaan yleistämistä ja julkilausumattomia oletuksia joidenkin maahanmuuttajien, erityisesti pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden ominaisuuksista. Maahanmuuttajien kulttuuri näyttäytyy väkivaltaisena, ja maahanmuuttajien velvollisuudeksi katsotaan olla ”maassa maan tavoilla” ilman, että määriteltäisiin tarkemmin, mitä nämä suomalaiset tavat lopulta ovat.

Puurosen (mt.) analysoimissa eduskuntakeskusteluissa nousevat hyvin esiin van Dijk (1997) määrittelemät uusrasismin strategiat. Negatiivisten ominaisuuksien liittäminen maahanmuuttajiin on keskusteluissa yleistä. Puuronen (2011, 221–222) on havainnut lisäksi, että aineiston 158 puheenvuorosta rasismin tuomitsee eksplisiittisesti vain perussuomalaisten silloinen puheenjohtaja Timo Soini vastatessaan syytöksiin perussuomalaisia lähellä olevien tahojen rassistisuudesta. Muuten rasismia käsitellään puheenvuoroissa pääosin silloin, kun epäillään maahanmuuttajien kasvavan määrän tai heidän sopeutumattomuutensa aiheuttavan lisää rasismia. Rajoittavaa politiikkaa perustellaan äänestäjien mielipiteellä tai kansalaisten luottamuksella ja toisaalta asiassa tarvittavalla tiukkuudella hyvästä sydäimestä huolimatta.

Haara (2012) puolestaan on tarkastellut maahanmuuttoon liittyvien uutisointien verkkokeskustelua vuosina 2010–2011. Tämä ajankohta paikantuu vuoden 2011 eduskuntavaaleihin. Aineiston keskustelut ovat Haaran mukaan monin paikoin polarisoituneita joko-tai -keskusteluita. Vastakkainasettelua tehdään humanitaarisen ja työperäisen maahanmuuton välille sekä suomalaisten sisällä niin sanotun eliitin ja tavallisen kansan välille. Vastaavan valtaväestön sisäisen toiseuden tuottamisen ovat havainneet Sakki ja Pettersson (2016) tutkimuksessaan.

Yleisiksi teemoiksi Haara (2012) on nostanut aineistosta esimerkiksi maahanmuuttajien määrän ja maahanmuuttopolitiikan tiukentamisvaatimukset sekä sen, millaisia maahanmuuttajia Suomeen pitäisi ottaa. Maahanmuuttopolitiikka nähdään muihin maihin verrattuna liian sallivana ja maahanmuuttajien määrää verrataan esimerkiksi tulvaan. Kasvava maahanmuuttajien määrä yhdistetään erilaisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin, joita katsotaan esimerkiksi jo Ruotsissa olevan. Suomalaisen yhteiskunnan katsotaan olevan uhattuna ”islamisoitumisen” vuoksi. Myös talousdiskurssi tulee keskusteluissa

esille. Tällöin maahanmuuttoon kohdennettujen rahojen katsotaan olevan muista, tärkeämmistä kohteista pois, ja maahanmuuton rajoittamisella voidaan näin säästää rahaa merkittävämpiin kohteisiin. Turvapaikanhakijoiden motiiveiksi hahmottuvat pääosin taloudelliset syyt sekä Suomen sosiaaliturvajärjestelmä, eikä todellinen hädänalaisuus. Samalla humanitaarinen maahanmuutto esitetään työperäisen maahanmuuton vastakohtana. Lisäksi käsitellään sitä, millaisia maahanmuuttajia Suomeen tulisi päästää. Maahanmuuttajien tulisi olla yhteiskuntaa hyödyttäviä ja siihen hyvin sopeutuvia. Tällaiseksi hahmottuvat esimerkiksi koulutetut tai suomalaista kulttuuria riittävästi muistuttavasta kulttuuritaustasta tulevat maahanmuuttajat.

Uusrasismille ja nykypäivän maahanmuuttokeskustelulle tyypillisesti eriarvoistamisen perustelut nojautuvat keskusteluissa Haaran (mt.) mukaan monin paikoin kulttuuriin. Keskustelu on maahanmuuttajia yleistävää ja esimerkiksi alkuperään tai uskontoon nojaten hierarkioita rakentavaa. Samalla rasismien määritelmälle pyritään tekemään keskusteluissa erilaisia rajanvetoja ja määrittelemään erityisesti sitä, mikä ei ole rasismia. Keskusteluissa ei juurikaan puhuta siitä, miten rasismi ilmenee suomalaisessa yhteiskunnassa, vaan keskustelu käännetään usein koskemaan esimerkiksi maahanmuuttajataustaisen väestön saamaan erityiskohtelua, joka määritellään ”käänteisrasismiksi” tai ”positiiviseksi syrjinnäksi”. Haara (mt., 58–59) on lisäksi havainnut, että keskustelua käyvät pääosin maahanmuuttokriittisiksi itseään kutsuvat tahot, kun taas varsinkaan maahanmuuttajat itse eivät näihin keskusteluihin juuri osallistu. Myös inhimillisyyttä tai ihmisoikeuksia korostavat puheenvuorot jäävät aineistossa yksittäistapauksiksi. Samalla kaikkein avoimimmin maahanmuuttajavastaiset kirjoitukset jäävät pääsääntöisesti ilman vastaväitteitä silloinkin, kun niiden kumoaminen olisi varsin helppoa.

Viimeisimpiä poliittisia maahanmuuttodiskursseja Suomessa tarkastelevia tutkimuksia on Herneahon (2018) kielitieteellinen tutkimus suomalaisten eduskuntapuolueiden vuoden 2015 vaalimateriaaleista. Herneaho on paikantanut aineistostaan neljä diskurssia, jotka representoivat maahanmuuttoa ja siihen liittyviä ilmiöitä eri tavoin. Hän on nimennyt nämä diskurssit talous-, ihmisoikeus- ja turvallisuusdiskurssiksi sekä nationalistiseksi diskurssiksi. Näistä turvallisuusdiskurssi ja nationalistinen diskurssi esittävät maahanmuuton yksinomaan negatiivisena ilmiönä. Erityisesti talousdiskurssi nousee tutkimuksessa hegemoniseksi merkityksellistämisen tavaksi, mutta sen sisällä

näkökulmia erottaa se, nähdäänkö maahanmuutto kansantaloudelle hyödyllisenä vai haitallisena ilmiönä. Ihmisoikeusdiskurssi puolestaan tarkastelee maahanmuuttoa hyötyhaitta -näkökulman sijaan maahanmuuttajien oikeuksien toteutumisen kautta. Tämä diskurssi toimii ainoana maahanmuuttoon liittyvien valtasuhteiden haastajana. Turvallisuusdiskurssissa maahanmuutto ja erityisesti tietyistä lähtömaista humanitaarisin syin tulevat maahanmuuttajat yhdistetään erilaisiin konkreettisiin turvallisuusuhkiin. Turvallisuusuhat yhdistyvät nationalistiseen diskurssiin, jossa rakennetaan kuvaa Suomesta homogeenisena yhteiskuntana, jota maahanmuutto uhkaa. Turvallisuusdiskurssista poiketen uhkat ovat nationalistisessa diskurssissa symbolisia ja kohdistuvat esimerkiksi kulttuuriin tai arvoihin.

Gullestadin (2002) sekä Varjosen ja kumppaneiden (2018) tavoin myös Herneaho (2018, 208) on havainnut suomalaisuudesta rakentuvan aineistossa kuva suljettuna ja kontrolloituna ryhmäkategoriana, jonka sisäänpääsykriteereitä maahanmuuttajan saattaa olla mahdotonta täyttää. Herneaho (mt., 215) tuo lisäksi esiin, että vaalimateriaaleissa rakennetaan paikoin voimakkaan kielteistä kuvaa maahanmuuttajista käyttämällä uusrasismille tyypillisesti epäsuoria ilmauksia avoimen rasismin sijaan (esim. van Dijk 1997; Augoustinos & Every 2007).

4 TUTKIMUKSELLISET VALINNAT

Poliittista argumentaatiota voidaan tutkia monista eri näkökulmista erilaisin tutkimusmenetelmin ja painotuksin. Tällaisia menetelmiä on esimerkiksi kriittisestä diskurssianalyysistä ja argumentaatioteoriasta ammentava poliittinen diskurssianalyysi sekä suostuttelevan argumentaation retorisiin strategioihin keskittyvä poliittisen retoriikan analyysi (Finlayson 2007; Fairclough & Fairclough 2012; Condor & Tileaga & Billig 2013.) Tässä tutkimuksessa käytän analyysimenetelmänä retorista diskurssianalyysiä. Tutkimukseni painopiste on tällöin puheenvuoroissa maahanmuutolle, maahanmuuttajille ja kotouttamiselle tuotetuissa merkityksissä. Retorinen painotus näkyy analyysissäni siinä, että tarkastelen samalla, miten näitä merkityksiä ja niihin sitoutuvia argumentteja rakennetaan, oikeutetaan sekä vahvistetaan erilaisin retorisin keinoin.

4.1 Sosiaalinen konstruktionismi ja diskurssianalyysi

Bergerin ja Luckmannin (2002) ajatteluun pohjaten ymmärrän todellisuuden sosiaalisesti rakentuneeksi, ja tutkimukseni teoreettisena viitekehystenä toimii sosiaalinen konstruktionismi. Burr (2015, 1–5, 11) määrittää sosiaalisen konstruktionismin teoreettiseksi orientaatioksi, jonka lähtöoletuksena on kriittisyys itsestäänselvyyksiä kohtaan. Todellisuutta ja ymmärrystämme siitä ei nähdä objektiiviseen havainnointiin perustuvina, vaan niiden katsotaan rakentuvan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa historiallisessa ja kulttuurisessa kontekstissa. Tiedon ja ymmärryksen rakentuminen ja jakaminen ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa nostaa erityiseen rooliin kielen, joka toimii vuorovaikutuksen välineenä.

Jokinen, Juhila ja Suoninen (2016, 21) luonnehtivat diskurssianalyysiä väljäksi teoreettiseksi viitekehykseksi, joka nojaa sosiaaliseen konstruktionismiin pohjautuen oletukseen kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta ja seurauksia tuottavasta luonteesta. Se perustuu lähtöoletuksiin, jotka toimivat myös sosiaalisen konstruktionismin lähtökohtina. Näitä lähtöoletuksia ovat kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentavan ja seurauksia tuottavan luonteen lisäksi oletus siitä, että on olemassa useita, rinnakkaisia tai keskenään kilpailevia merkityssystemejä, joihin toimijat ovat kiinnittyneitä, ja jotka merkityksellistävät maailmaa eri tavoin. Diskurssianalyysissä

oletetaan myös, että merkityksellinen toiminta on aina kontekstisidonnaista. (Mts.; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 12.)

Jokisen ja kumppaneiden mukaan (2016, 22–28) kielenkäyttö sosiaalisen todellisuuden rakentajana tarkoittaa sitä, että sillä ei ainoastaan kuvata maailmaa, vaan merkityksellistetään, järjestetään, uusinnetaan ja muunnetaan sitä. Kielellisillä valinnoilla voidaan tällöin kuvata ja merkityksellistää samaa ilmiötä eri tavoin (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 16). Jokinen ja kumppanit (2016, 22–28) kutsuvat eri merkityssystemejä diskursseiksi tai tulkintarepertuaareiksi riippuen siitä, mikä on niiden tuottamisen ja käyttämisen konteksti. Jotkin diskurssit saattavat tulla muita diskursseja vahvemmiksi, jolloin ne voivat saada aseman hegemonisina, yleisinä ja yhteisesti jaettuina totuuksina, jotka vaikeuttavat vaihtoehtoisten totuuksien esille tulemistä.

Diskurssit tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä, ja tulkinta pyritään tekemään suhteessa kulloiseenkin kontekstiin. Konteksti voidaan määrittää monikerroksiseksi, jolloin siihen voidaan tilanteesta ja tarkastelusta riippuen viitata sekä mikro- että makrotasolla. Mikrotason konteksti voi tarkoittaa pienimmillään sanojen yhteyttä lauseessa, mutta myös tilanteista kontekstia. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 30–31; Jokinen ym. 2016, 28–30.) Eri tilanteita säätelevät erilaiset kielenkäytön säännönmukaisuudet ja tilanteinen konteksti asettaa reunaehdot sille, mikä on milloinkin diskursiivisesti mahdollista ja millaisia toimijuuksia tilanteessa rakentuu. (Pietikäinen ja Mäntynen 2009, 32, 40.) Esimerkiksi institutionaaliset tilanteet tai muodollinen asema asettavat rajoituksia tuotetulle puheelle (Jokinen ym. 2016, 31). Nämä diskursiiviset rajoitukset tai normit eivät yleensä ole erikseen tehtyjä tai kirjallisesti sovittuja, vaan ne perustuvat yhteisesti jaettuun käsitykseen siitä, miten kieltä missäkin tilanteessa käytetään. Ne tulevat yleensä esiin erityisesti silloin, kun niitä rikotaan. Toisaalta kielen muuttuminen ja uusiutuminen perustuvat osaltaan juuri näiden normien rikkomiseen ja rajojen venyttämiseen. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 40.)

Tilanteiseen mikrotason kontekstiin liittyvät makrotasolla institutionaalinen, kulttuurinen yhteiskunnallinen sekä historiallinen konteksti (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 36; Jokinen ym. 2016, 30). Diskurssianalyysissä painotetaan usein tilanteista kontekstia, mutta Pietikäinen ja Mäntynen (mt., 31, 36) huomauttavat, että analyysin syventämiseksi on syytä tunnistaa myös muiden ja laajempien, kuten sosiokulttuurisen tai

institutionaalisen kontekstin läsnäolo ja vaikutus tilanteiseen kontekstiin. Tällainen makrotason konteksti voi olla esimerkiksi kulloinenkin poliittinen toimintaympäristö. Tilanteisen kontekstin ja laajan yhteiskunnallisen kontekstin välimaastoon voidaan puolestaan sijoittaa genret, jotka ovat vakiintuneita ja käyttäjilleen tunnistettavia kielenkäytön lajikonteksteja. Ne organisoivat tilanteista kielenkäyttöä ja kielellisiä valintoja, kuten tietynlaisia lauserakenteita, ja säätelevät puheen tuottamisen ehtoja. Genren tunnistaminen voi siten merkityksellistää esimerkiksi käytettyjä rituaalisia sana-valintoja. (Pietikäinen ja Mäntynen 2009, 35, 80–82, 91; Jokinen 2016a, 145.) Pietikäinen ja Mäntynen (2009, 37) nostavat esiin lisäksi tutkijan oman kontekstin. Tutkijan valitsema teorian ja menetelmien vaikutus osaltaan siihen, miten tutkittava ilmiö nähdään ja miten sitä käsitteellistetään.

4.2 Retorisesti painottuneen diskurssianalyysin erityispiirteet

Argumentaatiossa pyrkimyksenä on hankkia tai vahvistaa yleisön hyväksyntä ja kannatus esitetyille väitteille. Tällöin argumentointiin kohdistuvassa retorisessa analyysissä keskitytään siihen, miten väitteiden sisältämät versiot todellisuudesta pyritään saada vaikuttamaan vakuuttavilta ja kannatettavilta sekä toisaalta siihen, miten muut osapuolet pyritään sitouttamaan niihin. (Perelman 1996, 16; Jokinen 2016b, 273.) Kuten kaikessa diskurssianalyysissä, myös retorisessa diskurssianalyysissä lähtöoletuksena toimii todellisuuden tulkinnallinen luonne ja sen korostaminen (Jokinen 2016b, 273).

Retorisessa diskurssianalyysissä ei usein ainoastaan eritellä puheen tai tekstin sisältöä, retorisia keinoja tai merkitysisältöjä, vaan olennaista on myös se, mitä argumenteilla tehdään (Potter 1996, 108). Billig (1996, 74) jakaa argumentoinnin yksilölliseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen. Yksilöllisenä toimintana Billig hahmottaa argumentoinnin olevan yksilön sisäistä argumenttien kehittelyä, jolloin retoriikka toimii argumentoinnin apuna muodostaen perustelut, joiden avulla argumentista voi rakentaa vakuuttavan. Sosiaalisena toimintana argumentointi puolestaan on ihmisten välistä kommunikaatiota. Jokinen (2016b, 273) korostaa ennen kaikkea argumentoinnin olemusta sosiaalisena toimintana.

Billig (1996, 207) näkee asenteet ja esitetyt argumentit tilannesidonnaisina asemoitumisina johonkin keskustelun tai kiistelyn alla olevaan asiaan. Argumentoinnilla pyritään tällöin oman asemoitumisen oikeuttamiseen, puolustamiseen ja vahvistamiseen sekä toisaalta vastakkaisen position kritisointiin tai heikentämiseen. (Jokinen 2016b, 273; Billig 1996, 207). Jokinen (2016a, 146) käyttää omassa analyysissään Billigiltä omaksuttua argumentaatioposition käsitettä tämän asemoitumisen kuvaamiseen, ja hyödynnän myös tässä tutkimuksessa argumentaatioposition käsitettä aineiston sekä analyysin jäsentämisessä ja kuvaamisessa. Jokainen positio on suhteessa vastapositionsa, ja Condor ja kumppanit (2013, 271–272) huomauttavatkin, että vaikka puheessa ei eksplisiittisesti asemoiduttaisi tiettyä asiaa vastaan, merkitsee asian puolustaminen samalla aina vastakkaisen näkökulman vastustamista.

Retoriset keinot ovat kielenkäytön keinoja, joilla yleisöä pyritään saamaan esitettyjen argumenttien taakse (Jokinen 2016a, 146). Jokinen (2016b, 275–296) jakaa retorisen argumentaation hyökkäävään ja puolustavaan retoriikkaan. Hyökkäävän retoriikan päämääränä on ensisijaisesti vasta-argumentin vahingoittaminen, mutta Jokisen mukaan se toimii harvoin yksinään. Hyökkäävää retoriikkaa käytetäänkin usein puolustavan retoriikan apuna. Puolustavalla retoriikalla pyritään vasta-argumentin vahingoittamisen sijaan vahvistamaan puhujan omaa argumenttia sekä vakuuttamaan yleisöä sen totuudellisuudesta tai kannatettavuudesta. Jokinen kuitenkin muistuttaa, että puolustavaa ja hyökkäävää retoriikkaa ei tule ajatella dikotomisesti, vaan niitä käytetään usein rinnakkain ja toisiaan täydentäen.

Hyökkäävän retoriikan yksi keskeinen keino on ironian käyttö. Puolustavan retoriikan keinoja puolestaan ovat etäännyttäminen omista intresseistä, puhujakategorioilla oikeuttaminen, liittoutumisasteen säätely, tosiasioihin nojaaminen, kategorioiden hyödyntäminen, yksityiskohdilla ja kertomuksilla vakuuttaminen, kvantifiointi, ja metaforien sekä ääri-ilmaisujen käyttäminen. (Jokinen 2016b, 296.) Condor ja kumppanit (2013, 277–286) nostavat esiin erilaisten identiteettien, yhteenkuuluvuuksien sekä sisä- ja ulkoryhmien määrittelyiden hyödyntämisen retorisenä keinona. Zarefsky (2007, 325) toteaa lisäksi historiallisten analogioiden olevan retorisesti tehokkaita erityisesti poliittisessa puheessa. Myös puheenaiheen vaihtaminen sekä vastaanottavan yleisön laajuuden muokkaaminen sisällöllisten painotusten avulla ovat poliittiselle argumentaatiolle tyypillisiä retorisia strategioita (mt., 322–323).

Jokinen (2016b, 274–276) nostaa faktan konstruoinnin ja kategorisoinnin keskeisiksi poliittisen puheen retoriseksi strategioiksi. Diskurssianalyysissä sekä faktoja että kategorioita tarkastellaan todellisuuden kuvauksen sijaan neuvottelukysymyksinä, joita pyritään oikeuttamaan tai vahvistamaan erilaisten retoristen keinojen avulla. Potter (1996, 108) tuo esiin faktualisoinnin kaksitahoisen roolin. Sillä voidaan toisaalta pyrkiä aikaansaamaan toimintaa ja toisaalta tuottamaan kuvaus asiasta kiistattomana tosiasiana, jolloin todellisuuden konstruktiiivinen luonne ja sen vaihtoehtoiset jäsennystavat pyritään häivyttämään. Diskurssianalyysissä tarkastelu voidaan kohdistaa tällöin siihen, millaisia resursseja hyödynnetään toimintaa edistettäessä tai rakennettaessa näitä kuvauksia. (Potter 1996, 109–113, 121; Jokinen 2016b, 274.)

Jokinen (2016b, 274) korostaa kategorisoinnin merkitystä todellisuuden tuottamisen retorisenä strategiana ja argumentaatiokamppailujen kohteena. Potter (1996, 111) katsoo, että tehdyt kuvaukset luovat aina kategorioita ja kuvaavat ilmiöt tai asiat tietynlaisina, tiettyihin ominaisuuksiin liitettyinä. Kategorioita hyödyntämällä kuvauksen kohteeseen voidaan liittää tiettyjä ominaisuuksia tai sen avulla voidaan määritellä erilaisia toimintoja normaaleiksi tai poikkeukselliseksi. Samalla kategoriat tuottavat kulttuurista keskustaa ja marginaalia. (Huttunen 2004, 135; Jokinen 2016a, 147; Jokinen 2016b, 276.)

Poliittisen retoriikan analysoinnissa tarkastellaan faktan konstruoinnin ja kategorisoinnin lisäksi usein sitä, millaisille jaetuille arvoille argumentointi nojautuu, ja miten näitä arvoja hyödynnetään. Argumentaatio tapahtuu aina tietyssä kulttuurissa, johon on vakiintunut lähtökohtaoletuksia, jotka voivat koskea esimerkiksi sitä, mitä pidetään kunnioitettavana, totena tai oikeudenmukaisena. (Finlayson 2007, 557; Condor ym. 2013, 267.) Näitä kulttuurisina itsestäänselvyksinä pidettyjä asioita ei tarvitse perustella erikseen, vaan ne toimivat eräänlaisina puhujan ja kuulijan välisinä esisopimuksina siitä, mitä yhteisesti ymmärretään normaaliksi tai arvokkaaksi. Argumentit tulee rakentaa näiden esisopimusten päälle. Ne muodostuvat hegemonisista diskursseista, joita voi kuitenkin olla samanaikaisesti useita. (Zarefsky 2008, 320; Jokinen 2016a, 146–147.) Jokisen (2016a, 146) mukaan poliitikot hyödyntävät usein taitavasti diskursseihin ja itsestäänselvyksiin sisältyviä ristiriitaisuuksia ja tukeutuvat argumentoinnissaan erilaisiin esisopimuksiin kulloisestakin yleisöstä riippuen.

4.3 Aineistona eduskunnan lähetekeskustelu

Tarkastelen tässä tutkimuksessa Suomen eduskunnassa 4.9.2018 käytyä lähetekeskustelua hallituksen esityksestä uudeksi laiksi kotoutumisen edistämisestä (HE 96/2018 vp). Lähetekeskustelu on uuden lakiesityksen ensimmäinen eduskuntakäsittely, jossa ei tehdä lain sisältöä koskevia päätöksiä, vaan sen tarkoituksena on evästää niitä valiokuntia, johon lakiesitys on päätetään lähettää edelleen käsittelyyn (Eduskunta 2019c). Tutkimuksen aineistona toimii lähetekeskustelusta laadittu eduskunnan täysistunnon pöytäkirjan asiakohta PTK 77/2018/6 vp., joka on saatavilla eduskunnan internetsivuilta.

Käydyn keskustelun pituus on yhteensä 1 tunti 37 minuuttia. Word-dokumentiksi muokattuna 12 pisteen times new roman -tyyliä ja 1,5 riviväliä käyttäen aineiston laajuus on 38 liuskaa. Keskusteluun ottaa osaa 17 kansanedustajaa seitsemästä eri puolueesta. Puheenvuoroja käyttävät eniten perussuomalaisten kansanedustajat, jotka pitävät yhteensä 15 puheenvuoroa. Keskustelun aktiivisin yksittäinen puhuja on puolestaan eräs sinisen tulevaisuuden kansanedustaja, joka käyttää kaikkiaan kuusi puheenvuoroa. Yhteensä puheenvuoroja keskustelussa, puhemiehen ohjaavia puheenvuoroja lukuun ottamatta, on 37.

Eduskunta käyttää Suomessa lainsäädäntövaltaa (Perustuslaki 731/1999, 3 §). Syksyllä 2018 eduskunnassa oli kansanedustajia yhdeksästä eri puolueesta. Suurin puolue oli keskusta, jolla oli yhteensä 48 kansanedustajaa (Eduskunta 2019d; Wikipedia 2019). Pääministerinä toimi keskustan Juha Sipilä, ja muut hallituspuolueet olivat kokoomus sekä sininen tulevaisuus, joka syntyi perussuomalaisten jakauduttua kahtia kesäkuussa 2017 (Valtioneuvosto 2019). Maahanmuuttajien kotouttaminen kuuluu hallinnollisesti työ- ja elinkeinoministeriölle. Lakiesityksen esittelijänä toimi silloinen työ- ja elinkeinoministeri, sinisen tulevaisuuden Jari Lindström.

Poliittinen puhe heijastelee kulloistakin poliittista kulttuuria (Zarefsky 2008, 318). Perelman (1996, 16) muistuttaakin, ettei argumentointi koskaan tapahdu tyhjiössä, vaan se on aina osa suurempaa kontekstia. Tällöin myös argumenttien merkitys rakentuu niiden esittämiskontekstissa, eikä niitä voi tutkia ilman, että kiinnitetään huomiota myös

tähän kontekstiin (Jokinen 2016b, 274). Pietikäisen ja Mäntysen (2009, 30) tapaan näen kontekstin monikerroksisena. Tämän tutkimuksen aineiston tilanteisena kontekstina on eduskunnan täysistunto ja siellä käyty keskustelu. Eduskunnan täysistuntosalin keskusteluita säätelevät säännönmukaisuudet määrittelevät osaltaan sitä, mikä aineistossa on mahdollista sanoa ja kenen on mahdollista olla äänessä. Toisaalta tämän tutkimuksen aineiston tilanteiseksi kontekstiksi ja reunaehtojen asettajaksi voidaan nähdä myös lakiteksti, josta keskustellaan. Lisäksi hallitus-oppositio-jako ja toisaalta yleisemmin eduskunnan puoluejako ja voimasuhteet ovat osa tilanteista kontekstia. Merkittäväksi nousee osaltaan kesällä 2017 tapahtunut perussuomalaisten puolueen jakautuminen kahtia.

Laajemmaksi lähetekeskustelun makrotason kontekstiksi näen ennen kaikkea Suomessa syksyllä 2018 vallinneen maahanmuuttopoliittisen tilanteen, sitä koskevan keskustelun ja siinä yleisesti esille nostetut argumentit. Ne määrittävät osaltaan sitä, millaiset asiat ja diskurssit aineistosta nousevat esiin ja mitkä asiat näyttäytyvät kulttuurisina itsestään-selvyyksinä. Ne asettavat reunaehdot myös sille, mitä on mahdollista sanoa ääneen ilman paheksuntaa ja mitä puolestaan on pyrittävä ilmaisemaan kiertoteitse. Toisaalta yhteiskunnassa laajemmin vaikuttavat ideologiat, kuten uusliberalistinen yksilön vastuu-ajattelu, heijastuvat väistämättä keskusteluun, jossa käsitellään yksilön ja yhteiskunnan suhdetta.

Poliittisella puheella on erityisesti sille tyypillisiä ominaisuuksia ja toistuvia kaavoja. (Finlayson 2007, 554; Zarefsky 2008, 317–318.) Jokinen (2016a, 145) kirjoittaa valtuustopuhegenrestä, jonka voi nähdä hyvin samankaltaiseksi kuin tämän tutkimuksen analyysin kohteena olevan parlamentaarisen puheen genren. Tämä genre, sen diskursiiviset käytänteet ja edelleen sen tuottamat rajoitukset vaikuttavat tutkimuksen aineistoon. Se tekee merkitykselliseksi tietyt, puhujien käyttämät rituaaliset sanavalinnat, jotka toistuvat aineistossa. Puheenvuorot ovat muodollisia ja niiden esittämisessä noudatetaan ennalta määrättyä järjestystä joitakin puhemiehen myöntämiä vastauspuheenvuoroja lukuunottamatta. Puheenvuorot ovat pääosin etukäteen kirjoitettuja, vaikka usein niihin lisätään mukaan kommentteja aikaisemmille puhujille. Lisäksi, vaikka poliittinen puhe itsessään on kaikille avointa, ovat parlamentaarisen puheen viralliset areenat avoimia vain tietyille henkilöille.

Pekonen (2011, 98–99, 104) huomauttaa, että eduskunnan täysistunnossa pidetyt puheet mielletään usein lähinnä teatteriksi sen sijaan, että pyrittäisiin aidosti keskustelemaan asioista. Puheiden konkreettisen vaikutusvallan koetaan olevan vähäistä ja puheet vertautuvat pikemminkin propagandaan ja vaalipuheisiin. Niiden katsotaan olevan lähinnä kannan kirjauttamista pöytäkirjaan eikä niinkään argumentoivaa keskustelua. Pellander (2016, 55) tuokin esiin, että eduskunnan täysistunnoissa käydyt keskustelut tarjoavat usein areenan sellaisille poliitikoille, joiden tosiasiallinen poliittinen valta voi olla vähäistä. Hän on tehnyt havainnon, että erityisesti maahanmuuttoon liittyvissä keskusteluissa dominoivat usein kansanedustajat, jotka ovat tunnettuja provokatiivisesta ja maahanmuuttovastaisesta tyylistään. Tällöin puhujan kanta saattaa poiketa puolueen virallisesta kannasta.

Puhujan ja yleisön suhde on Jokisen (2016b, 274) mukaan keskeinen argumentaation ulottuvuus. Perelman (1996, 21) määrittää yleisöksi kaikki ne tahot, joihin puhuja pyrkii argumentaatiollaan vaikuttamaan. Poliittisen keskustelun leviäminen eri medioiden kautta on vaikuttanut sen yleisön monimuotoistumiseen ja eduskunnan täysistunnoissa esitetty puhe mielletäänkin usein suunnatuksi lähinnä medialle, tukijoille ja äänestäjille, vaikka paikan päällä välittömänä yleisönä ovat muut läsnä olevat kansanedustajat. Julkisuuden katsotaan vaikuttavan edelleen myös puheiden sisältöihin. (Pekonen 2011, 103, 109; Condor ym. 2013, 265.)

Argumentoija voi valita päättelynsä lähtökohdiksi vain sellaisia väitteitä, jotka yleisö hyväksyy, ja yleisön sitouttaminen esitettyyn argumenttiin tapahtuu vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan kautta. Kaikkia yleisöjä ei kuitenkaan vakuuteta samoilla argumenteilla tai samoilla retorisisilla keinoilla. (Perelman 1996, 28.) Zarefsky (2008, 321–322) on eritellyt poliittisen puheen yleisön tyypillisiä piirteitä ja katsoo, että pyrkiessään vaikuttavaan argumentaation poliitikkojen on otettava nämä yleisön piirteet huomioon ja mukautettava tarvittaessa retorisia strategioitaan. Yleisön monimuotoisuuden lisäksi yksittäisellä yleisön jäsenellä voi olla keskenään ristiriidassa olevia arvoja tai ajatuksia. Lisäksi yhteiskunnassa, jossa ei ole merkittäviä sisäisiä ideologisia eroja, ihmiset voivat omata samanaikaisesti sekä konservatiivisia että liberaaleja arvoja. Ihmisillä on usein myös taipumus ajatella, että asiat tapahtuvat syystä tai jonkun myötävaikutuksesta, koska tapahtumien sattumanvaraisuus tai epävarmuus koetaan epämiellyttävänä. Vastaavasti ihmisillä on taipumus arvioida onnistumiset

herkemmin omasta toiminnasta johtuviksi kuin epäonnistumiset, joille pyritään löytämään useammin ulkopuolinen selittäjä.

Jokinen (2016a, 146) katsoo, että poliittiselle argumentoinnille on tyypillistä tiukka puolueellisuus, joka tulee esille oman argumentaatioposition yksioikoisena puolustamisena sekä vastapositioiden kritisointina. Vastaavasti usean position tasa-arvoinen analysointi tai niiden vahvuuksien ja heikkouksien tasavertainen käsittely ei kuulu tyypilliseen poliittiseen argumentointiin. Poliittinen puhe on näin ollen usein varmaa eikä pohtivaa tai todellisuuden luonteesta neuvottelua käyvää, vaikka Finlayson (2007, 559) muistuttaa, että poliittinen päätöksenteko tapahtuu usein epävarmassa kontekstissa, jossa useat eri näkökulmat ja vaihtoehdot kilpailevat keskenään.

4.4 Analyysin toteuttaminen

Pietikäinen ja Mäntynen (2009, 143–145) näkevät diskurssianalyysin spiraalimaisena prosessina, jossa tutkimuksen eri vaiheet vuorottelevat ja jossa käsitteet sekä ilmiöiden mikro- ja makrotasot risteävät. Kehämäisessä tiedonmuodostusprosessissa aineiston analyysi vie tutkimusta eteenpäin ja samalla täsmentää alussa määritettyjä tutkimuskysymyksiä. Tiedolla ei ole näin ollen nähtävissä selvää alku- tai loppupistettä, vaan tutkija lähestyy tietoa, kunnes katsoo ymmärryksensä olevan tutkimuksen kannalta riittävää. Aloitinkin tutustumisen aineistoon ensin selailemalla sitä pintapuolisesti useampaan kertaan, minkä jälkeen luin sen tarkemmin ilman varsinaisen analyysin tekoa. Tässä vaiheessa aineisto muodostui minulle siinä määrin tutuksi, että minun oli mahdollista tarkentaa tutkimustehtävää ja asettaa tutkimuskysymys, johon tulisin aineiston analyysissä keskittymään.

Tutkimuskysymyksen asettamisen jälkeen aloitin varsinaisen analyysin teon kiinnittämällä ensin huomioni siihen, *millaista* kuvausta maahanmuutosta ja maahanmuuttajien kotoutumisesta rakennetaan ja millaisia asemoitumisia näillä kuvauksilla tehdään. Samalla pyrin paikantamaan aineistosta eri argumentteja tukevia laajempia diskursseja. Tätä varten aineistoa oli luettava useaan otteeseen jokaisella lukukierroksella analyysiä tarkentaen. Asemoitumisten pohjalta jäsenisin keskustelun kolmen eri argumentaatioposition. Sijoitin puheenvuorot argumentaatiopositiioihin kokonaisuuksina, vaikka jotkin puheenvuorot saattoivat liikkua useamman position välillä.

Näiden puheenvuorojen kohdalla kiinnitin erityistä huomiota siihen, mikä on puhujan hallitsevin asemoituminen suhteessa käsiteltävään asiaan.

Argumentaatiopositioiden paikantamisen jälkeen kohdistin mielenkiintoni tarkemmin siihen, *miten* merkityksellistäminen ja todellisuuden kuvausten rakentaminen puheenvuoroissa tapahtuu ja *miten* esitettyjä argumentteja oikeutetaan ja vahvistetaan erilaisia retorisia keinoja hyödyntäen. Näihin retoriisiin keinoihin lasken Jokisen (2016b), Zarefskyn (2008) sekä Condorin ja kumppaneiden (2013) erittelemien strategioiden lisäksi myös aiemman tutkimuksen (esim. van Dijk 1997, Augoustinos & Every 2007) esiin nostamat puhestrategiat.

Tein analyysin MS Officen Word-ohjelmistoa käyttäen. Kopioin ensin html-muodossa olevan pöytäkirjan word-asiakirjaksi, minkä jälkeen muokkasin asiakirjan ulkoasun siistiksi ja helposti luettavaksi. Löytämäni argumentaatiopositiot merkitsin asiakirjaan värikoodeilla. Niiden keskeisiä argumentteja sekä niitä tukevia diskursseja ja retorisia keinoja kirjoitin dokumenttiin ylös kommentointityökalun avulla. Näihin kommentteihin oli helppo palata ohjelmiston hakutyökalun avulla.

Aineiston 37 puheenvuorosta jätin analyysin ulkopuolelle neljä puheenvuoroa, jotka eivät arvioni mukaan olleet tutkimuskysymykseni kannalta olennaisia. Jätin analyysin ulkopuolelle myös ministerin lakitekstiä esittelevän puheenvuoron, koska ymmärrän tämän pikemminkin keskustelun alustukseksi ja pitkälti lakiesityksen referaatiksi enkä niinkään argumentoivaksi puheenvuoroksi.

Olen valinnut aineiston puheenvuoroista otteita, joiden avulla voin havainnollistaa analyysissäni esiin nostamiani huomioita. Koska useat aineiston puheenvuorot ovat melko pitkiä, en ole pääsääntöisesti tuonut tekstiin kokonaisia puheenvuoroja, vaan vain osia niistä. Otteet ovat useimmiten yhtenäisiä asiakokonaisuuksia puheenvuorojen kirjallisen painoasun kappalejaon mukaan. Jotkin otteet sisältävät kuitenkin vain osan kokonaisesta puheenvuoron kappaleesta. Tähän ratkaisuun olen päätenyt silloin, kun kappale on ollut huomattavan pitkä, eikä se kokonaisuutena selventäisi analyysiä enempää kuin lyhyempi ote siitä. Olen tällöin arvioinut, ettei asiakokonaisuus kärsi tai otteen konteksti vääristy, vaikka osa kappaleesta on jätetty otteesta pois. Näissä tapauksissa olen käyttänyt kolmea pistettä '...' merkiksi siitä, että kappale jatkuu ennen tai jälkeen

otteen. Olen merkinnyt aineisto-otteet tekstiin nimikirjaimilla sekä puoluekannalla (esim. ”LH, ps”). Perustelen tätä ennen kaikkea puhujien asemalla sekä aineiston julkisuudella ja avoimella saatavuudella, joiden vuoksi näe tarpeelliseksi anonymisoida aineisto-otteita puhujien suojelemiseksi. Puoluekanta puolestaan on osa puheeseen vaikuttavaa kontekstia.

4.5 Eettinen pohdinta

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009, 4) jakaa ihmistieteisiin luettavan tutkimuksen eettiset periaatteet kolmeen osa-alueeseen, jotka ovat tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuojat. Tässä tutkimuksessa käytetään julkista ja vapaasti internetissä saatavilla olevaa aineistoa, jonka tuottajina ovat olleet omilla nimillään kansanedustajat, eivät yksityiset ja anonyymit kansalaiset. Näin ollen tutkimuseettisen neuvottelukunnan määrittelemät eettiset periaatteet eivät sellaisenaan ole sovellettavissa tähän tutkimukseen (mt., 8).

Kansanedustajat puhuvat eduskunnan täysistunnoissa julkisesti ja tiedostaen, että heidän puheensa tullaan tallentamaan julkisesti saatavilla oleviin pöytäkirjoihin, ja että heidän puhettaan voi halutessaan seurata reaaliaikaisesti televisiosta. Voidaan kuitenkin pohtia, tiedostavatko kansanedustajat puheenvuoroja laatiessaan tai pitäessään aktiivisesti, että niitä voidaan hyödyntää tutkimuksellisenä aineistona, vai olisiko puhe eduskunnassa erilaista, jos he jo etukäteen tietäisivät sen päätyvän tutkijan analysoitavaksi. Tutkijan tulee näin ollen käyttää aineistoa aina sen tai sen tuottajien julkisuudesta huolimatta vastuullisesti ja tarkoituksenmukaisesti.

Tutkimus saattaa tuottaa myös tietoa, joka voi olla tutkittavia leimaavaa tai loukkaavaa ja vahingon välttämisen periaate koskeekin esimerkiksi tilannetta, jossa tutkimusjulkaisulla voisi olla tutkimuskohteelle vahingollisia seurauksia. Tutkijan tulee näin ollen osata ennakoida tutkimuksensa tulosten vaikutuksia ja sovelluksia. Tuloksia ei tule esittää arvostelevasti, tai asenteellisesti tai tutkimuskohdetta leimaavasti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009, 7; Rauhala & Virokannas 2011, 236, 239.) Esimerkiksi epäoikeudenmukainen tai aiheeton syyttäminen rasistiksi koetaan usein loukkaavaksi (Rastas 2009, 48). Tutkimuskohteena tässä tutkimuksena on eduskunnassa tuotettu puhe, joka ei sen julkisuuden ja avoimen saatavuuden vuoksi ole anonymi-

soitavissa eikä irrotettavissa sen tuottajista. Tämä on otettava huomioon tulosten esittämisessä.

Tätä tutkimusta vuonna 2019 tehtäessä on jo itsestään selvää, että maahanmuuttoon liittyvä keskustelu tulee keskusteluareenasta riippumatta sisältämään maahanmuuttovastaisuutta ja usein jopa avoimesti rasistista argumentointia. Rastaa (2009, 54–55) tiivistettyyn määritelmään nojautuen katson, että argumentin rasistisuutta on perusteltua pohtia esimerkiksi silloin, kun se pohjautuu jollain tavoin hierarkisoiviin näkemyksiin eri ihmisryhmien tai kulttuurien välisistä perustavanlaatuisista ja muuttumattomista eroista. Rasistisuutta arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota myös yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin, jotka luovat reunaehdoja toisaalta sille, miten eri ryhmillä on mahdollista määritellä itseään sekä muita ja toisaalta sille, miten nämä määrittelyt voidaan ottaa vallankäytön välineiksi. Lisäksi tarkastelemalla argumentin aiheuttamia seurauksia voi argumentti määrittyä rasistiseksi silloinkin, kun se ei ole sellaiseksi tarkoitettu (mt., 51–53). Vaikka esitetyt argumentit itsessään eivät olisi rasistisia tai epäoikeudenmukaisia, ne voivat palvella epäoikeudenmukaisuuksien oikeuttamista ja valtasuhteiden ylläpitoa (Augoustinos & Every 2007, 137).

Eduskunta on monin tavoin vallankäytön ytimessä ja Rastaa (2009, 61) katsoo, että poliitikot ovat hyvin tietoisia siitä, että yleistävät puhuvat tai asioiden valikoiva esille tuominen voi voimistaa maahanmuuttajiin kohdistuvia kielteisiä ja leimaavia asenteita. Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009, 8) muistuttaa ohjeessaan, että vahingon välttämisen periaate ei saa estää tutkimustulosten julkaisemista tilanteissa, jossa tulokset eivät kaikilta osin miellyttäkään tutkimuksen kohteena olevia, ja painottaa erikseen, että etenkin vallankäytön ja yhteiskunnallisten instituutioiden toiminnan tutkiminen tulee olla vapaata tällaisissa tilanteissa. Voidaankin ajatella, että aineistossa mahdollisesti esiintyvien ennakkoluulojen, rasismin ja rajoitettujen toimintamahdollisuuksien tuottamisen esiin nostaminen on itsessään eettisesti ja yhteiskunnallisesti arvokasta.

Rauhalan ja Virokannaksen (2011, 244) mukaan valmiiden aineistojen eettiset kysymykset käsittelevät ennen kaikkea aineistojen käytettävyyttä, niiden taitavaa käyttämistä ja valikointia. Ymmärrän aineistojen käyttämisen taidoksi myös omien rajoitusten tiedostamisen. Koska poliittinen puhe sisältää usein voimakkaan arvo-

latauksen, on myös minun tutkijana tiedostettava oma sijoittumiseni tälle arvokentälle ja jatkuvasti reflektoitava sen vaikutusta siihen, miten aineistoa luen ja millaisia asioita sieltä analyysiini löydän. Tällöin on pohdittava esimerkiksi sitä, nousevatko jotkin diskurssit tai retoriset keinot esiin siksi, että niitä hyödynnetään sellaisten argumenttien tukemiseen, jotka ovat ristiriidassa omien arvojeni kanssa. Sosiaalialan opiskelijana ja tulevana ammattilaisena arvoni nojaavat sosiaalialan eettisten periaatteiden mukaisesti YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa sekä Suomen perustuslaissa määriteltyjen ihmisoikeuksien, ihmisarvon ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kunnioittamiseen. Tämä näkyy esimerkiksi syrjinnän vastustamisena ja erilaisuuden hyväksymisenä sekä jokaisen ihmisen ainutlaatuisuuden huomioon ottamisena. (Talentia ry 2017, 7.)

5 LIMITTYVIÄ JA TOISILLEEN VASTAKKAISIA NÄKEMYKSIÄ MAAHANMUUTOSTA

Lähetekeskustelussa ei keskustella ainoastaan hallituksen lakiesityksestä, vaan se laajenee heti ensimmäisessä puheenvuorossa koskemaan sekä maahanmuuttoa että maahanmuuttajien kotoutumista yleisesti. Joissakin puheenvuoroissa suhtaudutaan näihin ilmiöihin varsin negatiivisesti, ja keskustelun kuluessa puheenvuoroissa käytetään myös sellaisia argumentteja, joista eduskunnan puhemies katsoo aiheelliseksi huomauttaa puhujaa. Keskustelu koostuu pitkälti valmiiksi kirjoitetuista ja ennalta määrättyssä järjestyksessä pidetyistä puheenvuoroista, mutta se on silti pieneltä osin vuorovaikutteista. Jotkin puheenvuorot ovat paikanpäällä pyydettyjä, lyhyitä vastauspuheenvuoroja ja toisaalta valmiiksi kirjoitettuihin puheenvuoroihin sisällytetään lyhyitä kommentteja aiemmille keskustelijoille. Vuorovaikutus on kuitenkin siinä määrin vähäistä, ettei keskustelu etene vastakkaisista näkemyksistä huolimatta väittelyksi, jossa pyrittäisiin kumoamaan aiempia väittämiä vasta-argumenteilla. Keskustelu ei näin ollen kulje kohti yhteisesti tavoiteltua kompromissia, vaan argumentit ovat sisällöltään toisistaan irrallisia loppuun asti.

Olen paikantanut lähetekeskustelusta kolme erilaista, osin limittyvää ja osin vastakkaista argumentaatiopositioita. Näiden positioiden jakolinjat syntyvät asemoitumisessa maahanmuuttoon ja kotoutumiseen. Nämä asemoitumiset eivät ole yksiselitteisesti vastustavia tai puolustavia, mutta jokaiselle argumentaatiopositiolle on tyypillistä tiettyjen argumenttien painottuminen ja toistuminen. Kahdessa positiossa tuodaan esiin ennen kaikkea maahanmuuton sekä nykyisen kotoutumisprosessin ongelmia. Olen nimennyt nämä positiot **vastustuspuheeksi** sekä **ongelmapuheeksi**. Ne eroavat toisistaan erityisesti siinä, kuinka paljon erilaiset uhkakuvat tai ongelmakohdat puheenvuoroissa painottuvat ja millaisiksi niiden ratkaisumahdollisuudet nähdään. Kolmannessa argumentaatiopositiossa sen sijaan asemoidutaan puolustamaan nykyisenkaltaista kotouttamista ja sen kehittämistä. Tämän position olen nimennyt **kotouttamisen kehittämispuheeksi**. Kehittämispuheen painopiste on ongelmien esiin tuomisen asemesta kotouttamisen kehittämisessä ja itse lakiesityksen arvioimisessa, mutta osassa puheenvuoroista asetutaan myös puolustamaan maahanmuuttoa.

Etenkin vastustuspuheessa ja kotouttamisen kehittämisspuheessa tehdään asemoitumista toisiaan vastaan. Tämä asemoituminen näkyy hyökkävänä retoriikkana ja toisaalta implisiittisesti oman asian puolustamisena. Kotouttamisen kehittämisspuheessa kuitenkin monin paikoin väistetään sekä vastustus- että ongelmapuhe ja käydään ikään kuin eri keskustelua näiden argumenttien ohi. Vastustus- ja ongelmapuheeseen asemoituvat puheenvuorot ovat puolestaan jossain määrin vuorovaikutuksessa keskenään ja niissä neuvotellaan maahanmuuton sallittavuudesta sekä siitä, mitkä olisivat oikeita ratkaisuja esimerkiksi kotouttamisen ongelmiin. Toisaalta myös ongelmapuheessa asemoidutaan paikoin eksplisiittisesti vastustamaan vastustuspuhetta.

Puheenvuoroissa asemoidutaan eri argumentaatiopositioihin lukumääräisesti melko tasaisesti. Huomattavaa kuitenkin on, että vastustuspuheeseen asemoituu vain yhden puolueen jäseniä, kun taas ongelmapuheeseen asemoituu kansanedustajia neljästä eri puolueesta ja kotouttamisen kehittämisspuheeseen viidestä eri puolueesta. Toisaalta saman puhujan eri puheenvuorot saattavat sijoittua eri argumentaatiopositioihin. Vastaavasti yksittäisissä tapauksissa samassa puheenvuorossa voidaan asemoitua asiakokonaisuuksien välillä useampaan argumentaatiopositioon. Olen tällöin tarkastellut puheenvuoroa kokonaisuutena ja kiinnittänyt huomiota erityisesti siihen, mitkä ovat puheenvuorossa hallitsevia argumentteja ja mille argumentaatiopositiolle tyypillisiä ne ovat. Tämän perusteella olen sijoittanut puheenvuoron vain yhteen argumentaatiopositioon.

Seuraavissa alaluvuissa analysoin tarkemmin lähetekeskustelua ja sen eri argumentaatiopositioihin asemoituvia puheenvuoroja. Nostan esiin kullekin positioille tyypilliset argumentit ja niitä tukevat diskurssit. Kiinnitän huomioni myös erilaisiin retorisiin strategioihin. Ne yhdessä muodostavat kokonaisuuden, jolla pyritään rakentamaan maahanmuutosta, maahanmuuttajista ja heidän kotoutumisestaan tietynlaista kuvaa ja samalla saamaan tälle kuvaukselle muiden hyväksynnän.

5.1 Vastustuspuhe: tiukat rajat maahanmuutolle

Vastustuspuheelle on tyypillistä keskittyä maahanmuuttoon yleisesti pelkän kotouttamisen sijaan. Vain pienessä osassa puheenvuoroja viitataan lakiehdotukseen ja sen sisältöön. Puhe on kategorisoivaa, ja jokaisessa puheenvuorossa nostetaan esiin

maahanmuuttoa ja kotouttamista koskevia ongelmia sekä usein myös niihin liittyviä uhkakuvia. Niissä nojaututaan talous- ja turvallisuusdiskursseihin sekä nationalistiseen diskurssiin (kts. Herneaho 2018). Keskeisiksi ongelmiksi määrittyvät maahanmuuton määrä, maahanmuuttajien ominaisuudet, maahanmuuton kustannukset sekä erilaisten kulttuurien kohtaaminen. Nykyinen kotouttamispolitiikka nähdään ongelmallisena ja joissakin puheenvuoroissa kotouttamisen katsotaan jopa väistämättä epäonnistuvan. Näiden näkökulmien pohjalta keskustelijat vastustavat erityisesti humanitaarista maahanmuuttoa. Puhe ja retoriikka ovat hyökkääviä ja ääri-ilmauksiin sekä uhkakuviin nojautuvia. Monet puheenvuorot ovat ehdottomia, jopa julistavia.

5.1.1 Liian paljon vääränlaisia maahanmuuttajia

Vastustuspuheessa erityisesti humanitaaristen syiden perusteella maahan tulleiden maahanmuuttajien määrä nähdään liian suurena. Humanitaarinen maahanmuutto määrittyykin maahanmuuton osakategoriaksi, joka tulisi kieltää kokonaan. Maahanmuutolle luodaan myös toinen osakategoria 'haittamaahanmuutto', jonka merkitystä ja sisältöä ei täsmennetä, mutta joka haitallisena määrittyy itsestään selvästi vastustettavaksi ilmiöksi. Maahanmuuttajien määrän katsotaan aiheuttavan ongelmia sekä julkiselle taloudelle että yhteiskunnalliselle vakaudelle ja turvallisuudelle. Lisäksi maahanmuuton määrän ja kotouttamisen ongelmien nähdään olevan yhteydessä toisiinsa.

Arvoisa puhemies! Miksi Japanissa ei ole kotoutumisen ongelmia? Miksi Unkarissa ei ole kotouttamisen haasteita? Se johtuu siitä, että he eivät ole ottaneet massamäärin humanitääristä maahanmuuttoa omaan maahansa. Jos perussuomalaiset olivat saaneet alusta asti laatia Suomen tolkun maahanmuuttopolitiikkaa, se olisi ennalta ehkäissyt nämä kotouttamisen ongelmat. Jos et halua asua Lähi-Idässä tai Afrikassa, niin älä sitten siirrä sieltä massamäärin väestöä tänne. Meidän tulee nyt tehdä sellaista politiikkaa, että me vähennämme humanitäärisen maahanmuuton määrää rajusti. Perussuomalaiset haluavat lopettaa humanitäärisen maahanmuuton. LH, ps.

Humanitaarisen maahanmuuton liian suuri määrä tuodaan esiin faktana, johon muiden maiden tilanteista tehdyn loogisen päättelyn kautta liitetään myös tosiasiaksi määrittyvät kotouttamisen ongelmat. Mielikuvaa suuresta määrästä tehostetaan toistamalla sanaa ”massamäärin”. Kotouttamisen ongelmat ja tätä kautta maahanmuuttajien määrä määrittyvät uhkaamaan Suomea, jonka katsotaan muuttuvan ”Lähi-Idäksi tai Afrikaksi”

maahanmuuton myötä. Puheessa vaikuttaa nationalistinen diskurssi, jossa Suomen suvereenina valtiona katsotaan olevan uhattuna maahanmuuton vuoksi.

Argumentaatiota tehostetaan ääri-ilmauksella, jossa täsmennetään, ettei humanitaarisen maahanmuuton vähentäminen riitä, vaan se tulee lopettaa kokonaan. Oma puolue näyttäytyy ratkaisijana, jonka tekemät toimenpiteet olisivat ehkäisseet määritetyt ongelmat jo ennalta, kun taas maahanmuuton salliva taho kuvataan seurauksia ymmärtämättömäksi. Puhe onkin kohdistettu tälle taholle, jonka katsotaan olevan vastuussa väestön siirtämisestä ja kotouttamisen ongelmista, ja joka yksikön toista pronominia käyttäen erotetaan ”meistä”. Näin rakennetaan vastakkainasettelua maahanmuuton sallivien ja sen rajoittamista haluavien välille ja tuotetaan toiseutta valtaväestön sisälle (kts. Haara 2012; Sakki & Petterson 2016).

Puuronen (2011, 220) on tehnyt havainnon, että rajoittavassa maahanmuuttodiskurssissa maahanmuuttajia käsitellään pääsääntöisesti ryhmänä yksilöiden sijaan. Myös edellä olevassa puheenvuorossa puhutaan maahanmuuttajien sijaan epämääräisemmin väestöstä tai ilmiötasolla maahanmuutosta. Aktiivisena toimijana on näin taho, joka ottaa maahanmuuttoa ja siirtää väestöä, ja maahanmuuttajat ovat siirreltävää massaa. Tilli (2017, 138) katsoo tällaisen toimijoiden määrittelyn olevan poliittisen keskustelun olennainen elementti. Toimijuuden häivyttäminen ja puhuminen yksilöiden sijaan ilmiöstä tai suuresta massasta auttaa tekemään koviakin päätöksiä, koska niiden voidaan ajatella koskevan koko ilmiötä tai isoa väestöjoukkoa, ei yksittäisiä ihmisiä tai heidän kohtaloitaan (Riggins 1997, 9; Horsti 2005, 236).

Minä kävin Torniossa silloin katsomassa, kun maahanmuuttoaalto oli päällä. Kymmenen linja-autolastia tuli sieltä, kaikki olivat miehiä. Ylen uutiset uutisoi siellä sitten, kun kummasti kävelikin siellä nainen ja lapsi. En tiedä, mistä he nämä sinne saivat. TH, ps.

Nyt ymmärrys suuresta joukosta ihmisiä rakentuu vuoden 2015 tapahtumiin viitaten. Puheenvuorossa käytetään sanaa ”maahanmuuttoaalto”, joka toimii kielikuvana suuresta ja hallitsemattomasta joukosta ihmisiä. Tällaisten luonnonilmiöihin tai hallitsemattomaan ja tuhoisaan virtaukseen viittaavien metaforien, kuten ’tulva’ tai ’aalto’, liittäminen maahanmuuttoon onkin tyypillinen retorinen keino maahanmuuttoa koskevissa keskusteluissa (van Dijk 1997, 47; Tilli 2017, 144). Aaltoja ja tulvia on hallittava ja torjuttava, jotta ne eivät vahingoita yhteiskuntaa. Tämä metafora palvelee

maahanmuuton rajoittamistoimenpiteiden perustelemista. Myös konkreettinen linja-autojen määrän kuvailu korostaa ihmisten suurta joukkoa. Samalla yksilö häivytetään käyttämällä tulijana linja-autolasteja eikä ihmisiä. Lopussa naiseen ja lapseen viitataan sarkastisesti ja asioihin viittaavalla pronomiinilla kuin passiiviseen objektiin. Näin rakennetaan mielikuva siitä, ettei kyse olisi aktiivisista toimijoista, vaan ikään kuin muualta esityksen vuoksi paikalle kuljetetuista, tahdottomista ja passiivisista näyttelyhahmoista.

Puurosen (2011, 224) mukaan erityisesti rajoittavassa puhetavassa maahanmuuttajat näyttäytyvät usein rodun kaltaisena ryhmänä, jonka jäseniin liitetään erilaisia negatiivisia ominaisuuksia. Myös vastustuspuheessa otetaan käyttöön kategorioita, joissa maahanmuuttajiin liitetyt ominaisuudet ovat epätoivottuja. Erityisesti muslimeista puhuminen on vahvasti sukupuolittunutta, ja muslimimies näyttäytyy pääsääntöisesti naista alistavana ja tasa-arvoon kykenemättömänä. Samalla suomalaisen kulttuuri ja sukupuolijärjestelmä mielletään esimerkilliseksi ja tasa-arvoiseksi. (Mt., 146.) Edellä olevassa puheenvuorossa kuvaillaan ääri-ilmaisua ja sarkasmia hyödyntäen, kuinka kaikki tulleet maahanmuuttajat olivat miehiä, lukuun ottamatta yhtä naista ja lasta. Näin korostetaan kuvaa humanitaarisen maahanmuuton epätasaisesta sukupuolijakaumasta. Toisaalta ei tuoda ilmi, miksi tämä epätasainen sukupuolijakauma on nostettu esiin. Tästä voidaan tulkita, että epätasaisen sukupuolijakauman ja maahanmuuttajamiesten suuren määrän ongelmallisuus on puhujalle kulttuurinen itsestänselvyys, jota ei ole tarpeen erikseen perustella.

Sukupuolen lisäksi maahanmuuttajia määrittävinä tekijöinä toimivat heidän koulustaustansa ja ammattitaitonsa, joiden katsotaan olevan vääränlaista suomalaisille työmarkkinoille. Näin heidän kotouttamisensaakaan ei katsota onnistuvan. Tämän ilmaiseminen tehdään näennäisen sympatian avulla, jolloin oma maa kuvataan epäedullisena paikkana maahanmuuttajille, mihin vedoten perustellaan maahanmuuton rajoituksia. Tämä on yksi van Dijkin (1997, 37) esiin nostamista maahanmuuttoa vastustavista puhestrategioista.

Edellisessä esityksessä ministeri puhui työttömistä, että työttömät eivät työllisty ja siihen laitetaan ja yritetään tehdä... Minulla olisi siihen kyllä ollut esitys, mutta se jäi nyt, kun olin vähän myöhässä. Mutta jos me nyt alamme näitä maahanmuuttajia, joista on varmasti osa vuohipaimenia, kamelinkesyttäjiä ja tämmöisiä, tänne Pohjolan olosuhteisiin kotouttamaan

näitten entisten työttömien joukkoon, niin kyllähän se on ihan selvää, että siitä ei tule mitään. TH, ps.

Maahanmuuttajia kuvaillaan halventavilla ja stereotyyppisillä, alkukantaisiin yhteiskuntiin ja ammatteihin viittaavilla kielikuvilla. Ilmaus sai moitteita sekä toiselta kansanedustajalta että puhemieheltä, mistä voi päätellä sen poikenneen eduskunnan kontekstille ja parlamentaarisen puheen genrelle tyypillisestä puhetavasta. Viittaamalla ”Pohjolan olosuhteisiin” Suomea, sen ilmastoja ja ympäristöä kuvataan puolestaan karuksi ja armottomaksi. Näin maahanmuuttajat määritetään heikosti koulutetuiksi ja Suomen koviin oloihin soveltumattomalla ammattitaidolla varustetuiksi. Näin ollen heidän työllistyminen tai kotouttaminen Suomessa, jossa on jo entuudestaan paljon työttömiä, nähdään mahdottomaksi. Argumenttia tehostetaan varmuutta kuvaavilla sanoille, jolloin sen kuvaama tilanne määrittyy tosiasiaksi, jota ei ole syytä epäillä.

Kotoutumisvalmiudet liitetään kategorisoinneissa myös maahanmuuttajan lähtömaahan. Tällöin maahanmuuttajien lähtömaat toimivat perusteena jakaa kotoutumiskoulutus eri tasoihin.

Harmi, että edustaja Sarkkinen poistui täältä. Olisin hänelle sanonut, että ei ole minkään näköistä rasismia se, jos todetaan, että joistain eri maista tulevat henkilöt kotoutuvat huomattavasti nopeammin kuin joistain toisista maista tulleet. Olen tämän ihan käytännössä itse havainnut, ja tästä syystä minun näkemykseni olisi, että kun tulevaisuudessa tätä kotouttamista puuhataan ja säädetään lakeja, niin määriteltäisiin tällaiset tasokurssit eri puolilta tuleville henkilöille, niin kuin äsken jo sanoin, tai jos ei haluta tätä suoraan maantieteellisesti laittaa, niin vaikka mitattaisiin se lähtötaso sitten. No, sen sitten kyllä näkisi, minkälaisia ihmisiä missäkin luokissa istuisi. Joka tapauksessa tarvitaan eri tasokurssit, niin että niiden jo valmiiksi pidemmällä kotoutumisessa olevien, jo edistyneempien henkilöiden, jotka tänne tulevat, ei tarvitsisi istua näillä apuluokilla, missä opettajan aika käytännössä menee pelkästään paimentamiseen. JE, ps.

Kotoutumiskoulutuksen jakamista tasokursseihin perustellaan sillä, että maahanmuuttajan lähtömaa vaikuttaa olennaisesti tämän kotoutumiseen. Tietoisuus ehdotuksen aiheuttamasta vastustuksesta tuodaan esiin, mutta asia esitetään omaan kokemukseen perustuvana tosiasiana, joka tulisi todistetuksi lopulta oikeaksi silloinkin, jos maantieteellisesti toteutetun jaottelun sijaan tasokurssit määräytyisivätkin lähtötason mittaamisen perusteella. Käyttämällä ”paimentamisen” metaforaa osa maahanmuuttajista kuvataan laumana, jonka yksilöt eivät kykene noudattamaan sääntöjä ilman, että jokin auktoriteetti katsoo heidän peräänsä. Samalla viittaamalla ”apuluokkaan”

heillä vihjataan olevan alhaisempi älykkyys tai vähemmän oppimisvalmiuksia kuin keskiverrolla opiskelijalla. Sama näkökulma jatkuu puhujan myöhemmässä puheenvuorossa:

Tärkein ehkä se, että tarvitaan erilaisia tasokursseja sen suhteen, minkälaista tämä kotoutuminen on. Eli aikaisemmin on ollut ongelmana lähinnä se, että hyvin erilaisista lähtökohdista tulevat ihmiset on pistetty samalle luokalle, samoihin ryhmiin, ja tämä ei ole johtanut ollenkaan hyvään lopputulokseen kenenkään kanssa. Edustaja Immonen tuossa mainitsi muutamia väestöryhmiä, jotka eivät kotoudu, vaikka laitettaisiin rahaa kuinka paljon. Sinänsä on hyvä, että he ovat näillä kotoutumiskursseilla – ovat ainakin pois kaikesta muusta pahanteosta – mutta sitten samaan aikaan osa siitä väestä, jolle tästä kotoutumiskurssista olisi jotain hyötyäkin, turhautuu. Eli minun ratkaisuni tähän, minkä ajattelin valiokuntatyössäkin tuoda esille, olisivat tällaiset erilaiset tasokurssit eli erilaisille ryhmille erilaista kotoutumista. JE, ps.

Nyt tasokurssien perusteluna toimii maahanmuuttajien lähtökohtien erilaisuus. Joidenkin väestöryhmien ei nähdä kotoutuvan siihen käytetyistä resursseista huolimatta. Ironisesti todettu näiden ryhmien ”pois kaikesta muusta pahanteosta” pysyminen kuvaa jotkin maahanmuuttajat kontrollia vaativina, vajaavaltaisina ja kyvyttöminä ottamaan täysimääräistä vastuuta omasta toiminnastaan, joka on lähtökohtaisesti jollain tavoin yhteiskunnalle haitallista tai jopa rikollista. Toisaalta tasokurssien esitetään hyödyttävän ainakin osaa maahanmuuttajista. Vaikka tämän voi katsoa olevan huolen kantamista niistä, joiden kotoutuminen estyy heikoksi koettujen kotouttamistoimenpiteiden vuoksi, voi sen toisaalta tulkita korostavan näkökulmaa, jossa jotkin maahanmuuttajaryhmät ovat ominaisuuksiltaan kunnollisia ja näin ollen hyväksytyjä, kun taas jotkin eivät.

5.1.2 Maahanmuutto uhkana yhteiskunnalle

Tyypillinen tapa kategorisoida maahanmuuttajia on nähdä heidät yhteiskunnan resursseista kilpailevana taloudellisena uhkana (Harell ym. 2012, 501). Myös vastustuspuheessa maahanmuutto nähdään kustannusten aiheuttajana ja uhkana taloudelliselle hyvinvoinnille. Puheissa viitataan humanitaarisen maahanmuuton ja kotouttamisen kustannuksiin sekä yhteiskunnan huoltosuhteeseen. Maahanmuuttajien väärä koulutustaso, hankala työllistyminen tai kantaväestöä suurempi työttömyys toimivat perusteluina sille, miksi maahanmuuton määrää tulisi pienentää.

... Tiettyjen maahanmuuttajaryhmien työttömyys on moninkertaista kantaväestöön verrattuna, minkä seurauksena taloudellinen huoltosuhte

heikkenee ja niin edelleen. Tämä on se reaalityodellisuus, mitä humanitaarisesta maahanmuutosta seuraa. OI, ps.

Arvoisa puhemies! Tämä käsittelyssä oleva lakiesitys tosiaan liittyy hyvin kiistanalaiseen maakuntauudistukseen ja on toki sisällöltään hyvin tekninen. Valitettavasti se ei siten tarjoakaan juurikaan ratkaisuja tähän varsinaiseen ongelmaan eli kotouttamistoimien erittäin heikkoon hinta-laatu-suhteeseen. Kotouttamisen vuosittaiset kustannukset ovat vähintään satoja miljoonia euroja, ja aihe on kyllä valtiontalouden kannalta erittäin merkittävä. Menoerä on kasvava, ja siitä on syytä keskustella täällä eduskunnassa hyvin kattavasti. SS, ps.

Molemmissa edellä olevissa puheenvuoroissa tuodaan esiin maahanmuuton ja kotouttamisen kustannukset. Taloudellisen huoltosuhteen heikkenemiseen viittaaminen asettaa vastakkain maahanmuuton ja muut julkisen budjetin alaiset osa-alueet ja rakentaa mielikuvaa siitä, että maahanmuuttoon käytetyt rahat ovat suoraan muilta osa-alueilta pois. Maahanmuutto ja kotouttamistoimenpiteet nähdään yhteiskunnalle menoja aiheuttavina ja niiden hinta-laatusuhde heikkona. Kotouttamisen kustannuksiin viitataan konkreettisella, suurella summalla, joka määrittyy tosiasiasi ilman perusteluita. Myös kustannusten kasvaminen tulevaisuudessa ilmaistaan tosiasiana, jota ei erikseen perustella. Samalla maahanmuuttajien muuta väestöä korkeampi työttömyys näyttäytyy pysyvänä ilmiönä, johon ei voida eikä kannata kotouttamistoimenpitein vaikuttaa.

Talousdiskurssin ja resursseista kilpailemisen kautta tehdään vastakkainasettelua ”vähäosaisten” ja maahanmuuttajien välille. Kontrastiparien käyttö onkin yksi tunteita herättävän vakuuttavan retoriikan keinoista (Jokinen 2016b, 294).

Sitten toinen asia, mihin kiinnitin huomiota tässä hallituksen esityksessä: tässä puhuttiin hyvien väestösuhteiden ylläpitämisestä. Tämä on erinomaisen tärkeä seikka. Nyt kun näitä kotouttamistoimenpiteitä luodaan ja kehitetään, pitää pitää huoli siitä, että meidän kantaväestöömme kuuluville syrjäytyneille ja vähäosaisille ihmisille ei missään vaiheessa saa tulla semmoista mielikuvaa, että nyt nämä muualta tulleet saavat enemmän ja helpommin jotain, mikä kenties kuuluisi heille, ja että tähän toimintaan laitetaan rahaa ja nyt heiltä otetaan pois, ja heillä on kaiken maailman aktiivimallia ja muuta kiusaamista. Ei siis saa tulla sellaista mielikuvaa. Jos tällainen saadaan vältettyä, tällaisen mielikuvan syntyminen, niin silloin nämä väestösuhteet saadaan pidettyä hyvällä tolalla. JE, ps.

Puheenvuorossa rakennetaan voimakasta me-he -vastakkainasettelua, jonka osapuolina ovat sosiaaliturvien varassa elävät väestöryhmät. Näistä toiset kuuluvat ”meidän kantaväestöömme” ja toiset määritetään ”muualta tulleiksi”. Kantaväestöön kuuluviin

liitetään käsite ”vähäosainen”, joka herättää myötätuntoa ja auttamisen halua. Maahanmuuttajat puolestaan eivät määrity huono-osaisiksi tai heikossa asemassa oleviksi, vaan uhkaksi valtaväestön vähäosaisille viemällä joitakin heille kuuluvista etuuksista. Resurssien kuvataan kuluvan kotouttamis-toimenpiteisiin samalla, kun joihinkin kohdistetaan kiusaamiseksi määrittyviä toimenpiteitä. Näin annetaan ymmärtää, että yhteiskunnallisen avun saajat eivät ole tasavertaisessa asemassa, vaan maahanmuuttajat saavat tukea ikään kuin vain pyytämällä, kun taas kantaväestöön kuuluvien on täytettävä erilaisia ehtoja samoja tukia saadakseen.

Väestösuhteet määrittyvät riippuviksi siitä, millainen mielikuva maahanmuuttajien ja valtaväestön saamista taloudellisista tuista ja niiden oikeudenmukaisuudesta tulee. Tätä mielikuvaa rakentava tilanne ei määrity puheenvuorossa suoraan olemassa olevaksi tosiasiaksi, vaan siinä säädellään liittoutumisasetta ja luodaan väitteeseen etäisyyttä ilmaisten vain huoli siitä, ettei mielikuvia pääse syntymään. Samalla mielikuvan synty rakentuu passiivin varaan, jolloin se syntyy tapahtumien seurauksena itsestään ilman, että kukaan tai ketkään sitä erikseen synnyttäisivät. Poliittisen toimijan oma valta vaikuttaa asioihin ei tule esiin ja samalla oman puolueen aktiivinen myötävaikuttaminen työttömiin kohdistuneen aktiivimallilainsäädännön syntyyn häivytetään.

Talouteen liittyvien uhkien lisäksi myös kulturalistinen puhe tulee esiin vastustuspuheessa. Sen voi nähdä kietoutuvan yhteen nationalistisen diskurssin kanssa. Tähän liittyy kulttuurierojen näkeminen uhkaavina ja ylittämättöminä kuiluina. Erilaiset kulttuurit ja tavat määrittyvät tällöin ennen kaikkea ongelmaksi tai uhkaksi. Samalla kulttuuri määrittyy yksilön pysyväksi ominaisuudeksi, joka kulkee tämän mukana muuttumattomana maasta ja ympäristöstä toiseen. Kulttuurin nähdään määrittävän yksilöä ja toimivan yleispätevänä selittävänä tekijänä tämän toiminnalle. Samalla vähemmistöryhmien katsotaan olevan ennen kaikkea oman kulttuurinsa kantajia ja kykenemättömiä kulttuurista vapaaseen toimijuuteen. (Ibrahim 2005, 163; Ghorasi ym. 2009, 4; Valtonen 2015, 49–50.) Puheenvuoroissa hyödynnetään ”maassa maan tavalla”-retoriikkaa ja vieraat tavat nähdään sellaisiksi, joita ei tule suomalaiseseen yhteiskuntaan tuoda.

Juurihan minä sanoin, että esimerkiksi Sveitsissä on kanttia vaatia elämään maassa maan tavalla. Siellä kansalaisuusprosessi esimerkiksi keskeytyy ja sitten tulee sanktioita, jos ei elä maassa maan tavalla. Siellä

pitää naisopettajia kätellä, koska se kuuluu sveitsiläiseen kulttuuriin. Siellä ja esimerkiksi monessa muussa maassa on tosiaan kielletty nämä burkat. Eli pitää olla kanttia vaatia maahanmuuttajia elämään maassa maan tavalla ja lopettaa tämä monikulttuurinen kotouttaminen, joka ylläpitää heidän omaa kulttuuriaan ja tällä tavalla estää sopeutumasta suomalaiseen kulttuuriin. LH, ps.

Löytty (2005, 162) on tuonut esiin, että usein maahanmuuttajista puhuttaessa keskitytään heidän erilaisuuteen suhteessa valtaväestöön. Naisopettajien kättely ja burkaan pukeutuminen toimivat edellä konkreettisina esimerkkeinä erilaisuudesta, länsieurooppalaisesta normista poikkeavasta kulttuurista sekä naisten ja miesten välisestä epätasa-arvosta. Tämä toistaa Huttusen (2004, 136) havaintoja islamilaisuuden kategorioiden sukupuolittuneisuudesta. Samalla monikulttuurinen kotouttaminen näyttäytyy käytäntönä, joka sallii maahanmuuttajien ylläpitää vahingollisia tapoja ja estää heitä sopeutumasta suomalaiseen kulttuuriin. Erilaisuus ei näin määrity yhteiskuntaa vahvistavaksi resurssiksi, vaan poikkeavuudeksi, joka haastaa ja uhkaa suomalaisuutta ja tuttua sosiaalista järjestystä (kts. Suurpää 2002, 44).

Peräänkuuluttamalla ”elämistä maassa maan tavalla” viitataan yhtenäiseen kulttuuriseen identiteettiin ja tapakoodistoon. Suomalainen kulttuuri näyttäytyy homogeenisena ja kollektiivisena ja samalla hierarkkisesti muiden kulttuurien yläpuolelle asettuvana (kts. Gullestad 2002). Herneaho (2018, 207) liittää tällaisen puhettavan nationalistiseen diskurssiin. Nationalistiseen diskurssiin ja kansan homogeenisuuteen nojaten voidaan korostaa eroja ’heidän’ ja ’meidän’ välillä, kun taas ’meidän’ eli suomalaisen yhteiskunnan sisällä vallitseva erilaisuus häivyytty (van Dijk 1997, 62). Kättelyn ja pukeutumisen lisäksi puheenvuorossa ei täsmennetä, millainen suomalainen kulttuuri tai ”maan tapa” on, vaan se tuotetaan eräänlaisena kulttuurisena itsestänselvyytenä luottaen, että kaikki kuulijat ymmärtävät, mitä tällä tarkoitetaan. Sanomaa korostetaan toistamalla velvollisuuksiin tai välttämättömyyteen viittaavaa verbimuotoa ”pitää” ja ”maassa maan tavalla” -sanontaa. Sanan ”kantti” toistolla painotetaan puolestaan sitä, että kyseessä on ennen kaikkea uskalluksesta ja rohkeudesta, eikä esimerkiksi yhteisen tahtotilan puutteesta.

Maahanmuuton esittäminen uhkana yhteiskunnan normeille, elämäntyyliille, arvoille tai taloudelle on tyypillistä äärioikeistolaiselle tai konservatiiviselle retoriikalle, jonka tavoitteena on joidenkin ryhmien ulossulkeminen yhteiskunnasta (van Dijk 1997, 61;

Ibrahim 2005, 164, 169). Erilaiset yhteiskuntarauhaan liittyvät uhkakuvat tulevatkin vahvasti esiin vastustuspuheessa ja joissakin puheenvuoroissa erilaisia ääri-ilmaisuja ja uhkakuvia on käytetty paikoin hyvin runsaasti.

... Olen tässä vuodesta toiseen ihmetellyt, miten suomalaiset päättäjät eivät tunnu ymmärtävän sitä tosiasiaa, etteivät nämä nykyisenkaltaiset kotouttamistoimenpiteet toimi. Nykymuotoinen kotouttaminen, jossa tulijalla ei ole lähes minkäänlaista vastuuta omasta kotoutumisestaan ja jossa toisaalta meitä suomalaisia painostetaan mukautumaan uusien tulijoiden tapoihin ja kulttuureihin, on lähtökohtaisesti täysin väärä tapa toimia. Me kaikki tiedämme sen, että maahanmuuttajien epäonnistunut kotoutuminen aiheuttaa suuria yhteiskunnallisia ongelmia, jotka ovat Länsi-Euroopassa arkipäivää: Autoja palaa. Kouluissa opetuksen laatu ja lasten oppimistulokset heikkenevät. Lähiöt muuttuvat asuinkelvottomiksi. Tavalliset ihmiset, eritoten naiset ja lapset, eivät uskalla liikkua iltaisin ulkona. Tiettyjen maahanmuuttajaryhmien työttömyys on moninkertaista kantaväestöön verrattuna, minkä seurauksena taloudellinen huoltosuhde heikkenee ja niin edelleen. Tämä on se reaalitodellisuus, mitä humanitaarisesta maahanmuutosta seuraa. OI, ps.

Maahanmuuton aiheuttamasta turvattomasta yhteiskunnallisesta tilanteesta rakennetaan voimakkaita uhkakuvia, jonka kuvataan olevan Länsi-Euroopassa arkipäivää. Kuvaus määritetään ”reaalitodellisuudeksi”, kyseenalaistamattomaksi tosiasiaksi. Sen katsotaan olevan seurausta epäonnistuneesta kotoutumisesta, mihin siihenkin viitataan tosiasiana, jonka ”me kaikki tiedämme”. Esimerkkejä turvallisuusuuhista tehostetaan käyttämällä erilaisia ääri-ilmaisuja. Nämä ääri-ilmaisut eivät ole aina ainoastaan selkeitä kvantitatiivisia tai laadullisia ilmaisuja, vaan ne voivat olla myös sanoja tai mielikuvia, jotka ovat jollain tavoin mielletävissä ehdottomiksi, äärimmäisiksi tai lopullisiksi. Tässä puheenvuorossa luodut uhkakuvat ovat äärimmäisiä: palavia autoja, asuinkelvottomia lähiöitä ja ghettoja. Käyttämällä ääri-ilmauksiin nojaavaa retoriikkaa voidaan siirtää keskustelua ilmiön olemassa olemisesta tai oletetuista ominaisuuksista lisäksi enemmän siihen, mikä on tämän olemassa olemisen tai ominaisuuksien voimakkuus (Jokinen 2016b, 292).

Uhkakuvien lisäksi puheenvuorossa luodaan vastakkainasettelua valtaväestön sisällä tavallisen kansan ja eliitin välille keinoin, jotka nousevat esille myös Sakin ja Petterssonin (2016) tutkimuksessa. ”Päättäjät” esitetään tahona, joka edesauttaa yhteiskunnan tuhoon johtavaa kehitystä heikon ymmärryksensä vuoksi. ”Me” ovat puolestaan kaikki muut, jotka näkevät tämän tahon päätöksien seuraukset. Näistä seurauksista kärsivät tavalliset ihmiset, etenkin naiset ja lapset. Heihin vedoten

argumentti rakennetaan pyyteettömästi heikommassa asemassa olevien, eikä niinkään itsensä, puolustamisen varaan. Samalla luodaan mielikuvaa siitä, että esimerkiksi naisten turvattomuutta ei olisi suomalaisessa yhteiskunnassa ilman maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia.

5.1.3 Realismia ilman rasismia

Edellisessä puheenvuorossa rakennettiin erilaisia yhteiskunnallisia uhkakuvia ilmaisten niiden olevan reaalityodellisuutta, joka on kaikkien tiedossa. Korostettu järkisyyhin vetoaminen on yksi van Dijkin (1997, 37) sekä Augoustinoksen ja Everyn (2007, 127) paikantama, maahanmuuttoa vastustava puhestrategia ja vastustuspuheelle onkin tyypillistä rakentaa argumenteissa kuva realistisesta vaihtoehdosta ja tosiasioiden kertomisesta. Samalla puheenvuoroissa rakennetaan muista argumentaatiopositioista ja Suomen nykyisestä maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikasta kuvaa epärealistisina tai jopa toteuttamiskelvottomina.

Kyllä Suomeen saa muuttaa, Suomessa saa olla ja Suomessa saa työskennellä muualta tullut ihminen, mutta en näe mitään järkeä siinä, että otetaan maahanmuuttoa, joka aiheuttaa meille ongelmia ja kustannuksia. Ei siinä ole mitään järkeä, ei yhtään mitään järkeä. JE, ps.

Puheenvuorossa rakennetaan ero muualta tulleen, Suomessa työskentelevän ihmisen sekä ongelmia ja kustannuksia aiheuttavan maahanmuuton välille. Näistä ensin mainittu on aktiivinen toimija, joka muuttaa Suomeen itse. Kustannuksia aiheuttavasta maahanmuutosta puhutaan sen sijaan ilmiötasolla häivyttäen yksilö pois. Tämän yhteydessä hyödynnetään verbiä ”otetaan”, jolloin aktiivisena toimijana on suomalainen yhteiskunta ja edelleen maahanmuuton salliva taho. Näin kustannuksia aiheuttava maahanmuutto, jollaiseksi työperäisen vastakohtana määrittyy humanitaarinen maahanmuutto ja humanitaariset maahanmuuttajat, ovat passiivisena toiminnan kohteena. Pakolainen määrittyykin kategorisoinneissa usein toimintakyvyttömänä ja passiivisena avuntarvitsijana (Huttunen 2005, 146).

Yhteiskunnan aktiiviseksi, humanitaarista maahanmuuttoa lisääväksi katsottu toiminta tuomitaan sarkastista ääri-ilmaisua hyödyntäen epärationaaliseksi. Myös muissa puheenvuoroissa vasta-argumentit tai vastustettavat käytännöt pyritään saamaan vaikuttamaan ei-rationaalisilta sarkastisin sanavalinnoin.

Nyt tämä siirtyy kunnilta maakunnille ja valtiolta tulee maakunnille rahoitusta ja näin. Tämä saattaa olla hyväkin, mutta se, mikä ainakin tässä tulee sitten eteen, on se, että tulevaisuudessa osana näitä maakuntia nekin kunnat, jotka eivät ole ottaneet humanitääristä maahanmuuttoa, joutuvat maksumiehiksi, ikään kuin pelastamaan ne kunnat, jotka tätä humanitääristä maahanmuuttoa ovat harrastaneet. JE, ps.

Humanitaariseen maahanmuuttoon ja turvapaikanhakijoiden sekä kiintiöpakolaisten vastaanottoon sitoutuneiden kuntien toimintaan viitataan harrastamisena. Kuvaamalla maahanmuuton asiaksi, jota voi harrastaa, häivytetään tehokkaasti yksilöt ja heidän toimijuutensa ilmiön takana. Harrastuksen voi mieltää myös ammattimaisen ja rationaalisen toiminnan vastakohtaksi. Siihen voidaan liittää konnotaatioita amatööri-
mäisyydestä, huvittelusta ilman järkevää päämäärää tai toiminnasta, jonka tarkoituksena ei ole olla tuottavaa vaan pikemminkin viihdyttävää ajankulua. Sanavalinnallaan puhuja voi antaa ymmärtää tämän ilman, että hänen tarvitsisi erikseen alkaa eritellä näitä merkityssisältöjä puheenvuorossaan. Näin hän voi rakentaa humanitaarisen maahanmuuton ja maahanmuuttajien vastaanottamisesta kuvan lähinnä joidenkin kunta-
päättäjien virkistystoimintana, johon järkevät kunnat tai päättäjät eivät ryhdy, mutta josta ne kuitenkin joutuvat maksamaan. Puhuja viittaa kustannusten maksamiseen 'pelastamisena' antaen ymmärtää, että turvapaikanhakijoiden tai kiintiöpakolaisten vastaanotto vie väistämättä ongelmalliseen tai vahingolliseen lopputulokseen ja tilanteeseen, josta joutuu lopulta pelastautumaan muiden avulla.

Rasismien kieltäminen toimii usein diskursiivisena strategiana, jolla pyritään varmistamaan, ettei kannanottoja voida tulkita ennakkoluuloihin tai rasismiin pohjautuviksi (van Dijk 1997, 37, Augoustinos & Every 2007, 123). Eräässä kotouttamisen kehittämisspuheeseen asemoituvassa puheenvuorossa esitetään epäsuora syytös joidenkin puheenvuorojen sisältämästä rasismista. Tältä syytökseltä puolustaudutaan muokkaamalla rasismien määritelmää siten, että se palvelee omaa argumentointia ja asemaa. Näin voidaan määritellä väittämä rasismien sijaan tosiasioiden kertomiseksi ja torjua syytökset rasismista.

Arvoisa puhemies! Rasismillahan tarkoitetaan etnisiin perusteisiin tapahtuvaa syrjintää, jossa eri ihmisrodut asetetaan arvohierarkioihin, ja tällaista linjaahan esimerkiksi me perussuomalaiset emme missään nimessä allekirjoita. OI, ps.

Harmi, että edustaja Sarkkinen poistui täältä. Olisin hänelle sanonut, että ei ole minkäänäköistä rasismia se, jos todetaan, että joistain eri maista

tulevat henkilöt kotoutuvat huonommin kuin joistain toisista maista tulleet. Olen tämän ihan käytännössä itse havainnut, ... JE, ps.

Rastaan (2009, 55) mukaan rasismien määrittelytapoihin vaikuttaa se, kuinka vakavaksi ongelmaksi rasismi koetaan. Vastaavasti rasismista syytetty nojautuu usein mahdollisimman suppeaan rasismien määritelmään. Ensimmäisessä puheenvuorossa viitataan rasismiin etniseen alkuperään ja rotuun perustuvana syrjintänä. Tähän määritelmään otetaan eksplisiittisesti ja ääri-ilmaisua hyödyntäen etäisyyttä ilmaisten näin, ettei argumentointi voi pohjautua ideologiaan, jota puhuja tai hänen ryhmänsä ei kannata. Jälkimmäisessä puheenvuorossa viitataan puolestaan puhujan omaan kokemukseen, johon nojaten asia on tosi, eikä siihen näin liity ennakkoluuloista tai rasistista ajattelua. Omaan kokemukseen nojaaminen onkin erityisen tehokas retorinen keino, koska sitä on vaikea kumota tiedostaen, että argumentoijalla voi olla jotain sellaista kokemusta, jota kenties kenelläkään muulla ei ole (Jokinen 2016b, 279).

5.1.4 Epäonnistunut kotouttamispolitiikka ja assimiloitumisen vaatimus

Kotouttamisen nähdään vastustuspuheessa olevan hankala ja runsaasti yhteiskunnan resursseja syövä prosessi, jolla harvoin saavutetaan toivottua lopputulosta. Aiemmissa aineisto-otteissa on noussut esiin esimerkiksi maahanmuuttajan lähtömaan vaikutus kotoutumisvalmiuksiin sekä kotouttamistoimien väistämätön epäonnistuminen ja heikko hinta-laatusuhde. Kotoutumisen yhtenä konkreettisena mittarina pidetään kielitaitoa.

Tässä edustaja Elomaa omassa puheenvuorossaan ihmetteli sitä, että on kymmenenkin vuotta saattanut olla täällä ja vielääkään ei ole suomen kieltä oppinut. Tässä on yksi seikka, mihin toivoisin, että panostettaisiin. Tämähän on nimittäin sellainen, että lainsäädännön mukaan ei ole mitenkään määritelty, kuinka kauan tämä tulkkaus kestää. Eli henkilö, joka on tullut humanitäärisin perustein Suomeen, saattaa saada vaikka 20 vuotta sen tulkkauksen, jos kokee sitä tarvitsevansa, vaikka tällaiset muut maahanmuuttorahat, mitä kunnille on korvattu – no, tulevaisuudessa maakunnille – loppuvat sitten neljässä vuodessa tai kolmessa vuodessa riippuen siitä, onko ollut kiintiöpakolainen vai turvapaikanhakijataustainen. Mutta tämä tulkkaus-oikeus säilyy vaikka kuinka pitkään, ja tämä on omasta mielestäni yksi semmoinen seikka, mikä jopa estää näitä henkilöitä opiskelemasta ja oppimasta sitä kieltä, kun aina voi luottaa siihen, että tulkki sitten tulee. JE, ps.

Heikko kielitaito määrittyy seikaksi, johon toivotaan panostusta. Tällä ei kuitenkaan tarkoiteta resurssien suuntaamista kielen opetukseen, vaan toimenpide esiin nostetaan tulkkauspalveluiden keston rajaaminen. Tulkkauspalveluiden saatavuus viranomais-

asioinnissa nähdään siis heikkoa kielitaitoa ylläpitävä tekijänä, jonka rajaaminen lisäisi maahanmuuttajien motivaatiota opiskella kieltä.

Kotoutuminen mielletään assimiloitumiseksi, jossa päävastuun tulee olla maahanmuuttajalla itsellään. Yhteiskunnan ei tule muuttua monikulttuurisemmaksi, vaan sen sijaan maahanmuuttajan tulee sulautua vastaanottavaan yhteiskuntaan unohtaen lähtömaansa kulttuurin. Nationalistisen diskurssin vaatimus ”maassa maan tavoin” olemisesta tulee esiin useassa puheenvuorossa.

Olen tässä vuodesta toiseen ihmetellyt, miten suomalaiset päättäjät eivät tunnu ymmärtävän sitä tosiasiaa, etteivät nämä nykyisenkaltaiset kotouttamistoimenpiteet toimi. Nykymuotoinen kotouttaminen, jossa tulijalla ei ole lähes minkäänlaista vastuuta omasta kotoutumisestaan ja jossa toisaalta meitä suomalaisia painostetaan mukautumaan uusien tulijoiden tapoihin ja kulttuureihin, on lähtökohtaisesti täysin väärä tapa toimia. ... OI, ps.

Nykyiset kotouttamistoimenpiteet määritetään ääri-ilmaisuja käyttäen toimimattomiksi, ja niiden katsotaan asetettavan liian vähän vastuuta kotoutumisesta maahanmuuttajalle itselleen. Näin puheenvuorossa rakennetaan mielikuvaa passiivisesta ja motivoitumattomasta kotoutujasta, johon ikään kuin kaadetaan tietoa uudesta kotimaasta, sen tavoista ja käytännöistä suomalaisten toimesta, mutta joka saa halutessaan olla vastaanottamatta tätä tietoa. Samalla katsotaan, että suomalaisia painostetaan mukautumaan maahanmuuttajien tapoihin ja kulttuureihin. Tämä mukautuminen määritetty vastentahtoiseksi prosessiksi, jossa suomalainen yhteiskunta ja kulttuuri joutuisivat monikulttuurisuuden myötä vääjäämättömästi väistämään muiden kulttuurien tieltä. Mukautumiseen painostavaa tahoja ei mainita, mutta sen voi tulkita määrittyvän siksi samaksi päättäjien eliitiksi, joka heikon ymmärryksensä nojalla jatkaa toimimattomien kotouttamistoimenpiteiden soveltamista. Vastakkainasettelua tehden tämä ryhmä erotetaan ”meistä suomalaisista”.

5.2 Ongelmapuhe: tasapainoilua konservatiivisella keskitiellä

Ongelmapuhe limittyy osin päällekkäin muiden argumentaatiopositioiden kanssa. Erityisesti vastustuspuhe ja ongelmapuhe ovat sisällöllisesti monin paikoin melko yhteneviä, ja eronteot näiden kahden argumentaatioposition välillä ovat toisinaan varsin hienovaraisia. Myös ongelmapuheessa pääpaino on maahanmuuttoon tai kotouttamiseen

liittyvien ongelmakohtien esille tuonnissa. Puheenvuoroissa kuitenkin hyödynnetään sovinnollisempaa ja kompromissihakuisempaa retoriikkaa kuin vastustuspuheessa. Toisaalta ongelmapuhe ei ole ainoastaan ongelmakohtien esille tuomista ja muutoksien vaatimista nykyisiin käytäntöihin, vaan monessa puheenvuorossa korostetaan kotouttamisen sekä sen kehittämisen tärkeyttä ja velvollisuutta huolehtia heikoimmassa asemassa olevista.

Puhumalla sekä ongelmista että kehittämisen ja ihmisoikeuksien näkökulmista ongelmapuheen puheenvuoroissa tehdään myönnytyksiä sekä vastustuspuheen että kotouttamisen kehittämispuheen puoleen. Näin pyritään asettumaan ikään kuin ”kultaiselle keskitielle”, ja ”tolkun konservatiivi” onkin ilmaus, jota yksi puhuja käyttää itsestään ja ryhmästään useampaan otteeseen. Ongelmapuheessa maahanmuuton tai kotouttamisen puolustaminen ei kuitenkaan koskaan esiinny yksinään, vaan puheenvuoroihin on aina liitetty mukaan näkökulma niihin liittyvien ongelmien olemassaolosta. Vastaavasti kotouttamiskäytäntöjen kehittämistarpeet ilmaistaan nykyisten käytäntöjen ongelmia alleviivaten. Näin maahanmuuttoon suhtaudutaan myös ongelmapuheessa ennen kaikkea yhteiskunnallisia ongelmia aiheuttavana ilmiönä, johon ratkaisuksi nähdään lainsäädännön kiristäminen ja maahanmuuton rajoittaminen.

Ongelmapuheessa ei haluta kieltää humanitaarista maahanmuuttoa täysin, mutta sen määrää halutaan hallita. Nationalistinen diskurssi, jossa kansakunta nähdään homogeenisena ja arvoiltaan yhtenäisenä, on tälle argumentaatiopositiolle tyypillinen. Tätä yhtenäisyyttä korostaa paljon hyödynnetty me-retoriikka. Maahanmuutto on jossain määrin jopa toivottua, varsinkin jos maahanmuuttajat ja heidän ominaisuutensa täyttävät niille asetetut vaatimukset, ja kotouttaminen nähdään tällöin tärkeäksi. Vaatimukseen sisältyy ajatus aktiivisesta ja omasta kotoutumisestaan vastuun kantavasta yksilöstä, mutta myös yhteiskunnan panos kotouttamiseen nähdään tärkeänä.

5.2.1 Hallitsematon maahanmuutto uhkana yhteiskunnalle

Ongelmapuheelle on tyypillistä määrittää maahanmuutto ilmiöksi, joka voidaan ja joka tuleekin sallia tiettyyn rajaan asti, mutta joka tämän rajan ylitettyään muuttuu julkista taloutta ja yhteiskunnallista turvallisuutta uhkaavaksi. Maahanmuuttoa ei haluta näin ollen kategorisesti kieltää, vaan se nähdään ilmiöksi, jota täytyy kyetä hallitsemaan.

Taloudellinen kantokyky on tässä hyvin tärkeä kysymys. Niin kuin edustaja Rydman tuossa nosti esille, tietysti täytyy olla sillä tavalla laadittua ja hallittua maahanmuuttopolitiikkaa, että taloudellinen kantokyky huomioidaan. Valitettavasti silloin vuonna 2015 syksyllä tilanne oli hallitsematon ja sillä tavalla mikään ei tietenkään toiminut. SE, sin.

Vuoden 2015 tilanne määrittäyty hallitsemattomaksi, mutta muuten hallitun ja hallitsemattoman maahanmuuton rajaa ei määritellä tarkemmin. Myöskään sitä, liittyykö hallitsemattomuus suoraan maahanmuuttajien määrään vai kietoutuuko se monitahoisemmin heidän lähtömaihinsa, koulutustaustoihinsa tai muihin tekijöihin, ei tarkenneta. Näin hallittu tai hallitsematon maahanmuutto on käsitteenä kulttuurinen itsestänselvyyys, jota ei tarvitse perustella tai täsmentää, vaan jonka sisällöstä puhuja ja yleisö jakavat ymmärryksen.

Etenkin talouden näkökulma korostuu hallittavuudesta puhuttaessa ja hallitsemattomaksi määrittävän maahanmuuton katsotaan koettelevan talouden kantokykyä. Julkisen talouden kantokyvyn haasteet liitetään puheissa maahanmuuttajien suurempaan työttömyyteen ja kotouttamistoimenpiteiden tehottomuus tuodaan esiin. Taloudellisten resurssien kautta tehdään vastakkainasettelua väestöryhmien välille.

Meille perussuomalaisille esitetään tuolla turuilla ja toreilla usein kysymys: miksi teillä on mahdollisuus antaa varoja ja tukea maahanmuuttoa mutta ei vanhustenhoitoa? Tämä esitetään ainakin meille hyvin usein. Ja osa suomalaisista vanhuksista on tosiaankin aivan heitteillä kotonaan ja parasta aikaa Narinkkatorilla on tästä johtuen mielenilmaus ja syystä. Tässä kohtaa jotkut tietysti kysyvät, miten näitä kahta asiaa voi mitenkään rinnastaa. Minä vastaan siihen, että jos on mahdollista suunnata varoja kotouttamiseen – on sekin tärkeää tietysti – pitää löytyä rahat ja varat myös vanhustemme riittävään, hyvään hoivaan. RE, ps.

Maahanmuutto ja vanhustenhoito asettuvat retorisesti tehokkaaksi kontrastipariksi, jonka osapuolet taistelevat samasta rajallisesta julkisesta rahoituksesta. Maahanmuutto nimetään tukien ja varojen saajaksi kun taas vanhustenhoidon ilmaistaan jäävän niitä ilman. Mielikuvaa vanhustenhoidon vähäisistä resursseista tehostetaan viittaamalla kotonaan heitteillä oleviin vanhuksiin. Retorisena keinona asian esille tuomisessa hyödynnetään liittoutumisasteen säätelyä ilmaisemalla asia kansalaisten ”turuilla ja toreilla” esiin tuomana huolena. Asettumalla viestin tuojaksi voidaan välttää mahdollinen selontekovelvollisuus siitä, onko puheenvuorossa rakennettu maahanmuuton ja vanhustenhoidon vastakkainasettelu mielekäästä tai oikeutettua. Myös

konsensus toimii retorisena keinona huolen laajentuessa pelkästä puhujan omasta mielipiteestä kansalaisten yhteisesti jakamaksi huoleksi, johon puuttumisen voidaan ajatella olevan jokaisen kansanedustajan velvollisuus.

Puheenvuorossa varaudutaan todennäköiseen vasta-argumenttiin, jolloin tuodaan esiin ymmärrys siitä, että rinnastaminen ja sen oikeutus saattavat aiheuttaa vasta-argumentteja. Näihin mahdollisiin vasta-argumentteihin vastataan jo ennalta minä-persoonalla tehostaen, että varojen pitää riittää myös vanhustenhoitoon, jos niitä riittää kotouttamiseen. Näin rinnastettavuudella tai sen oikeutuksella ei lopulta ole väliä. Liennyttääkseen näkökulmaansa puhuja toisaalta tuo samalla esiin, ettei hän väheksy kotouttamisen tärkeyttä. Näin kotouttaminen määritetään vastakkainasettelun avulla muilta tahoilta resursseja vieväksi samalla tuoden esiin, joskin lyhyesti, sen tärkeys.

Hallitsemattomaan maahanmuuttoon liitetään taloudellisten näkökulmien lisäksi yhteiskunnan turvallisuus. Maahanmuutto liiallisissa määrin näyttäytyy tällöin turvallisuusuhkana.

Haluan tässä yhteydessä myös korostaa nimenomaan hallittua maahanmuuttoa. Hallitsematon maahanmuutto, maahantulo, on omiaan heikentämään ihmisten turvallisuudentunnetta, ja tähän liittyy myös se – ja haluan korostaa sitä – että Suomessa jokaisen on noudatettava voimassa olevia lakeja sekä viranomaisten tekemiä lainvoimaisia päätöksiä, olivatpa kyseessä sitten maahanmuuttajat tai suomalaiset itse. TK, kesk.

Hallitsematon maahanmuuton ja heikentyvän turvallisuudentunteen syy-seuraussuhde esitetään itsestään selvänä tosiasiana. Viittaamalla tunteeseen eikä konkreettiseen turvallisuuteen voidaan samalla välttää selontekovelvollisuus siitä, onko turvallisuus tosiasiallisesti heikentynyt vai ei. Hallitsematonta maahanmuuttoa kuvataan käsitteellä ”maahantulo”. ’Tuleminen’ rakentaa mielikuvaa ihmisistä tai joukoista, jotka vain tulevat, hallitsemattomasti, jatkuvalla syötöllä ja kenenkään estämättä, valtioiden rajojen yli. Tämä liike on erilaista kuin ’muuttaminen’, joka sisältää merkityksen myös pysyvyydestä, asettumisesta ja symbolisesta kodin rakentamisesta jossain tietyssä päätepisteessä. Kielikuva palvelee maahanmuutolle tarvittavien rajoitusten perustelemista, mutta samalla sillä lähennyttään joidenkin maahanmuuttajavastaisten tahojen käyttämää käsitettä ’maahantunkeutuminen’. Rastaan (2009, 48) mukaan avoimella maahanmuuttovastaisuudella on saanut sekä julkisuutta että nostettua kannatusta, mikä on rohkaissut yhä useampia epäkunnioittaviin tai yleistäviin ilmauksiin ja

viittauksen maahantuloon voi katsoa olevan osoitus hyväksytyjen puhetaipojen rajojen vähittäisestä muuttumisesta (myös Saukkonen 2013, 59–60).

5.2.2 Homogeeninen kansa ja kulttuuri

Nationalistinen diskurssi näkyy ongelmapuheessa kansalaisuuden korostamisena ja symbolisten kansallisten arvojen vaalimisena. Kansalaisuus ja uskollisuus valtiolle määrittyvät tärkeiksi yksilöä ja tämän hyväksyttävyyttä määrittäviksi tekijöiksi. Samalla suomalaisuus ja Suomen valtio asettuvat hierarkkisesti muiden kansallisuuksien yläpuolelle.

Lopuksi, puhemies, totean toisen esityksen, jonka kotouttamisesta olemme tehneet, eli tietysti sen, että jollain tavalla pitää todentaa se sitoutuminen Suomeen ja suomalaiseen yhteiskuntaan. Esimerkiksi Britanniassa, Yhdysvalloissa, Saksassa, monessa maassa, on ollut käytössä kansalaisuusvala, uskollisuuden vala. Sinisten mielestä meidän tapauksessamme perusteltua olisi se, että se olisi Suomen valtiolle, jota me tietysti yhdessä kaikki edustamme tavallaan – se on meidän yhteisömmme – ja sitten Suomen perustuslaille, jossa on kirjattu mahdollisimman tarkasti ja meidän yhteisesti hyväksymästä [sic] se, mille arvoille ja linjalle tämä maa ja valtio ja oikeusjärjestys perustuvat. Uskon, että kun tällainen uskollisuudenvala otettaisiin uusille kansalaisille käyttöön, se olisi yksi tapa osoittaa uusille kansalaisille sitä arvostusta, mitä varmasti haluamme osoittaa. SE, sin.

Maahanmuuttajille esitetään uskollisuuden valaa, joka todentaisi sitoutumisen Suomeen ja suomalaiseen yhteiskuntaan. Näin ilmaisemalla ja yhteisesti hyväksytyyn perustuslakiin viittaamalla luodaan kuva homogeenisesta, arvoperustaltaan yhtenäisestä kansasta ja valtiosta. Viittaamalla ”meidän yhteisöömme” valalla vannotaan uskollisuutta symbolisen valtion lisäksi kaikille suomalaisille. Maahanmuuttaja asettuu tällöin ikään kuin alamaisen asemaan verrattuna suomalaisiin, joille hänen tulee vannota uskollisuutta. Samalla uskollisuus luo mielikuvan voimakkaammasta sitoutumisesta kuin pelkkä noudattaminen: alamaisen tulee olla kyseenalaistamatta uskollinen hallitsijalle tarvittaessa kuolemaansa saakka. Osoituksena siitä, kuinka erityislaatuista suomalaisuus on, esitetään puheenvuorossa uskollisuuden vala arvostuksen osoituksena uusille kansalaisille sen sijaan, että se nähtäisiin arvostuksen osoituksena suomalaisia kohtaan.

Vaikkei kulttuurisia eroja nähdä vastustuspuheen tavoin avoimesti suoranaishana uhkana suomalaiselle kulttuurille, määrittävät ne kuitenkin vaikeiksi tai jopa mahdottomiksi

ylittää. Kulturalistiselle diskurssille tyypillisesti kulttuuriset erot nähdään ongelmaksi ja ihmisten sellaiseksi pysyväksi ominaisuudeksi, johon ei kenties edes kotoutumisella voida vaikuttaa. Tällöin ne toisaalta myös estävät kotoutumisen onnistumisen.

Toinen kysymys ovat sitten kulttuuriset erot. Mitä kaukaisemmasta kulttuurista tulee suomalaiseen yhteiskuntaan, sitä hankalammaksi kulttuurisen kuilun ylittäminen voi muotoutua, ja myös kotoutuminen voi tulla hankalaksi. On tärkeää, että tähän kysymykseen vastataan myös lainsäädännöllisin elementein, mutta on selvää, että jos maahanmuuton määrä, etenkin sellaisen maahanmuuton, joka tulee kulttuurisesti kaukaisista maista ja joka painottuu matalasti tai ei lainkaan koulutettuun väestöön, on kohtuuttoman suuri, niin mitkään resurssit ja lainsäädännölliset viitekehykset eivät pysty kotoutumista takaamaan, ja siksi onnistuneen kotoutumisen edellytyksenä on myöskin maahanmuuton määrän pitäminen rajallisena. WR, kok.

Puheenvuorossa viitataan ”kulttuurisesti kaukasiin maihin”, joihin liitetään matalasti tai ei ollenkaan koulutettu väestö. Joidenkin maahanmuuttajien kulttuurin nähdään näin ollen poikkeavan perustavanlaatuisesti eurooppalaisesta normista ja ”kulttuurinen kuilu” rakentaa mielikuvaa kulttuureista yhtenäisinä ja rajattuina saarekkeina, joita erottavat selkeät rajalinjat. Suurien kuilujen ylittäminen on haastavaa ja vaarallista ja näin ollen kulttuurierojen katsotaan tekevän kotoutumisen vaikeaksi ja jopa mahdottomaksi. Tämän vuoksi joistakin lähtömaista tulevien maahanmuuttajien määrää tulisi puheenvuoron mukaan rajoittaa. Puheenvuorossa kuitenkin vältetään kategorisia väittämiä asioiden olemassaolosta ja hyödynnetään verbien modaalisuutta syy–seuraussuhteen ja sen epävarmuuden rakentamisessa: ”voi muotoutua”, ”voi tulla hankalaksi” tai ”eivät pysty kotoutumista takaamaan” ilmaisevat, että suhteissa on olemassa myös poikkeuksia. Näin puhuja välttää samalla selontekovelvollisuuden väittämiensä paikkansapitävyydestä.

5.2.3 Maahanmuuttajien toivotut ominaisuudet

Kuten vastustuspuheessa, myös ongelmapuheessa maahanmuuttajiin liitetään erilaisia ominaisuuksia, jotka tekevät heidät toivotuiksi tai ei-toivotuiksi. Tällaisia ominaisuuksia ovat esimerkiksi aito hädänalaisuus tai heikommassa asemassa oleminen, koulutustausta, kielitaito, lähtömaan kulttuuri sekä aktiivinen kansalaisuus. Ei-toivottuja ominaisuuksia omaavien maahanmuuttajien tulemistä Suomeen tulee kyetä tarvittaessa rajoittamaan, kun taas työperäinen maahanmuutto on jopa toivottua.

... Aidosti hädänalaisia ihmisiä, etenkin naisia ja lapsia, on autettava. Heitä on pyrittävä auttamaan mahdollisimman lähellä lähtömaita. Sen sijaan pelkästään parempaa elintasoja tavoittelevia ei ole perusteltua ottaa Suomeen turvapaikanhakijoina. He voivat tulla maahan työperäistä maahanmuuttoa koskevien sääntöjen mukaisesti, mikäli maahantulon edellytykset ovat kunnossa. Mutta tosiasia on myös, että Suomi tarvitsee maahanmuuttoa, erityisen vahvasti työperäistä maahanmuuttoa sekä totta kai erittäin toimivaa kotouttamisjärjestelmää. TK, kesk.

Maahanmuuttajat tai turvapaikkaa hakevat jaetaan aidosti hädänalaisiin sekä parempaa elintasoja tavoitteleviin. Pellander (2016, 80) katsoo tällaisen jaon pohjautuvan moraaliseen arviolle siitä, ketkä ovat aidosti ansaitsevia. Moraalisesti hyväksytyt uhrin ovat Tillin (2017, 152) mukaan poliittisesti käyttökelpoisia hahmoja. Samalla toisinnetaan stereotyyppisiä maahanmuuttajan kategorioita (esim. Huttunen 2004). Maahanmuuttajalle tai pakolaiselle asettuu tällöin ikään kuin jatkuva selontekovelvollisuus hänen maahantulonsa perusteista. Etenkin naiset ja lapset määrittyvät hädänalaisiksi uhreiksi. Toisaalta heitäkin tulisi auttaa mieluiten lähellä lähtömaita. Näin ollen näidenkään ryhmien tulo Suomeen ei näyttäyty lopulta toivottavana.

Jakoa parempaa elintasoja tavoitteleviin ja aidosti hädänalaisiin voi tarkastella myös uhrikategoriaan liitettyjen ominaisuuksien näkökulmasta. Aidosti hädänalaiseksi määritetyt on helppo mieltää uhrikategoriaan kuuluviksi. Tähän kategoriaan liittyy leimallisesti köyhyys ja puute, jolloin paremman elintason tavoittelu tai ulospäin näkyvät elintason merkit ovat ristiriidassa uhriaseman kanssa. Tällainen kategoriaan asettamisen vaikeus ja kulttuurisen järjestyksen rikkomisen voi muuttaa maahanmuuttajat uhatuista potentiaalisiksi uhkaajiksi. (Suurpää 2002, 114–116.)

Otteen lopussa korostetaan, että Suomi tarvitsee erityisesti työperäistä maahanmuuttoa ja toimivaa kotouttamisjärjestelmää. Näin ollen kaikki maahanmuuttajat eivät asetu lähtökohtaisesti ongelmallisiksi, vaan työperäinen maahanmuutto on jopa toivottua. Puuronen (2011, 216) arvelee työperäisen maahanmuuton hyväksyttävyyden liittyvän tietoisuuteen siitä, että se suuntautuu Suomeen usein muista länsimaista, joiden kansalaisiin kohdistuvat ennakkoluulot ovat vähäisempiä kuin esimerkiksi Lähi-Idästä tuleviin. Työperäisen maahanmuuton puolustaminen yhdistyy taloudelliseen diskurssiin ja ajatukseen siitä, ettei maahanmuutto ole arvokasta sinällään, vaan sen tulee jollain tavoin, usein taloudellisesti, hyödyttää yhteiskuntaa. Pakolaisten tai turvapaikanhakijoiden ei näin katsota tekevän. (Herneaho 2018, 195, 214.)

Huttusen (2004, 141) mukaan maahanmuuttajakategoriaan määritetyille liitetään usein lähtökohtaiseksi ominaisuudeksi puutteellinen kielitaito, joka saattaa konkretisoitua esimerkiksi työsaannin vaikeutena. Myös ongelmapuheessa maahanmuuttajien koulutustaso ja kielitaito nostetaan esiin ennen kaikkea puutteellisuuden näkökulmasta.

Arvoisa herra puhemies! Itse ymmärrän kotoutumisella nimenomaisesti sitä, että maahanmuuttaja todella tulee osaksi sitä yhteiskuntaa, johon hän on muuttanut. Tämä onkin täysin ratkaiseva kysymys maahanmuuttopolitiikan pitkän tähtäimen onnistumisessa. Kautta Euroopan tässä tavoitteessa on onnistuttu jokseenkin heikosti, eivätkä Suomenkaan tulokset kaikilta osin ole aivan mairittelevia. Perusongelma lähtee tietysti siitä, että parasta kotoutumista on työllistyminen ja työpaikan saanti, mutta tulijoiden koulutustasot ja valmiudet siihen työelämään, jota Suomessa tällä hetkellä eletään, ovat useissa tapauksissa valitettavan heikot. Jos koulutustausta ja kielitaito eivät mahdollista kilpailukykyistä asemaa suomalaisilla työmarkkinoilla varsinkaan maailmassa, jossa automatisaatio ja robotisaatio syrjäyttävät jatkuvasti yhä enemmän matalan osaamisen työtä yhteiskunnassamme, niin kyllä se aiheuttaa aikamoisia haasteita sellaisille maahanmuuttajille, jotka tulevat koulutuksellisesti puutteellisesta ympäristöstä. WR, kok.

Suuresta osasta maahanmuuttajia rakennetaan yllä olevassa puheenvuorossa kuvaa, jossa he näyttäytyvät ominaisuuksiltaan vajavaisina kyetäkseen työllistymään suomalaisille työmarkkinoille ja kotoutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Perusteluina esitetään kotouttamisen heikot tulokset, maahanmuuttajien Suomeen soveltumaton, alhainen koulutustaso sekä heikko kielitaito. Iso osa maahanmuuttajista kategorisoituu puheessa näin pitkälti heikosti koulutetuiksi ja kielitaidottomiksi. "Koulutuksellisesti puutteellisesta ympäristöstä" tuleminen määrittää jo valmiiksi ihmistä ja tämän työelämävalmiuksia, eikä tätä voida paikata edes Suomessa tapahtuvalla kotoutumiskoulutuksella. Parhaaksi kotoutumiseksi määrittäyty työelämään pääsy, mutta samalla työllistyminen ei ole maahanmuuttajalle mahdollista edellä mainitun heikon kielitaidon ja koulutustaustan vuoksi. Tämän seurauksena maahanmuuttajat tulevat olemaan taakka Suomen taloudelle, ja näin ollen erityisesti humanitaarinen maahanmuutto, jossa maahanmuuton lähtökohtana toimii muu kuin työmarkkinoille sijoittuminen, on ilmiönä epätoivottava.

Toivottavia maahanmuuttajan ominaisuuksia määriteltessä tukeudutaan uusliberalistiseen diskurssiin ja oman vastuun sekä aktiivisen kansalaisuuden koros-

tamiseen. Tämä näkyy esimerkiksi maahanmuuttajan vastuun korostamisessa kotoutumisensa suhteen sekä yrittäjyyden korostamisessa.

Eli kyllä kotouttamisessa pitää lähteä siitä, että jokaisesta, joka Suomeen laillisesti jää ja haluaa täällä elää, asua, yrittää, maksaa veroja ja kunnioittaa suomalaista lainsäädäntöä ja kulttuuriakin, tehdään suomalainen. SE, sin.

Aktiivisen kansalaisen hyveet, yrittäminen, verojen maksaminen ja lainsäädännön kunnioittaminen, nousevat esiin. Maahanmuuttajan tulee pyrkiä olemaan mahdollisimman pieni taakka yhteiskunnalle olemalla aktiivinen, veroja maksava yhteiskunnan jäsen. Tällaisesta maahanmuuttajasta tulee ”tehdä suomalainen”. Toisin sanoen hyvä ja aktiivinen maahanmuuttaja on ansainnut suomalaisen yhteiskunnan tuen kotoutumiseen sekä edelleen Suomen kansalaisuuden. ’Suomalaiseksi’ ei kuitenkaan voi tulla itse toimimalla, vaan sellaiseksi tehdään muiden suomalaisten toimesta, jolloin muutoin kotoutumisessaan aktiivinen toimija muuttuukin passiiviseksi suomalaiseksi tekemisen vastaanottajaksi. Pääsy suomalaisuuteen on samalla rajattu vain tietyt kriteerit täyttävälle. Näin uusliberalismiin kietoutuu nationalistinen diskurssi ja kansalaisuuden korostaminen. Tällöin suomalaisuus näyttäytyy suljettuna ja valtaväestön kontrolloimana ryhmäkategoriana (Herneaho 2018, 208–209).

Myös ongelmapuheessa luodaan maahanmuuttajien ryhmään kategorioita, joihin kuuluvat määrittyvät yhteiskunnallisia ongelmia tai uhkia aiheuttaviksi. Erityisesti nuoret miehet nähdään alttiina syrjäytymiselle ja edelleen radikalisoitumiselle.

Samaan aikaan on aivan suoraan puhuttava siitä ongelmasta, mikä kotouttamiseen liittyy useimmissa Euroopan maissa, eli ääri-islamismista. Siihen liittyvää radikalismia on pystyttävä ennaltaehkäisemään juuri näissä mainituissa lähiöissä. Tämä on ollut se suurin haaste, että syntyy ihmisiä tai väestöryhmiä esimerkiksi nuorista miehistä, joilla ei näytä olevan tulevaisuuden suunnitelmia, tulevaisuuden toiveita: joko he saattavat kääntyä rikollisjoukkojen puoleen tai sitten tällaisten esimerkiksi ääri-islamististen ryhmien rekrytoijat ottavat heidät huomaansa ja tarjotaan heille tulevaisuus sitä kautta. Tähän meidän tulee, totta kai, puuttua, ja sinisetkin ovat sitä mieltä, että esimerkiksi ulkomainen rahoitus moskeijahankkeisiin on erittäin ongelmallista tässä suhteessa, koska silloin yleensä ajetaan uskonnon varjolla sellaista maailmankuvaa, joka todennäköisesti ei sitä kotouttamista edistä. SE, sin.

Vailla tulevaisuuden suunnitelmia olevat nuoret miehet yhdistetään rikollisuuteen ja ääri-islamismiin. Erityisesti kaukaiseksi mielletyt ryhmät liitetäänkin usein terrorismin uhkaan (Ibrahim 2005, 172). Radikalismia tai rikollisuutta ei kuitenkaan nähdä yksilöön

pysyvästi kiinnittyneenä ominaisuutena, vaan nuorten miesten katsotaan olevan ennen kaikkea olosuhteiden uhreja. Näin he asettuvat sekä uhka- että uhrikategoriaan. He ovat vailla tulevaisuuden suunnitelmia ja toiveita ja heidän toimijuutensa on vähäisten vaihtoehtojen rajoittamaa. Tämä tekee heistä alttiita ääriliikkeiden jäsenyydelle. Ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä mainitaan kuitenkin erikseen vain moskeijoiden ulkomaisen rahoituksen ja vääränlaiseksi koetun maailmankuvan edistämisen rajoittaminen, eikä esimerkiksi syrjäytymistä ehkäiseviä toimenpiteitä eritellä tarkemmin. Näin radikalisoitumisen pääsyylliseksi määrittyy 'he' eikä 'me' ja se tulee eriarvoisuuden tai syrjäytymisen sijaan Suomen rajojen ulkopuolelta.

5.2.4 Kotouttamisessa ongelmia, jotka kuitenkin ratkaistavissa

Ongelmapuheessa kotouttaminen näyttäytyy haastavana, mutta samalla tärkeänä yhteiskunnan tehtävänä, johon tulee panostaa riittävästi. Puheenvuoroissa tuodaan esiin näkemys nykyisten kotouttamistoimenpiteiden ainakin osittaisesta epäonnistumisesta ja tämän seurauksista. Puhe ei kuitenkaan ole keskittynyt vain ongelmien esille tuontiin, vaan niiden kautta pohjustetaan kehitysehdotuksia kotouttamisprosessin parantamiseksi.

Tässä edustaja Immosen puheenvuorossa oli sinänsä paljon perääkin. On erilaisia haasteita, mitä kotouttamiseen on liittynyt Euroopassa. Me voimme nähdä sen eri maista, sitä ei voi kiistää, mutta se minua jäi ihmetyttämään tässä puheenvuorossa, että sanotaan toisaalta, että meillä on suuri vaara, että kotouttaminen epäonnistuu ja sen myötä tapahtuu sellaista kuin vaikkapa Ruotsissa nyt väitetysti, autojen polttamisia, lähiöt palavat – tämä taisi olla kielikuva, mitä käytettiin – mutta seuraavissa lauseissa sanotaan, että olemme varmasti, teimme mitä tahansa, tuomittuja epäonnistumaan kotouttamisessa, se ei voi onnistua. Eli kädet nostetaan ilmaan jo tässä vaiheessa. Siihen siniset eivät ole valmiita, vaan me pyrimme nimenomaan kotouttamaan, emme nostamaan käsiä pystyyn, koska minusta tämä on juuri se omituinen lähtökohta, että toisaalta kritisoidaan sitä, että ei kotouduta, mutta sitten seuraavassa lauseessa sanotaan, että emme halua edes yrittää, tämä on jo valmiiksi epäonnistunut toimenpide. SE, sin.

Puheenvuoron alussa tehdään myönnytys näkökulmalle, että kotouttamisessa on yleisesti haasteita tai ongelmia koko Euroopassa. Näin aloittamalla voidaan pyrkiä tavoittamaan erityisesti se yleisö, joka suhtautuu maahanmuuttoon vastustaen. Tämän jälkeen pyritään kuitenkin erottautumaan selkeästi näkemyksestä, että kotouttaminen olisi väistämättä tuomittu epäonnistumaan, ja tulkitaan toisen edustajan puheet liioitteluiksi kielikuviksi. Samalla kritisoidaan tämän argumenttien epäloogisuutta. Näin

asemoidutaan lopulta myönteisesti kotouttamista kohtaan säilyttäen kuitenkin samalla kriittinen näkökulma nykyisiin kotouttamistoimenpiteisiin ja niiden tuloksiin.

Kotoutuminen liitetään ongelmapuheessa ennen kaikkea työllistymiseen, kielitaitoon ja näin ollen rakenteellisen kotoutumisen diskurssiin. Epävirallisen kotoutumisen näkökulmaa ei tuoda esiin, joskin esimerkiksi radikalisoituminen yhdistetään vailla tulevaisuuden suunnitelmia oleviin nuoriin miehiin. Kielitaito kuvataan maahanmuuttajan valmiina ominaisuutena, mutta se näyttäytyy myös tavoitteena, jonka lisäämiseen tulee tähdätä koulutuksen ja työelämän osallistumisen avulla. Samalla kielitaidon puute toimii todisteena huonoista tai tehottomista kotouttamistoimenpiteistä.

Hallituksen tulee miettiä, onko nykyisenlainen kotouttaminen toimivaa ja tehokasta. Tulokset eivät ainakaan ole olleet kovin vakuuttavia: maahanmuuttajien työllisyysaste ei ole toivotulla tasolla, rikostilastot ovat pitkät, ja osassa maahanmuuttajayhteisöjä sukupuolten välinen tasa-arvo ei toteudu, ei sitten alkuunkaan. Päästäisiinkö parempiin tuloksiin, jos järjestelmä ohjaisi vahvemmin opettelemaan suomen kielen, kouluttautumaan ja käymään töissä elannon eteen? Myös näitä seikkoja tulisi miettiä nyt hallinnollisen uudistuksen yhteydessä. Mielestäni erityisesti nopeaa työllistymistä ja kielen oppimista pitäisi pyrkiä edistämään. Myös maahanmuuttajataustaisten naisten asema vaatii erityistä huomiota. Heidät on saatava opiskelemaan ja töihin. Tällä hetkellä suuri osa maahanmuuttajanaisista on vain kotona. RE, ps.

Huttusen (2004, 146) esiin tuoma tyypillinen oletus maahanmuuttajanaisten alistetusta asemasta esitetään tosiasiana ääri-ilmaisulla tehostaen. Samalla Suomi määrittyy tasa-arvoiseksi maaksi, ja maahanmuuttajaperheiden tasa-arvon toteutumattomuus toimii todisteena kotouttamisen tehottomuudesta. Maahanmuuttajanaisten kotonaolo määrittyy ennen kaikkea maahanmuuttajien omasta kulttuurista kumpuavasta epätasa-arvosta johtuvaksi ja ongelmalliseksi riippumatta siitä, mitkä ovat tosiasialliset syyt sen taustalla.

Myös maahanmuuttajien työllisyysaste ja rikostilastot nostetaan esiin osoituksina siitä, ettei kotouttaminen ole toimivaa. Syy-seuraus -suhdetta ei kuitenkaan esitetä itsestään selvänä tosiasiana, vaan hallitusta kehoitetaan retorisesti miettimään, onko asia näin. Kotoutuminen yhdistetään kielen opiskeluun, koulutukseen ja työskentelyyn ja tuodaan esiin ohjauksen tarve. Tekemiseen viittaavista sanoista (‘opettelemaan’, ‘kouluttautumaan’, ‘käymään töissä’) selviää, että ohjauksesta huolimatta päävastuussa

olevaksi toimijaksi määrittyy maahanmuuttaja itse. Näin ollen nykyiset kotouttamisen huonot tulokset johtuvat ennen kaikkea siitä, että maahanmuuttajat eivät itse toimi toivotulla tavalla.

Maahanmuuttajan oma aktiivisuus kotoutumisen merkityksessä korostuu ongelma-puheen puheenvuoroissa, mutta kotoutumista ei nähdä enää täysin yksisuuntaisena assimiloitumisena, vaan kaksisuuntaisena prosessina, johon yhteiskuntakin jossain määrin osallistuu. Toisaalta puheenvuoroissa korostuu suomalaisiin tapoihin sopeutu-minen sekä valtakulttuurin ja Suomen lainsäädännön kunnioittaminen, vaikka samalla tunnustetaan maahanmuuttajien oikeus säilyttää myös omia tapojaan kotoutuessaan.

Tämähän maahanmuuton isoissa maissa on perinteisesti ajatuksena ollut, että voi pitää tiettyjä omia tapojaan mutta samaan aikaan pitää kunnioittaa valtakulttuuria, lainsäädäntöä ja omaksua myös sen maan identiteetti. Tämä on minun nähdäkseni se sinisten tolkun konservatiivi linja, mikä on monissa muissakin maissa toiminut. On totta, että saapujan pitää totta kai sopeutua suomalaisiin käytäntöihin. Meillä ei voi sallia esimerkiksi sellaista tilannetta, mitä joissain maissa on ollut, rinnakkaisia oikeusjärjestelmiä — šaria-laki tässä yhteydessä täytyy tietysti mainita — vaan nimenomaan täytyy kunnioittaa sen maan lainsäädäntöä, pelata samoilla pelisäännöillä kuin muidenkin suomalaisten. Maahanmuuttajalla täytyy totta kai olla itsellään päävastuu kotouttamisesta, mutta pidän erikoisena ajatusta, että millään tavalla ei ympäröivä yhteiskunta siinä mukana olisi. Kyllä sitäkin tarvitaan. SE, sin.

Kotoutumiseen liitetään valtakulttuurin ja lainsäädännön kunnioittamisen lisäksi maan identiteetin omaksuminen. Se nähdään myös suomalaisiin käytäntöihin sopeutumisenä. Näin Suomi esitetään nationalistisen diskurssin kautta yhtenäisenä kansana, joka omaa homogeenisen ja määriteltävissä olevan valtakulttuurin ja identiteetin. Samalla maahanmuuttajien käytännöt näyttävät poikkeavina ja potentiaalisena uhkana suomalaista oikeusjärjestelmää kohtaan, mistä šaria-laki nostetaan esimerkiksi. Päävastuu kotoutumisesta asetetaan maahanmuuttajalle itselleen mutta samalla ympäröivän yhteiskunnan mukana olo nähdään tarpeelliseksi. Painopiste säilyy kuitenkin maahanmuuttajan omassa vastuussa, johon viitataan ehdottomammin (”täytyy totta kai olla itsellään päävastuu”) kuin ympäröivän yhteiskunnan vastuuseen (”kyllä sitäkin tarvitaan”).

5.2.5 Tolkun linja: eronteot muista puheenvuoroista

Ongelmapuheessa asemoidutaan kahden muun argumentaatioposition väliin, mikä vaikuttaa osaltaan retoristen strategioiden käyttöön. Puheenvuoroissa esiintyvät sekä maahanmuuton ja kotouttamisen ongelmakohdat että niiden puolustaminen. Tämä kaksijakoinen asemoituminen ja oman linjan korostaminen synnyttää tarpeen tehdä eksplisiittistä eroa muihin argumentaatiopositiioihin.

Tällaisia kysymyksiä meidän pitää pystyä ratkaisemaan realistisesti ilman rasismia ja meidän sinisten tolkun konservatiivisella linjalla, joka näyttää eroavan sekä perussuomalaisista että vihreistä. Katsotaan, eroako se sitten muistakin. SE, sin.

“Realismi ilman rasismia” yhdistetään “tolkun konservatiiviseen linjaan”. “Tolkulla” viitataan siihen, ettei lähdetä tunteisiin vetoavien ääripäiden mukaan, vaan toimitaan rationaalisesti ymmärtäen tosiasioiden asettamat lähtökohdat ja reunaehdot. Näin erottaudutaan muista argumentaatiopositiioista ja sanoudutaan irti liian maahanmuuttovastaisiksi tai rasistisiksi tulkituista näkökulmista sekä toisaalta myös liian sinisilmäiseksi koetusta suvaitsevaisuudesta, jossa esimerkiksi talouden tai turvallisuuden määrittämät reunaehdot ovat unohtuneet.

Eryityisesti vastustuspuheesta pyritään erottautumaan haastamalla sitä avoimesti. Selontekoja vaaditaan muun muassa siitä, onko kotouttaminen tuomittu epäonnistumaan vai ei. Puheessa kietoutuvat tällöin yhteen ihmisoikeusdiskurssi ja nationalistinen diskurssi.

Arvoisa puhemies! Ei siinä mitään, tämä vastasi tietysti edustaja Huhtasaaren aikaisempaakin puheenpartta, niin että ei mitään yllättävää, mutta kyllä minulta ne konkreettiset ratkaisut jäi kuulematta. Ainoa ratkaisu, minkä kuulin, oli todellakin se, että lopetetaan humanitäärinen maahanmuutto. Mutta mikä on ratkaisu, mitä tehdään esimerkiksi ihmisille, jotka täällä jo ovat, joista monet ovat Suomen kansalaisia, joiden lapset voivat olla syntyneet Suomessa, mutta jotka sattuvat olemaan ulkomaalaistaustaisia, joista ymmärtääkseni teidän mielestänne monet eivät millään voi tänne kotoutua, vaan kotoutuminen on aivan varmasti tuomittu epäonnistumaan? Mitä heille tehdään? Onko teillä kanttia vai ei vastata tähän kysymykseen sillä tavalla, kuin minä epäilen? Mikä teidän näkemyksenne siitä on? Te ette kerro suoraan, mitä te haluatte. Ainoa, minkä te kerrotte, on se, että lopetetaan humanitäärinen maahanmuutto, mutta entä ne suomalaiset ja Suomen kansalaisuuden saaneet, jotka täällä jo meidän keskuudessamme elävät? Siniset haluavat kotouttaa. Mitä te haluatte? SE, sin.

Puheenvuorossa kyseenalaistetaan näkökulma, jonka mukaan humanitaarinen maahanmuutto tulisi lopettaa kokonaan eikä kotouttamisessa voida onnistua. Ulkomaalaistausta näyttäytyy ikään kuin huonona tuurina, onnettomana taustatekijänä, jolle ihminen ei voi mitään. Ihmiset ovat näin lähtökohtiensa uhreja, joita olisi moraalitonta hylätä. Ihmisryhmän tai ilmiön sijaan nostetaan esille yksittäinen ihminen korostaen sitä, että tehdyt päätökset ja toimenpiteet koskettavat lopulta aina yksittäisen ihmisen elämää.

Keskinen (2009, 41) on havainnut, että keskusteluissa maahanmuuttajat hahmottuvat monesti ryhmäksi, joka on Suomen rajojen ulkopuolella ja vasta tulossa maahan. Myös tässä aineistossa keskusteluun maahanmuutosta liittyy usein tuleminen maan rajojen yli ja tämän mahdollinen rajoittaminen. Edellä olevassa puheenvuorossa nostetaan kuitenkin korostetusti esiin maassa pitkään jo olleet maahanmuuttajat. Suomalaisuuden ja Suomen kansalaisuuden korostaminen luo mielikuvaa näiden ihmisten kuulumisesta 'meihin', ei enää 'heihin'. Omaan ryhmään kohdistetut toimenpiteet tai rajoitukset voidaan katsoa rajoituksiksi samalla itseä kohtaan. Toisaalta kansalaisuutta korostamalla nostetaan jyrkän maahanmuutto- tai kotouttamispolitiikan uhreiksi vain ne maahanmuuttajat, jotka ovat olleet maassa jo pitkään. Samalla oikeuksien ulkopuolelle rajataan ne maahanmuuttajat, jotka ovat tulleet Suomeen vain vähän aikaa sitten, tai jotka tulevaisuudessa tänne tulevat.

Rasismien tuomitseminen on yleisesti hyödynnetty uusrasismien puhestrategia, jolla pyritään välttämään syytökset rasismista (van Dijk 1997, 37). Irtiottoa rasismista pyritäänkin tekemään tuomitsemalla se avoimesti. Rastas (2009, 51–53) kuitenkin muistuttaa, että puheet voivat olla rasistisia myös silloin, kun niitä ei ole sellaisiksi suoranaisesti tarkoitettu. Tällöin on olennaista tarkastella puheen aiheuttamia seurauksia, kuten sitä, voivatko ne oikeuttaa epäoikeudenmukaisuutta (Augoustinos & Every 2007, 138).

Ja viimeisenä haluan todeta vain ranskalaisen viivan siitä, että rasismille tässä maassa ei saa antaa minkäänlaista sijaa. TK, kesk.

Edellä oleva ote on katkelma pitkästä puheenvuorosta, jossa on määritelty pakolaisuus maailmanlaajuisesti ongelmaksi, jaettu maahanmuuttajat aidosti hädänalaisiin ja parempaa elintasoja tavoitteleviin (kts. luku 5.2.3) sekä puhuttu hallitusta ja

hallitsemattomasta maahanmuutosta. Maahanmuuttajille on näin puheessa luotu yleistäviä kategorioita, eikä heidän tuloaan Suomeen ole nähty toivottavana. Tätä ei kuitenkaan katsota rasismiksi, jota ääri-ilmaisulla tehostaen paheksutaan. Rasismi saa näin suppean määritelmän, johon ei esimerkiksi yleistävien kategorioiden käyttäminen nähdä liittyvän (Rastas 2009, 55).

Todisteena rasismin tai yleistävien ennakkoluulojen poissaolosta käytetään ongelmapuheessa rasismin tuomitsemisen lisäksi esimerkkejä maahanmuuttajien asemaa kohentavista poliittisista toimenpiteistä. Myös oma, yksilölliseen ja tasavertaiseen kohtaamiseen nojaava kokemus ja siitä kertominen toimii oman ennakkoluuloista vapaan arvopohjan ilmentäjänä.

Lopuksi, arvoisa puhemies, sanon yhden esimerkin kotouttamiseen liittyen. Tämä hallitus käynnistää selvityksen, joka on myös tätä realismia ilman rasismia, eli se on anonyymi työnhaku. Selvitetään, voisiko työnantaja halutessaan sitä käyttää. Silloin katsotaan varmasti vain pätevyyttä, ei sitä taustaa. Ja kun yhdeltäkin taksikusilta, joka ulkomaalaistaustainen oli, tätä kysyin, niin hän sanoi, että se olisi kaikkein paras tapa edistää maahanmuuttajataustaisten työllisyyttä, koska hänen kokemuksensa oli valitettavasti se, että jos nimi on Faisal eikä Jari-Pekka, niin oli hankalampi saada töitä, vaikka olisi yhtä pätevä tai jopa pätevämpi. SE, sin.

Syrjivien rakenteiden olemassa olo tunnustetaan viittaamalla anonyymien työnhaun selvityshankkeeseen. Perusteluissa on kaksi aktiivista toimijaa, puhuja itse sekä maahanmuuttotaustainen taksikuski. Maasillan (2016, 55) mukaan henkilökohtaisten kokemusten kuvaamisella voi herättää yleisön mielenkiinnon tehokkaammin kuin yleisellä raportoinnilla, ja puheenvuorossa vedotaankin oikeasti käytyyn keskusteluun. Keskustelukumppanin omaan kokemukseen nojaava mielipide nostetaan perusteluksi anonyymien työnhaun tarpeellisuuden puolesta. Antamalla ääni maahanmuuttajalle poiketaan maahanmuuttokeskustelulle usein tyypillisestä, toiseutta tuottavasta ja holhoavasta puhetavasta, jossa muut tietävät, mikä on maahanmuuttajien parhaaksi (Tilli 2017, 154).

5.3 Kotouttamisen kehittämisspuhe: byrokratiaa ja ihmisoikeuksia

Kotouttamisen kehittämisspuhe eroaa sisällöllisesti ja retorisesti selvästi sekä vastustuspuheesta että ongelmapuheesta. Kotoutumisesta ja maahanmuutosta puhutaan

neutraalisti tai puolustavaan sävyyn, ilman samanaikaista ongelmakohtien esilletuontia. Ne määrittävät näin asioiksi, joiden olemassaolon oikeutuksesta ei ole tarpeen keskustella, ellei niitä kyseenalaisteta. Muissa argumentaatiopositioissa yleiset kulturalistinen diskurssi, nationalistinen diskurssi tai turvallisuusdiskurssi eivät tule esiin puheenvuorojen perusteluissa. Puheenvuorot keskittyvät pitkälti kotoutumislain sisältöön, mutta varsinkin keskustelun edetessä puheenvuoroissa otetaan kantaa maahanmuuton ja kotouttamisen puolesta ja asemoidutaan näin erityisesti vastustus- mutta myös ongelmapuhepositiota vastaan. Esitettyjä väitteitä maahanmuuton aiheuttamista ongelmista tai uhkista ei kuitenkaan juurikaan ryhdytä torjumaan, vaan nämä argumentit jätetään pitkälti huomiotta.

Kotouttamisen kehittämispuheen retoriikka on usein asiantuntijuuteen sekä tosiasia-puheeseen nojaavaa, ja argumentteja perustellaan esimerkiksi raportteihin ja erilaisiin asiantuntijatahoihin vedoten. Puheen yleisöksi voidaan tällöin hahmottaa ennen kaikkea toiset kansanedustajat, asiantuntijat ja lainvalmistelutahot eikä niinkään esimerkiksi mahdolliset äänestäjät. Asiantuntijuuden korostamisen voi toisaalta tulkita vasta-strategiaksi ääri-ilmaisuja hyödyntävälle ja uhkiin painottuvalle vastustuspuheelle.

5.3.1 Kotouttaminen lainsäädännöllisenä ja hallinnollisena prosessina

Kotouttamisen kehittämispuheessa käydään monessa puheenvuorossa läpi lakiesityksen sisältöä ja sen toteuttamistapaa. Näkökulma lakiesitykseen on pääosin myönteinen ja pohdintaa käydään palveluiden järjestämisvastuista maakuntien, kuntien sekä yksityisten palveluntarjoajien kesken. Puhetapa on tällöin hallinnollista, viranomais-kieltä hyödyntävää argumentointia ja osin varsin vaikeaselkoista.

... Koska kotoutumislaki antaa, kuten nykyisin, toiminnalle lähtökohtaisesti pelkät puitteet, määrittelevät maakunnat siis jatkossa hyvin pitkälti ne periaatteet, miten kotouttamista edistäviä palveluita alueella tuotetaan, ja tässä kohtaa korostan seurannan merkitystä. Tällöin palveluita ja erilaisia toimintamalleja voi syntyä esimerkiksi maakunnan paikallisten ominaispiirteiden tai elinkeinorakenteen perusteella. Ja koska kunnat päättävät myös itse, miten kunnan palveluissa huomioidaan kotoutumisen edistäminen ja miten kunnat järjestävät palveluja työmarkkinoiden ulkopuolella oleville maahanmuuttajille, kannattaa myös siihen kiinnittää huomiota. OPP, vihr.

Edellä olevan puheenvuoro-otteen aiheena on kotoutumispalveluiden tuottaminen ja seurannan merkitys. Ote sisältää sisällöltään hankalasti ymmärrettäviä virkkeitä, ja ne

ovat tyypillisiä koko puheenvuorolle. Sanavalinnat ovat asiakielisiä, jolloin puhutaan esimerkiksi maakunnan määrittelemistä puitteista, palveluista ja toimintamalleista sekä paikallisista ominaispiirteistä ja elinkeinorakenteesta. Puheenvuorossa nojataan omaan asiantuntijuuteen ja luotetaan asiapohjaisen argumentoinnin vakuuttavan kuulijat sellaisenaan ilman erityistä, esimerkiksi tunteisiin vetoavaa retoriikkaa. Tällaisen puuttuessa puheen yleisöksi hahmottuvat ensisijaisesti muut asiantuntijat, tässä tapauksessa toiset kansanedustajat.

Kotouttaminen näyttäytyy byrokraattisena hallinnon tason prosessina, jota tarkastellaan palveluiden järjestämisen näkökulmasta eikä niinkään yksilötasolta maahanmuuttajien tilanteesta käsin. Toisaalta kehittämisspuheessa ollaan myös huolissaan palveluiden pirstoutumisesta ja niiden seurauksista maahanmuuttajille.

Tähän äskeiseen ongelmaan: Kun aikaisempi kollegamme, Susanna Huovinen, teki Euroopan neuvostolle raporttia ja analyysia siitä, miten kotouttamista on tehty eri Euroopan maissa ja mikä olisi se esitys, niin se esitys oli yhden luukun periaate. Siitä on hyviä kokemuksia eri maissa. Ja nyt minulle tulee tämän esityksen osalta pelko, että me peruutamme Suomessa, emme mene kohti yhden luukun periaatetta, vaan hajotamme nämä ihmiset eri luukuille ja eri palveluihin. Erityisesti ihmisille, joilla ei ole tietoa tästä rakenteesta, jolla suomalainen yhteiskunta toimii, olisi hyvä, että olisi yksi paikka, josta kaikki palvelut sitten pystyy saamaan. Ja tästä on siis kansainvälistä vertailua ja on tehty raportti ja selvitys. SP, sd.

Kotouttamista ehdotetaan järjestettäväksi ”yhden luukun periaatteen” pohjalta byrokratian monimutkaisuutta vähentäen. Perusteluna käytetään sitä, ettei suomalaisen yhteiskunnan vierautta maahanmuuttajille sekä järjestelmän vaikeaa hahmotettavuutta, johon palveluiden saatavuus mahdollisimman pitkälle samasta paikasta näyttäytyy ratkaisuna. Maahanmuuttajat näyttäytyvät näin holhottavana ryhmänä, joiden parasta muiden on ajateltava. Retoriikassa hyödynnetään korostetusti asiantuntijuutta nojautumalla Euroopan neuvostolle tehtyyn raporttiin ja kansainväliseen vertailuun sekä puheenvuoron alussa että uudelleen sen lopussa.

Edellä olevassa puheenvuorossa puhutaan ’ihmisistä’. Tämä ilmaisutapa korostaa sitä, että tehdyt päätökset ja lait vaikuttavat käytäntöihin, joiden kohteena ovat yksittäiset ihmiset. Samalla se tekee kuvatun tilanteen helpommin samaistuttavaksi, koska näin voidaan korostaa kaikkien kuulumista samaan ryhmään. Lakiesityksen seuraukset rinnastetaan peruuttamiseksi, jolla tehostetaan mielikuvaa siitä, että lain säätämisen

myötä tilanne ei tule kehittymään eteenpäin, vaan pikemminkin ajaututaan taaksepäin, kohti huonompaa. Lisäksi käyttämällä sanaa 'hajotamme' esimerkiksi sanan 'ohjaamme' sijaan määritetään tapa tuottaa palveluita pirstoutuneeksi ja hallitsemattomaksi ja näin ollen epätoivotuksi.

5.3.2 Kotouttamisen resurssit turvattava

Kotouttamisen resurssit nousevat esiin muiden argumentaatiopositivoiden tavoin myös kotouttamisen kehittämisspuheessa. Näin talouden asettamat reunaehdot kaikelle toiminnalle ovat kyseenalaistamattomat läpi keskustelun. Herneaho (2018, 195) on paikantanut vastaavasti ainoaksi kaikkien eduskuntapuolueiden vaalimateriaaleissaan hyödyntämäksi diskurssiksi talousdiskurssin. Kotouttamisen kehittämisspuheessa taloudellisen kantokyvyn tai maahanmuuton kustannusten sijaan puheenvuoroissa korostuvat kotouttamisen riittävät resurssit sekä palveluiden markkinaehtoinen järjestäminen. Puheenvuoroissa tuodaan esiin kotouttamisen rahoituksen tarpeellisuus ja ilmaistaan huoli sen riittävydestä. Esiin nostetaan arvelut siitä, että kotouttamiseen tarkoitetut rahat saatetaan ohjata tosiasiallisesti toisiin kohteisiin.

Elikkä täällä on jo esille nostettu rahoituksen riittävyys tulevaisuudessa: kun siellä maakunnassa on yleiskatteellinen budjetti, niin kuinka paljon sieltä sitten sote-palveluiden ja muiden työllistymispalveluiden, liikenteen ja muiden tehtävien lisäksi siirretään tai kohdennetaan kotouttamispalveluihin? Voi olla, että kaikissa maakunnissa se ei ole prioriteetissa välttämättä kovin ylhäällä, eikä tietenkään tilanne monissa maakunnissa olekaan samantapainen. SP, sd.

Maakuntatason budjetointia ja palveluiden järjestelyitä tarkastellaan tuoden esiin huoli siitä, kohdennetaanko rahoitusta riittävästi kotouttamispalveluihin, vai ohjautuvatko varat mahdollisesti muihin palveluihin. Näin luodaan vastakkainasettelua palveluiden välillä, mutta toisin kuin esimerkiksi vastustuspuheessa, kärsivänä osapuolena nähdään kotouttamispalvelut, joiden rahoitusta saattaa vähentää muiden palveluiden priorisointi yhteisestä budjetista. Budjetoinnista puhuttaessa kotouttamisen kehittämisspuheessa nostetaan esiin esimerkkejä siitä, millaista toimintaa varojen suuntaamisella kotouttamistyöhön voidaan tukea. Tällöin puhutaan kustannusten sijaan tuloksista, ja esiin nousee myös kotouttamisen sosiokulttuurinen näkökulma.

Ensinnäkin budjettiriihessä tähän lähiöpoliisitoimintaan, ehkäisevään työhön, annettiin määrärahoja. Siihen suunnataan rahoja. Esimerkiksi Varissuolla, missä on kaikkein tihein maahanmuuttajataustainen väestön-

osa, on saatu hyviä tuloksia. Kannattaa katsoa, mitä siellä on saatu aikaan: ennaltaehkäisevää toimintaa, lähelle menevää toimintaa ja sellaista toimintaa, jossa kohdataan ihan kasvatusten. PK, kok.

Lähiöpoliisitoiminta esitetään konkreettisena esimerkkinä hyvin käytetyistä resursseista. Tämä toiminta mielletään ehkäiseväksi, ihmisiä lähelle meneväksi toiminnaksi, jonka tulokset ovat olleet hyviä. Ihmisten välinen, kasvokkainen vuorovaikutus nähdään näin hyvänä ja toimivana kotouttamisen osatekijänä. Toisaalta erityisesti poliisin läsnäolon mieltäminen ehkäiseväksi toiminnaksi rakentaa mielikuvaa siitä, että maahanmuuttajien läsnäolo itsessään aiheuttaa yhteiskunnallisia ongelmia ja rikoksia, joihin tulee poliisitoimin puuttua. Nikunen (2016, 40) puhuukin perinteisen, pehmeäksi mielletyn humanitaarisen työn näyttäytymisestä liian sallivana. Tällöin maskuliinisuuden, tässä tapauksessa lähiöpoliisin, yhdistäminen humanitaariseen työhön nähdään rakentavan tarvittavat säännöt ja järjestyksen, mihin ei pelkällä perinteisellä humanitaarisella työllä kyetä.

5.3.3 Ihmisoikeuksien ja maahanmuuton puolustaminen

Herneaho (2018, 200) määrittelee ihmisoikeusdiskurssin puhetavaksi, jossa korostetaan ihmisten yhtäläistä arvoa ja vastustetaan syrjintää tai rasismia. Tämä diskurssi nousee kotouttamisen kehittämisspuheessa yleisesti esiin, ja esimerkiksi eräässä puheenvuorossa esitetään suora lainaus Ihmisoikeusliiton lausunnosta. Ihmisoikeusdiskurssi näkyy puheenvuoroissa huolen kantamisena heikommassa asemassa olevista, kuten maahanmuuttajanaisista tai yksin tulleista nuorista.

Eriyistä huolta kannan maahanmuuttajissa niistä ryhmistä, nimenomaan naisista, jotka jäävät tai joutuvat jäämään ehkä valintansa tai ehkä painostuksen takia kotioloihin. Heillä kynnyks oppia kieltä on kaikkein suurin, ja sellaisia toimia, mitä tässäkin on lueteltu, missä pääsee mukaan, on se sitten vapaata sivistystyötä tai näin, kannattaa kyllä viedä eteenpäin. PK, kok.

Esiin nostetaan kotiin jäävät maahanmuuttajanaiset ja korostetaan matalan kynnyksen toiminnan ja vapaan sivistystyön roolia erityisesti tämän ryhmän kotouttamisessa. Kotiin jääminen näyttäytyy erityisesti kielen oppimisen kannalta ongelmalliselta silloinkin, kun jääminen on naisen oma valinta. Vaikka se, onko tilanne naisen oma valinta vai painostuksen tulos, jätetään määrittelemättä, piirtää vaihtoehtojen erittelemisen monet maahanmuuttajanaiset kulttuurinsa ja miestensä alistamiksi.

Ihmisoikeusdiskurssi tulee esiin myös eksplisiittisenä syrjinnän vastustamisena ja syytöksinä joissakin puheenvuoroissa tehdystä uhkakuvien ja ennakkoluulojen lietsomisesta. Näiden puheenvuorojen katsotaan vaikeuttavan syrjinnän vähentämistä ja kotouttamista ja esiin nostetaan niiden sisältämä rasismi.

Mutta täytyy todeta, että eihän tätä syrjinnän vähentämistä työhönotossa ja koko yhteiskunnassa tietenkään helpota se, jos uhkakuvia ja ennakkoluuloja lietsotaan tässäkin salissa ja päätöksenteon korkeimmalla tasolla, eli kyllä tässä salissa täytyisi myös asettaa yhteiskunnalle esimerkkiä siitä, miten puhutaan kunnioittavasti toisista ihmisistä. Kotoutumiseen liittyy haasteita, ja on nähty myös epäonnistumista, mutta on kyllä rasistista ja ennakkoluuloista sanoa, että jotkut ihmisryhmät eivät olisi kotoutettavissa ja sitä myötä tervetulleita Suomeen. Rasismia on se, että ihminen kohdataan ja leimataan ei yksilönä vaan etnisyytensä edustajana eli ihminen tuomitaan jo ennalta hänen etnisyytensä, kulttuurinsa, ulkonäkönsä, ihonvärinsä perusteella ja sitä kautta kielletään heidän yksilöllisyytensä. Eli jokainen voi miettiä, esiintyykö tätä tässä salissa. HS, vas.

Ote alkaa sanoilla ”mutta täytyy todeta”, ikään kuin asia on ikävä, mutta samalla niin ilmeinen, että on velvollisuus sanoa se ääneen. Syrjinnän katsotaan olevan suoraan sidoksissa puheeseen, jossa vahvistetaan maahanmuuttoon liittyviä ennakkoluuloja ja uhkakuvia. Poliittisen eliitin vastuuta puhevallan käyttäjänä ja asenteiden muokkaajina korostetaan vedoten kansanedustajien korkeaan asemaan ja eduskuntaan puheareenana (kts. van Dijk 1997, 33; Puuronen 2011, 208). Tämän kontekstin katsotaan velvoittavan kunniakkaaseen käytökseen ja toimimaan kansalaisille esimerkkinä.

Väite, jonka mukaan jotkin ihmisryhmät eivät koskaan tule kotoutumaan, määritellään yksiselitteisesti rasistiseksi. Uhkakuvien ja ennakkoluulojen lietsominen todetaan kuitenkin käyttäen konjunktioita ’jos’ jättäen näin avoimeksi ja kuulijan arvioitavaksi sen, onko lietsomista todella tapahtunut vai ei, ja lopussa kuulijoita kehoitetaan itse miettimään, onko rasismia esiintynyt salissa. Näin vältetään suoran syytöksen esittäminen muita puhujia kohtaan samalla herättäen keskustelua siitä, onko puheenvuoroissa esiintynyt rasismia.

Sekä vastustus- että ongelmapuhepositioissa on pyritty määrittämään omaa, maahanmuuttoon varauksellisesti suhtautuvaa näkökulmaa realistiseksi. Myös edellä olevassa puheenvuorossa tehdään myönnytys, että kotouttamisessa on ollut epäonnistumisia. Myöntämällä, ettei nykyinen tilanne ole täysin ongelmaton, voi puhuja varautua jo ennalta mahdollisiin syytöksiin liiallisesta sinisilmäisyydestä tai realiteettien ymmärtä-

mättömyydestä. Näin on samalla mahdollista tuoda esiin, että maahanmuutto ja maahanmuuttajat määrittyvät tiedostetuista haasteista huolimatta puolustamisen arvoisiksi. Lisäksi ongelmien myöntämisellä voidaan korostaa sitä, että tämä puolustaminen perustuu järkeen eikä vain tunteisiin.

Maahanmuuton puolustaminen tulee esiin myös humanitaarisen maahanmuuton suuruuden ja yhteiskunnallisen merkityksen kyseenalaistamisessa. Kotouttamisen kehittämispuheessa näkökulma maahanmuuttajien määrään onkin erilainen kuin vastustus- ja ongelmapuhepositioissa. Nykyinen maahanmuuttajien määrä ei näyttäydy liian suurena, vaan sen katsotaan olevan toistaiseksi tasolla, jossa kotouttaminen ja sen kehittäminen on mahdollista. Sitä suhteutetaan esimerkiksi väestönkasvun ja ilmastonmuutoksen tulevaisuudessa aiheuttamiin haasteisiin. Toisaalta määriin keskittyvät näkökulmat sisältävät samalla ajatuksen siitä, että liian suuri määrä maahanmuuttajia tulisi lopulta aiheuttamaan ongelmia. Se, mikä tämä liian suuri määrä lopulta olisi, ei tuoda esiin.

Jotta nämä suuruusluokat pysyvät jollain tavalla hahmotettavina, kerron yhden esimerkinkin. Afrikan väkiluku on tällä hetkellä 1,3 miljardia. YK:n pessimistisimmän arvion mukaan Afrikan väkiluku vuonna 2100 on 4,8 miljardia. Pelkkä väestönlisäys vuosisadan loppuun mennessä on 3,5 miljardia. Mitä se tarkoittaa? Kun sitä verrataan Euroopan väkilukuun, se tarkoittaa viittä Euroopan väkilukua tai vastaavasti se tarkoittaa 600:aa Suomen väkilukua. Tai jos suhteutan sen Pirkanmaahan ja Tampereeseen, niin se tarkoittaa noin 15 000:ta Tampereen kokoista yksikköä, jotka pitäisi sijoittaa Afrikkaan tämän väestönkasvun seurauksena. Jokainen tietää, että se on mahdotonta, jokainen tietää, mihin suuntaan muuttopaine suuntautuu, ja nämä ovat niitä syitä, minkä takia ilmastonmuutoksesta täytyy keskustella. Siihen täytyy tarttua todella tiukasti. Se, että me keskustelemme, onko meidän maahanmuuttokiintiömme 750 vai onko se 1 000 vai 1 200, on täysin merkityksetöntä kokonaisuuden kannalta. Yksilön kannalta tietysti, jolle siinä bingossa ikään kuin osuu maahanmuutto-oikeus Eurooppaan, se on, totta kai, ratkaiseva asia, mutta kokonaisuuden kannalta se on täysin häviävän merkityksetön asia. PK, kok.

Suomen nykyinen maahanmuutto pyritään asettamaan globaaliin mittakaavaan vertaamalla sitä ennusteisiin Afrikan väestönkasvusta ja ilmastonmuutoksen aiheuttamasta muuttopaineesta. Retorisena keinona käytetään kvantifiointia, jolloin esittämällä varsin isoja lukuja saadaan Suomen vuotuinen pakolaiskiintiö vaikuttamaan hyvin pieneltä ja kokonaisuuden kannalta merkityksettömältä. Näin myös asiasta

keskusteleminen saadaan näyttämään turhalta, ja mielenkiinto kehoitetaan suuntaamaan ilmastonmuutokseen, etenkin, jos kantaa huolta maahanmuutosta.

Maasilta (2016, 64) on nostanut maahanmuuttoon liittyvästä keskustelusta esiin solidaarisuusdiskurssin, joka nojaa moraalisiin velvollisuuksiin, joita yhtäläisen ja jakamattoman ihmisarvon tunnustamisesta aiheutuu. Myös kotouttamisen kehittämissuhteissa näkyy ihmisoikeusdiskurssiin kietoutunut yhteisen ja kansainvälisen vastuun korostaminen. Tämän vastuun jakaminen ja kantaminen voi näyttäytyä joissain tilanteissa Suomen kannalta välttämättömänä.

Minä olin Suomessa neljä vuotta ministerinä silloin, vastasin ulkomaalaispolitiikasta elokuun 21. ja 22. päivänä, jolloin naapurissa oli – Helsingin Sanomatkin kirjoitti sen ensimmäisen päivän jälkeen – ilmiselvä vallankumousuhka, kun Janajev ja kumppanit tekivät, mitä tekivät – en puutu siihen. Me jouduimme silloin miettimään sitä, mikä tästä voisi tulla, meidän piti varautua erilaisiin tilanteisiin, ja tässä on rohjettava se sanoa, että kyllä silloin yksi tilanne, mihinkä piti varautua, oli myös se, että jos jotain todella isoa tapahtuu, niin voi olla, että Suomeen suuntautuu ei pieni määrä pakolaisia vaan suuri määrä pakolaisia. Miten me ajattelimme silloin, että tämä kysymys hoidetaan? Niinkö, että niiden, jotka ovat Suomesta vähän kauempana, Ruotsissa, Saksassa, Ranskassa ja Italiassa ja niin pois päin muualla Euroopassa, ei tarvitse kantaa mitään vastuuta kaikesta siitä, joka voisi tapahtua, vaan että me hoidamme ne sadattuhannet tai miljoonat ihmiset, jotka pahimmillaan tänne voivat tulla? Emme me niin ajatelleet. Me ajattelimme niin, että Eurooppa jakaa ja maailma jakaa yhteisesti sitä vastuuta, jos jotain todella pahaa tapahtuisi. Näin me ajattelimme – enkä spekuloi ollenkaan sillä, etteikö näin jatkossa voisi tapahtua, mutta maailma on erikoinen yhteisö, ja ei sitä koskaan tiedä, mitä siellä tapahtuu. MP, kesk.

Yhteiseen vastuuseen ja moraaliiin vedotaan tositapahtumiin nojaavalla, yksityiskohtaisella kertomuksella. Sillä rakennetaan kuvaus tilanteesta, jossa Suomi voisikin hyötyä Euroopan Unionin yhteisestä vastuunkannosta humanitaarisen maahanmuuton suhteen. Tämän kuvauksen kautta pyritään vakuuttamaan yleisö siitä, että myös Suomen on kannettava vastuunsa pakolaiskysymyksessä, vaikka Suomi sijaitseekin maantieteellisesti kaukana tulijoiden tämänhetkisistä lähtömaista. Vakuuttavuuden lisäämiseksi puheenvuorossa hyödynnetään lisäksi arvostettua puhujakategoriaa puhujan nostaessa esiin keskeinen ministerin roolinsa tapahtumien aikana.

5.3.4 Kotouttaminen epävirallisena ja rakenteellisena integraationa

Kotoutuminen nähdään kehittämisspuheessa ennen kaikkea integroitumisena, joka kaksisuuntaisena prosessina edellyttää toimia sekä maahanmuuttajalta itseltään että vastaanottavalta yhteiskunnalta. Yhteiskunnan vastuu kotoutumisen tukemisessa korostuu kotouttamisen kehittämisspuheessa selvästi muita argumentaatiopositioita enemmän. Tätä vastuuta tehostetaan me-retoriikan runsaalla hyödyntämisellä. Samalla rakenteellisen kotoutumisen diskurssin rinnalle nousee epävirallinen kotoutuminen, jossa enemmän tilaa saavat myös esimerkiksi osallisuus ja sosiaaliset suhteet.

Kulttuurin ja liikunnan merkitystä kannattaa aina korostaa. Ne ovat sellaisia tekijöitä, joissa eri väestöryhmät saadaan luontevalla tavalla toimimaan yhdessä, ja se poistaa niitä kynnyksiä ja paineita, mitä ehkä sitten helposti muuten voisi syntyä. Jos otetaan lapset ja nuoret, niin mikä on sen parempi keino ja paikka oppia esimerkiksi suomalaista kulttuuria ja suomea tai ruotsia kielenä kuin urheilutoiminta tai kulttuuritoiminta? Lukuisia esimerkkejä on siitä, kuinka moni on kotoutunut mitä nopeimmin esimerkiksi jalkapallon parissa. Yhtenä esimerkkinä mainitsen tämän. PK, kok.

Kulttuuri ja liikunta näyttävät ihmisiä ja väestöryhmiä yhdistävänä tekijänä ja sosiaaliset suhteet nähdään merkittävänä kotoutumisen tukemisessa. Yhteisöllisen ulottuvuuden katsotaankin olevan yksi osallisuuden ulottuvuuksista, ja erityisesti valtaväestön kanssa solmittujen ystävyyssuhteiden tiedetään edistävän kotoutumista (Raivio & Karjalainen 2013, 16–17; Schubert 2013, 65). Puheessa vedotaan “lukuisiin esimerkkeihin” puhuttaessa jalkapalloharrastuksen hyödyllisyydestä kotoutumisessa pyrkien näin lisäämään näkökulman uskottavuutta. Sitä, viittaavatko nämä esimerkit puhujan omaan kokemukseen tai pikemminkin vaikkapa tutkittuun tietoon, ei kuitenkaan täsmennetä.

Lasten ja nuorten kotoutuminen nostetaan erikseen esille. Lapset ja nuoret ovat väestöryhmiä, joiden voidaan katsoa olevan aikuisten päätösvallan alla ja siten aikuisia heikommassa asemassa. Heihin vetoamalla voidaan herättää kuulijassa enemmän myötätuntoa kuin esimerkiksi aikuisten miesten liikuntaharrastuksesta tai kotoutumisesta puhumisella. Toisaalta työelämäosallisuuden nähdään monesti olevan aikuisen osallisuuden tärkein ulottuvuus, jolloin myös aikuisen kotoutumisen ja yhteiskuntaan osallistumisen tärkeimmäksi ympäristöksi määrittyy pääsääntöisesti työelämä. Vastaavasti kotoutumisen sosiokulttuurinen näkökulma nähdään usein virallisten

kotouttamistoimien ulkopuolisena, henkilökohtaisten valintojen kenttänä. (Raivio & Karjalainen 2013, 12–13; Valtonen 2015, 23.)

Myös yhteisöjen ja järjestöjen rooli tuodaan kotouttamisen kehittämisspuheessa esiin. Ne voivat sekä toimia uusien maahanmuuttajien kotouttajina että lisätä vapaaehtoistyön kautta maassa pidempään olleiden maahanmuuttajien osallisuutta.

Arvoisa puhemies! Olennainen kysymys on myös yhteisöjen ja järjestöjen rooli kotouttamisessa. Se on erittäin tärkeää, sillä ihmissuhteet on se, mikä sitoo ihmistä lopulta yhteiskuntaan, ja usein erilaisessa yhteisötoiminnassa ja järjestöissä tehtävässä työssä tulee sitä inhimillistä kohtaamista ja sitä myötä ystävyyksiä, kaveruuksia, erilaisia ihmissuhteita ja sitä myötä kiinnittymistä ja kotoutumista yhteiskuntaan. Eli kysymys kuuluu, miten me voisimme kotoutumisjärjestelmän puitteissa ja julkisten toimijoiden taholla tukea ja kannustaa myös kolmannen sektorin tekemää erittäin arvokasta kotoutumistyötä nykyistä enemmän. HS, vas.

Ihmissuhteet nähdään ihmistä yhteiskuntaan kiinnittävänä ja kotouttavana elementtinä. Me-retoriikkaa hyödyntämällä korostetaan eduskunnan tai yleisemmin suomalaisen yhteiskunnan vastuuta kolmannen sektorin arvokkaan työn tukemisessa. Toisaalta vastuun korostamista lieventää se, että asia tuodaan esiin kysymyksen muodossa, vaikka kyseessä on lähetekeskustelu eikä kyselytunti. Edelleen argumentin vakuuttavuutta lieventää tukeutuminen konditionaalissa olevaan verbimuotoon. Puhuja ei siis monien muiden puhujien tavoin ole asiassaan ehdoton ja vaadi järjestöjen tukemista, vaan pikemminkin varovaisesti kysyen tiedustelee, olisiko se jollain tavoin mahdollista. Näin puhe jää painoarvoltaan retoriikaltaan ehdottomampien ja vähemmän sovittelevien puheenvuorojen varjoon.

Valtonen (2015, 23) määrittelee rakenteellisen kotoutumisen tapahtuvan ennen kaikkea työelämän ja koulutuksen sekä taloudellisen ja poliittisen osallisuuden kautta. Vaikka kotouttamisen kehittämisspuheessa nostetaan esiin myös harrastusten, sosiaalisten suhteiden ja järjestöjen rooli, ei rakenteellinen kotoutuminen ole poissa puheenvuoroista, vaan tärkeimmäksi kotoutumiseksi mielletään tässäkin argumentaatiopositiossa pääsääntöisesti työelämään pääsy ja kielitaidon saavuttaminen. Näin rakenteellinen kotoutuminen määrittyy kaikissa argumentaatiopositioissa tärkeimmäksi kotoutumisen muodoksi.

Sitten se tärkein asia: se kieli, johon täällä jo viitattiin. Me tiedämme tämän talon eli tarkastusvaliokunnan analyysistä ja raportista, että meillä

on tarvetta skarpata, sillä vielä jopa toisen polven maahanmuuttajilla on heikompi koulumenestys siitä syystä, että kieli on jäänyt heikosti opituksi. Tästä syystä kielen oppiminen on ihan ensiarvoisen tärkeää. Samalla me tiedämme – ja siihen on myöskin erilaisia keinoja mietitty – miten tärkeää olisi, että kielitaidon puuttuminen työllistymisen esteenä saataisiin mahdollisimman nopeasti selätettyä elikkä mitenkä opittaisiin mahdollisimman helposti ja nopeasti se kieli, jolla pärjätään työelämässä. Tässä on ollut skarppausta, ja sitä tarvittaisiin yhä edelleenkin lisää. SP, sd.

Kielitaito nostetaan tärkeimmäksi kotoutumisen elementiksi. Sen tärkeyttä korostetaan liittämällä siihen erilaisia superlatiivisia määritelmiä. Tarkastusvaliokunnan analyysiin ja raporttiin nojaten alhainen kielitaito yhdistetään heikompaan koulumenestykseen sekä edelleen työllistymisen ja työelämässä pärjäämisen esteeksi. Näin perustellaan kielen oppimisen tärkeyttä. Työllistymisen esteiden poistamisen keinoksi nähdään ennen kaikkea kielitaidon kohentaminen, eikä esimerkiksi kielitaitovaatimusten tarkistaminen. Toisin kuin vastustus- ja ongelmapuhepositioissa, tässä puheenvuorossa korostetaan me-retoriikkaa hyödyntäen erityisesti suomalaisen yhteiskunnan vastuuta kielen oppimisessa ja kohdistetaan syytökset huonosta lopputuloksesta maahanmuuttajien sijaan yhteiskuntaa tai lainsäätäjiä kohtaan.

Sosiaalisen vuorovaikutuksen merkitys kielitaidon kartuttamisessa nousee esiin. Tällöinkin sosiaalinen vuorovaikutus yhdistetään ensisijaisesti työyhteisöihin.

Mutta tiedämme sen, että ei kieltä opi pelkästään kielioppia tankkaamalla vaan sitä opitaan myös nimenomaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja kanssakäymisessä ihmisten kanssa. Sitä opitaan nimenomaan työyhteisön myötä, työn kautta, ja ennen kaikkea keskustelemalla, ja kyllä minä tässä vaiheessa toteaisin sen, että me kantasuomalaiset olemme aivan avainasemassa siinä, millä tavalla me annamme maahanmuuttajille mahdollisuuden tähän osallisuuteen. Kyllä meidän tehtävämme on pyrkiä omalta osaltamme siihen, että me otamme kontaktia ja rohkaisemme yhteistyöhön ja ennen kaikkea pyrimme avaamaan myös niitä omia sosiaalisia verkostojamme maahanmuuttajataustaisille. RM, sd.

Myös tässä puheenvuorossa korostetaan me-retoriikkaan nojaten valtaväestön vastuuta maahanmuuttajan sosiaalisten verkostojen rakentamisessa ja mahdollisuuksien tarjoamisessa. Maahanmuuttajan oma toimijuus ei näy puheessa suoraan, mutta käyttämällä keskinäiseen vuorovaikutukseen viittaavia sanoja (”kanssakäyminen”, ”keskustelemalla”, ”rohkaisemme yhteistyöhön”) määrittänyt maahanmuuttaja aktiiviseksi kanssatoimijaksi. Tämä kanssatoimijuus vain ei tule realisoitumaan ilman suomalaisen yhteiskunnan aktiivisesti tarjoamia mahdollisuuksia.

6 POHDINTA

Tutkimus tuo esiin maahanmuuttoon, maahanmuuttajiin ja heidän kotoutumiseen liittyvän keskustelun moniulotteisuuden. Keskustelu laajenee heti ministerin alustuksen jälkeen ensimmäisen puheenvuoron myötä koskemaan pelkän kotouttamisen sijaan maahanmuuttoa ja kotoutumista yleisellä tasolla, ja varsinainen lakiesityksen sisällön käsittely on keskustelussa vähäisempää. Toisaalta keskustelussa on myös puheenvuoroja, joissa maahanmuuttoa tai sen oikeutusta ei käsitellä lainkaan. Maahanmuuttoa puolustavista puheenvuoroista huolimatta pääpaino aineistossa on maahanmuuttoa vastustavissa, sen uhkaksi tai ongelmaksi määrittävissä puheenvuoroissa. Samalla maahanmuuttajia määritetään erilaisten kategorioiden ja niihin liitettyjen ominaisuuksien kautta.

Olen selkeyden vuoksi jakanut pohdinnan useaan osa-alueeseen. Keskityn aluksi tutkimusasetelman onnistumiseen ja siinä esiintyneisiin haasteisiin. Tämän jälkeen pohdin edellä mainittuja uhka- ja ongelmakuvauksia sekä kategorisoiteja ja niiden merkitystä tarkemmin. Tarkastelen lisäksi argumentaatiopositioiden keskinäistä dynamiikkaa ja sen taustalla vaikuttavia tekijöitä. Lopuksi pohdin tutkimuksen havaintoja erityisesti sosiaalityön näkökulmasta.

Tutkimusasetelma ja sen onnistuminen

Hyvin erilaiset puhetavat ja puheiden sisällöt tekivät analyysistä ja käsitteiden valinnasta jossain määrin haastavaa. Retoriikaltaan kärjistetyn ja tutkimuskirjallisuuden monin tavoin käsittelemän maahanmuuttovastaisen puheen (esim. van Dijk 1997; Gullestad 2002; Augoustinos & Every 2007; Haara 2012; Sakki & Pettersson 2016) tarkastelu ja analysointi oli verrattain helppoa, kun taas etenkin kotouttamisen kehittämispuheen asiantuntijaretoriikkaan nojaavasta puhetavasta oli paikoin haasteellista havaita, mikä puheenvuorossa kulloinkin oli olennaista.

Myös kotouttamisen kehittämispuheen position nimeäminen tuotti osaltaan haastetta. Luonnollinen vastapositio vastustuspuheelle olisi puolustuspuhe, mutta läheskään kaikissa kehittämispuheen puheenvuoroissa ei otettu maahanmuuttoon eksplisiittistä kantaa. Päädyin nimeämään position kotouttamisen kehittämispuheeksi, koska kantava teema puheenvuoroissa oli kotouttaminen ja kotouttamislaki – joka oli lähete-

keskustelun varsinainen puheenaihe. Katsoin kuitenkin myös niiden yksittäisten puheenvuorojen, joissa ei keskitytty kotouttamiseen vaan vain maahanmuuton puolustamiseen, asemoituvan kotouttamisen kehittämisspuheeseen. Tätä perustelen sillä, että maahanmuuton hyväksyminen oli kotouttamisen kehittämisspuheen puheenvuoroissa implisiittisesti läsnä silloinkin, kun maahanmuuttoa ei erikseen mainittu.

Pyrin tutkimuksen alkuvaiheessa tarkastelemaan aineistoa tuomatta mukaan rasismimääritelmää, koska halusin lähestyä sitä mahdollisimman objektiivisesti ja neutraalisti. Analyysin edetessä tuli kuitenkin nopeasti selväksi, että monet puheenvuorot ovat varsin selkeästi ja objektiivisin mittarein tarkasteltuna maahanmuuttovastaisia tai täyttävät tutkijoiden yleisesti hyväksymät määritelmät rasistisesta puheesta. Lisäksi niissä hyödynnetään monin paikoin erilaisia uusrasismille tyypillisiä puhestrategioita. Näin ollen olen uskaltanut liittää jotkin argumentit rasismiin silloin, kun olen nähnyt sen perustelluksi. Nojaan Rastan (2009, 48) näkemykseen siitä, että keskustelu jonkun henkilön toiminnan tai puhutavan kytkeytymisestä rasismiin on eri asia kuin itse henkilön leimaaminen rasistiksi.

Retorinen diskurssianalyysi menetelmänä sopii hyvin parlamentaarisen puheen ja eduskunnan keskustelujen analysointiin. Poliitikot hyödyntävät taitavasti erilaisia retorisia keinoja argumentaatiossaan, ja retorisesti painottunut diskurssianalyysi antaa niiden havaitsemiseen ja tunnistamiseen antaa hyvin välineitä. Analyysimenetelmän avulla oli mahdollista saada vastaus asettamaani tutkimuskysymykseen.

Tämän tutkimuksen aineisto ei ole erityisen laaja, vaan se koostuu yhdestä täysistuntokeskustelusta. Jotkin puhujat ovat keskustelussa hyvin aktiivisesti äänessä kun taas jotkut pitävät vain yhden puheenvuoron. Aineistoa tulee tarkastella ennen kaikkea ainutkertaisena tapahtumana, jonka voi kuitenkin katsoa heijastelevan sen hetkisen eduskunnan kokoonpanon ideologioita ja arvoja sekä oletettavasti myös sitä, miten maahanmuutosta on kyseisenä ajankohtana yleisesti puhuttu. Siitä ei kuitenkaan voi suoraan päätellä, miten eduskunnassa tyypillisesti maahanmuutosta keskusteltaisiin. Mikäli oltaisiin kiinnostuneita enemmän esimerkiksi siitä, millaiseksi kotoutuminen ymmärretään eduskunnassa, voisi tarkasteluun tuoda mukaan kirjallisia kysymyksiä ja valiokunnan sekä kuultujen asiantuntijoiden lausuntoja. Jos sen sijaan oltaisiin kiinnostuneita siitä, miten keskustelu maahanmuutosta ja kotoutumisesta on muuttunut,

voitaisiin analysoida tämän tutkimuksen aineiston lisäksi tällä hetkellä voimassa olevasta laista käytyjä täysistuntokeskusteluja.

Maahanmuutto yhteiskunnallisena ongelmana ja uhkana

Maahanmuutto ei määriy aineistossa yksinomaan eri tavoin vastustettavaksi asiaksi, vaan sille löytyy keskustelussa myös puolustajia. Maahanmuuton salliminen näyttäytyy tällöin ihmisoikeuksista tai solidaarisuudesta kumpuavana velvollisuutena heikommassa asemassa olevia kohtaan. Hallitsevana näkökulmana toimii kuitenkin maahanmuuton tai maahanmuuttajien määrittäminen joko suoranaisesti uhkaksi tai vähintään ongelmaksi, joka edellyttää hallitsemista tai säätelemistä. Molemmat määriykset ovat tyypillisiä maahanmuuttoon liittyville keskusteluille (esim. Suurpää 2002; Castles 2010). Rajoittavassa maahanmuuttopuheessa, jota edustavat vastustus- ja ongelmapuheen argumentaatiopositiot, maahanmuuton katsotaan aiheuttavan uhkia suomalaisen yhteiskunnan olemassaololle, sen kulttuurille, taloudelle ja turvallisuudelle. Kuitenkin myös maahanmuuttoon sallivammin suhtautuvassa kotouttamisen kehittämisspuheessa maahanmuutto näyttäytyy ilmiönä, joka liiallisena toteutuessaan voi johtaa yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Osa uhkista ja ongelmista liitetään taloudelliseen diskurssiin, joka hegemonisoituu koko keskustelua läpileikkaavaksi diskurssiksi. Näkökulmat kuitenkin vaihtelevat eri argumentaatiopositioihin asemoituissa puheenvuoroissa. Vastustus- ja ongelmapuheessa ollaan huolissaan maahanmuuton kustannuksista, kun taas kotouttamisen kehittämisspuheessa huoli kääntyy resurssien riittävyteen. Työperäinen maahanmuutto näyttäytyy humanitaarista maahanmuuttoa hyväksyttävämmältä, ja maahanmuuttajien työllistyminen koetaan kaikissa argumentaatiopositioissa tärkeimmäksi kotouttamisen tehtäväksi, koska tällöin yksilö voi tuottaa taloudellista hyötyä yhteiskunnalle. Taloudellinen näkökulma tulee esiin myös muissa maahanmuuttokeskustelua tarkastelevissa tutkimuksissa (esim. Gooman & Burke 2010; Gibson ym. 2018).

Keskinen, Rastas ja Tuori (2009, 14–15) katsovat, että talouden korostuminen heijastelee uusliberalistiselle diskurssille tyypillistä tapaa lähestyä yhteiskunnallisia asioita taloudellisen hyötyajattelun näkökulmasta. Maahanmuuttajat nähdään lähinnä kustannuksena, ja vain suoraa taloudellista hyötyä tuottavat työperäiset maahanmuuttajat ollaan valmiita varauksettomasti hyväksymään yhteiskunnan jäseniksi. Sama

näkökulma toistuu aineistossa monessa kohtaa. Herneaho (2018, 195, 214) on todennut tämän kytkeytyvän ajatukseen siitä, että maahanmuuton tulee aina jollain tavoin hyödyttää yhteiskuntaa, eikä sitä nähdä itsessään arvokkaaksi. Huttunen (2009, 118) on tuonut esiin näkökulman ongelmallisuuden muistuttamalla, ettei ole itsestään selvää, että työnkään perässä maahan muuttanut automaattisesti sopeutuisi ongelmitta yhteiskuntaan ja työelämään. Hyötyajattelun korostuminen saa pohtimaan asiaa myös ihmisarvon ja -oikeuksien näkökulmasta, jolloin voidaan kysyä, onko ihmisen arvo mitattavissa ihmisen yhteiskunnalle aiheuttamissa kustannuksissa tai tuotoissa. Tulisiko tällöin maahanmuuton ohella keskustella kriittisesti muustakin hyvinvointivaltion toiminnasta ja etuuksista, kuten Keskinen ja kumppanit (2009, 15) ovat huomauttaneet?

Taloudellisen uhkan lisäksi keskustelussa saavat paljon tilaa erilaiset ja eriaisteiset uhkakuvat maahanmuuton vaikutuksista suomalaisen yhteiskunnan turvallisuudelle ja kulttuurille. Äärimmillään nämä kuvaukset liittyvät tärkeinä pidettyjen arvojen halveksuntaan ja yhteiskunnalliseen sekasortoon. Ahmedin (2003, 199–200, 206) mukaan uhkista tai kriiseistä puhuminen on pelon tuottamista. Tämä pelko ei ole niinkään seurausta välittömästä vaarasta, vaan pikemminkin reagointia koettuun uhkaan. Uhka puolestaan liittyy vääränlaisiin toisiin, joita vastaan tulee puolustautua. Olennaista ei tällöin ole se, ovatko uhkat tai kriisit todellisia vai ei, vaan se, miten niistä kerrotaan ja miten ne tuotetaan. Liittämällä maahanmuutto yhteiskunnalliseen sekasortoon, oppimistulosten heikentymiseen, suomalaisen kulttuurin häviämiseen, radikalisoitumiseen tai vähäosaisten resurssien vähenemiseen osallistuvat puhujat itse pelon tuottamiseen ja sen lisäämiseen.

Määrittämällä humanitaarinen maahanmuutto turvallisuuden uhkaajaksi voidaan tuottaa moraalinen ja poliittinen oikeutus erilaisille toimenpiteille (Ahmed 2003, 206, 210). Turvallisuutta uhkaaviksi määrittyvät joissakin puheenvuoroissa epäsuorasti myös ne maahanmuuton sallivat tahot, jotka nimetään maahanmuuton ottajiksi tai väestön siirtäjiksi. Tällöin turvallisuutta ylläpitäviksi toimiksi ei riitä enää valtion rajoja koskevat toimet, vaan katse on siirrettävä kansakunnan sisälle. Millaisia olisivat ne toimenpiteet, joilla voitaisiin torjua sisäiset uhat? Ketkä näiden toimenpiteiden kohteeksi joutuisivat? Enzensberger (2003, 49) toteaaakin mielestäni osuvasti, että mitä kiivaammin yhteiskunta puolustautuu jotakin ulkoista uhkaa vastaan, sitä vähemmän sillä on lopussa enää puolustettavaa.

Maan sisäisten uhkien määrittelyyn tai vastakkainasetteluun voi johtaa myös eurooppalaiselle maahanmuuttokeskustelulle tyypillinen, nationalismin kanssa yhteen kietoutuva kulturalistinen diskurssi, joka tulee esiin erityisesti vastustuspuheessa. Maahanmuuttajien lähtömaiden kulttuuri toimii puheenvuoroissa merkittävänä erilaisuuden ja yksilön ominaisuuksien määrittäjänä. Tämän erilaisuuden katsotaan olevan uhka Suomen kulttuurille ja turvallisuudelle. Samalla Suomi näyttäytyy homogeenisena yhtenäiskulttuurina. Vaikka suomalaisen kansan ja kulttuurin esittämistä yhtenäisenä ja homogeenisena voi hyvin perustein kyseenalaistaa (kts. Rudiger & Spencer 2003, 4), voi nationalistisen näkökulman hallitessa maan sisäinen arvojen ja tapojen moninaisuus määrittä lopulta ongelmaksi ja edelleen toimenpiteitä vaativaksi. Näin voidaan luoda rajoituksia oman kansan sisälle tuottaen toiseutta niille, jotka eivät täytä määritettyjä suomalaisuuden tai ”maan tapojen” kriteerejä.

Kategorioiden aktivoituminen

Erilaisten kategorioiden hyödyntäminen on aineistossa yleinen tapa määritellä maahanmuuttajia. Luotuihin kategorioihin liitetään erilaisia ominaisuuksia, jotka tekevät maahanmuuttajista toivottuja tai ei-toivottuja. Vaikka monet tämän päivän muutto-
liikkeet ovat yhdistelmä taloudellista ja pakotettua muuttoa (Castles ym. 2014, 26), on yksi keskustelun kategorisoinnin tavoista maahanmuuton selkeä määrittäminen työperäiseen ja humanitaariseen maahanmuuttoon. Tällöin pakotettu, eli humanitaarinen maahanmuutto näyttäytyy rajoitettavana tai kokonaan kiellettävänä asiana. Muun tutkimuskirjallisuuden (esim. Suurpää 2002; Huttunen 2004) havaintojen tavoin myös tämän tutkimuksen aineistossa maahanmuuttajat määrittävät uhreiksi tai uhkiksi, aidosti hädänalaisiksi ja pelkkää parempaa elintasoja tavoitteleviksi. Lisäksi joissakin puheenvuoroissa maahanmuuttajan lähtömaa toimii kategorisoinnin lähtökohtana.

Kaikissa argumentaatiopositioissa nousee esille uhriksi määrittävä maahanmuuttajanaisten kategoria, jossa heidät nähdään eri tavoin alistettuina tai heikossa asemassa olevina. Tämä on Huttusen (2004, 146) mukaan tyypillinen maahanmuuttajien kategorisoinnin tapa, ja sitä tapahtuu myös maahanmuuttoa ja -muuttajia puolustavissa puheenvuoroissa. Pellander (2016, 116) on puolestaan havainnut, että alistettuun naissukupuoleen ja kulttuurin olemukseen viittaaminen palvelee usein rajoittavia poliittisia käytäntöjä. Sama havainto voidaan nostaa esiin tämänkin tutkimuksen

aineistosta. Muista argumentaatiopositioista poiketen vastustuspuheeseen asemoituvat eivät argumentoi naisten aseman parantamiseen esimerkiksi kohdennettujen kotouttamistoimenpiteiden kautta, vaan naisten alistetulla asemalla ja sukupuolten tasa-arvolla pyritään pikemminkin korostamaan maahanmuuttajien kulttuurin liian suurta poikkeavuutta tai yhteensopimattomuutta kulttuurin kanssa. Huoli ja mielenkiinto kohdistuvat siis kulttuurieroihin eikä niinkään maahanmuuttajanaisten asemaan tai pyrkimyksiin parantaa sitä. Samalla näkemys maahanmuuttajanaisten heikosta asemasta toimii perusteluna maahanmuuton rajoittamiseksi.

Stereotyyppisiä taustaoletuksia, joille mielikuvat maahanmuuttajista rakentuvat, voi esiintyä silloinkin, kun heihin suhtautuminen on lähtökohtaisesti suvaitsevaista. Oletukset voivat liittyä suvaitsevaisuuden ehtoihin, jolloin niitä koetellessa tämä suvaitsevaisuus tulee lopulta kyseenalaistetuksi. (Suurpää 2002, 45–46.) Esimerkiksi aineistossa esiintyvä jako aidosti hädänalaisiin ja parempaa elintasoja tavoitteleviin voi tuottaa yksilölle passiivisen uhrin aseman, josta on vaikeaa tai mahdotonta tulla pois ilman, että samalla rikkoo asetetun uhrikategorian reunaehdot ja tulee määritetyksi uudelleen, tällä kertaa epätoivotuksi. Tällaisia tiedostamattomia taustaoletuksia voi esiintyä myös sosiaalityöntekijöillä, mikä voi vaikuttaa tapaan kohdata asiakkaat ja heidän tilanteensa.

Stereotypisoivien kategorisointien voidaan katsoa olevan monin tavoin ongelmallisia. Niiden kautta maahanmuuttaja tulee nähtynä ennen kaikkea ryhmänsä edustajana eikä henkilöhistoriansa tai persoonallisuutensa muokkaamana yksilönä. Maahanmuuttajakategoria itsessään ilmaisee, ettei yksilö kuulu täysimääräisesti Suomeen, ja kategorioihin liitetyt ominaisuudet voivat toimia monin tavoin marginalisoivina (Huttunen 2004, 136). Yksilön mahdollisuudet vastustaa hänelle asetettuja kotoutumiskyvyttömän, kielitaidottoman tai rikollisen kategorioita voivat olla rajalliset silloin, kun hänen asemansa yhteiskunnassa on muutenkin monin tavoin heikko. Jos lainsäädännön tai käytännön toimenpiteet pohjautuisivat esimerkiksi näkemykseen lähtömaan vaikutuksesta kotoutumisvalmiuksiin, tulisiko yhteiskunnastamme väistämättä kohtuuttomia tilanteita rakentava ja yksilölliset erot häivyttäviin, syrjiviin käytäntöihin nojautuva?

Näen stereotypisoivan kategorisoinnin liittyvän kiinteästi rasismiin, ja aineistossa esitetäänkin epäsuoria syytöksiä joidenkin puheenvuoroja rassistisuudesta. Rastaa (2009, 51–55) määritelmään nojautuen katson, että argumentin rassistisuutta on perusteltua pohtia esimerkiksi silloin, kun se pohjautuu jollain tavoin hierarkisoiviin näkemyksiin eri ihmisryhmien tai kulttuurien välisistä perustavanlaatuisista ja muuttumattomista eroista. Tämän määritelmän perusteella erityisesti moni vastustuspuheen puheenvuoro on tulkittavissa rassistiseksi. Monissa näissä puheenvuoroissa hyödynnetään lisäksi tutkimuskirjallisuudessa (esim. Van Dijk 1997, Augoustinos & Every 2007) paikannettuja, uusrasismille tyypillisiä puhestrategioita.

Argumentaatiopositioden keskinäinen dynamiikka ja vuorovaikutus

Aineistossa keskustellaan monin paikoin toisten argumentaatiopositioden ja puheenvuorojen ohi, ikään kuin täysin eri ilmiöistä. Tämä voi selittyä joiltain osin kulttuuristen itsestäänselvyyksien erilaisuudella. Kotouttamisen kehittämisspuhe rakentuu nykytilan päälle, jossa maahanmuuton hyväksyttävyyys on kyseenalaistamaton kulttuurinen itsestäänselvyys, jota ei ole tarpeen perustella, ellei sitä kyseenalaisteta. Vastustus- ja ongelmapuheessa sen sijaan toimii yhteisesti jaettuna argumentoinnin esisopimuksena maahanmuuton ja nykyisen politiikan ongelmallisuus, ja puheenvuoroilla pyritään toisaalta saamaan vahvistusta tälle näkökulmalle ja toisaalta saamaan muutosta nykyisiin käytäntöihin. Siksi ne myös nostetaan jatkuvasti esiin.

Aloite maahanmuuttoa ja kotoutumista koskevaan keskusteluun tulee usein maahanmuuttoa vastustavilta tahoilta, jolloin nämä tahot voivat määrittää keskustelun käymisen tavat ja keskeiset kysymykset (Keskinen 2009, 42). Myös tämän tutkimuksen aineiston keskustelu alkoi ministerin alustuksen jälkeen vahvasti vastustuspuheeksi tulkittavalla ja ääri-ilmauksiin nojaavalla puheenvuorolla, jossa eksplisiittisesti ilmaistaan puheen koskevan maahanmuuttoa yleisesti, eikä vain kotoutumista tai uutta lakiesitystä. Näin kyseisessä puheenvuorossa kyettiin määrittelemään se, mistä keskustelua tullaan käymään.

Aineiston pohjalta voidaan esittää kysymys, onko edelleen käynnissä samanlainen vaimentamisen pyrkimys, minkä Puuronen (2011, 207) on havainnut kymmenen vuoden takaisista poliittisista keskusteluista. Tällöin valtapuolueet pyrkivät tietoisesti sivuuttamaan maahanmuuttovastaisen keskustelun ja näin vaimentamaan esitettyä

kritiikkiä. Myös Haara (2012, 58) on todennut kaikkein avoimimmin maahanmuuttovastaisten kannanottojen jäävän usein ilman vastaväitteitä. Tämän tutkimuksen aineiston yksittäisissä puheenvuoroissa nostetaan esiin joidenkin väittämien rasistisuus ja joissakin puolustetaan maahanmuuttoa, mutta esitettyihin uhkakuviin ei keskustelussa juurikaan reagoida eikä niitä kyseenalaisteta. Tulkitsen, että tämä voi olla osaltaan pyrkimys pitää omissa käsissä määrittelyvalta siitä, mistä oikeastaan keskustellaan. Onko kuitenkin mahdollista sivuttaa voimakasta kritiikkiä ilman, että tuotetaan vaikutelma tietoisesta vaientamisesta tai siitä, ettei aiheesta uskalleta puhua? Mielikuvaa uskalluksen puutteesta hyödynnetäänkin joissain puheenvuoroissa. Entä määrittyvätkö esitetyt uhkakuvat lopulta yleisesti hyväksytyiksi todellisuuden kuvauksiksi, mikäli niitä ei kyseenalaisteta eikä niille esitetä vaihtoehtoisia tulkintoja?

Vastustuspuheen puheenvuorot erottuvat retoriikallaan selvästi muista argumentaatio-positioista. Uhkakuviin, ääri-ilmaisuihin ja sarkasmiin nojaava retoriikka saa pohtimaan sitä, millainen on se yleisö, joita puhujat pyrkivät tavoittamaan. Toisekseen se herättää kysymyksen siitä, mihin puheenvuoroilla pyritään. Maahanmuuttoon sallivasti suhtautuvan kuulijan voi olla vaikea hyväksyä esimerkiksi kotouttamisprosessin parantamiseen tai tehostamiseen tähtääviä ehdotuksia, jos ne esitetään sarkastisesti yleistävien näkemysten yhteydessä. Liioitteluksi tulkittavat ääri-ilmaisut voidaan kokea myös ärsyttävinä ja ne voivat saattaa esittäjänsä naurunalaiseksi (Jokinen 2016b, 292). Aineiston havainnot tukevatkin pitkälti näkemystä, että täysistuntopuhe on suunnattu ennen kaikkea omalle äänestäjäkunnalle ja jo valmiiksi samalla tavoin ajatteleville (Pekonen 2011, 99).

Sosiaalityön näkökulma

Olen liittänyt tämän tutkimuksen johdantoluvussa osaksi rakenteellisen sosiaalityön kenttää, jossa lähtökohtana toimii yhteiskunnallinen eriarvoisuus ja oikeudenmukaisuuden puolesta toimiminen (Pohjola 2015, 33). Sosiaalialan eettisiin periaatteisiin kuuluu esimerkiksi syrjinnän vastustaminen, erilaisuuden ja monimuotoisuuden tunnustaminen sekä heikommassa asemassa olevien oikeuksien tukeminen (Talentia ry 2017, 20–23). Erityisesti tutkimuksen aineistossa esiin tuleva, ääri-ilmauksilla ja uhkapuheella tehostettu maahanmuuttovastaisuus ja yleistävät kategoriat haastavat tuomaan esiin sosiaalityön näkökulmaa.

Maahanmuutosta ja maahanmuuttajista luodut merkitykset kertovat siitä, millaisena ilmiö ja sen takana olevat ihmiset nähdään. Palveluiden käyttäjien oikeudet ja velvollisuudet ovat pitkälti riippuvaisia heihin liitetystä määritelmästä ja poliittisista käsitteistä. (Kokkonen 2019, 59; Pohjola 2019, 326.) Joissakin puheenvuoroissa tehdyt kuvaukset maahanmuuttajista, jotka vievät vähäosaisten tuet, perustelevat käytäntöjä, joilla heidän oikeuksiaan ja tukiaan pyritään rajaamaan. Tällaiset määritykset voivat vaikuttaa voimakkaasti maahanmuuttajien tilanteisiin ja mahdollisuuksiin yhteiskunnassa. Valtonen (2015, 82) on tuonut esiin, kuinka erilaiset ulossulkemisen mekanismit, stereotyyppit ja yleistävät kategorisoinnit vaikeuttavat maahanmuuttajan kotoutumista ja yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi pääsemistä. Hän on myös todennut sosiaalityöntekijöillä olevan paljon ensikäden tietoa siitä, miten erilaiset poliittiset päätökset vaikuttavat maahanmuuttajataustaisen ihmisen elämässä (mt., 61). On mielestäni tärkeää, että näitä vaikutuksia tuodaan esiin, ja että sosiaalityöntekijät asettuvat aktiivisesti vastustamaan syrjiviä käytäntöjä.

Aineistosta esiin noussut, hegemoninen talousdiskurssi haastaa osaltaan toisenlaisen, sosiaalityön eettisiin periaatteisiin nojaavan näkökulman esille nostoa ja sen aktiivista esillä pitoa. Poliittiset päätökset ja niiden takana olevat ideologiat ja arvot luovat puitteet ja resurssit tehdä sosiaalityötä. Pohjola, Kemppainen, Niskala ja Peronius (2019, 12) katsovat, että tehokkuuden ja tuottavuuden tavoitteisiin keskittyminen vähentävät solidaarisuutta heikompiosaisia kohtaan. Mikäli kotouttava sosiaalityö aletaan nähdä yhä enemmän valmiiksi annettuihin kategorioihin perustuvana ja marginaalisena ja solidaarisuus sen asiakkaita kohtaan vähenee, lienee odotettavissa taloudellisten resurssien vähittäinen alasajo lain puitteissa alhaisimmalle mahdolliselle tasolle.

Talouden asettamien reunaehtojen lisäksi kotoutumiselle annetut merkitykset vaikuttavat käytännön kotouttavaan työhön sekä sen toimintaympäristöön. Monet puheenvuorot nojaavat vallitsevaan näkemykseen kaksisuuntaisesta integroitumisesta. Joissakin puolestaan korostuu maahanmuuttajan oma vastuu ja assimilointuminen suomalaiseen yhteiskuntaan. Näiden määritelmien vaikutus kotouttavaan työhön ja tuen antamisen mahdollisuuksiin voi olla merkittävä. Olennaista on myös se, määrittäykö kotoutuminen vain rakenteelliseksi, vai tunnistetaanko lisäksi sen sosiokulttuurinen näkökulma ja epävirallinen kotoutuminen. Pääpaino aineiston keskustelussa on

rakenteellisessa kotoutumisessa, usein kielen oppimisessa ja työllistymisessä, vaikka esiin nostetaan myös sosiaalisten verkostojen, vuorovaikutuksen ja vapaa-ajan toiminnan merkitys kotoutumisessa. Sosiaalityön eettisiin periaatteisiin kuuluva ihmisen kokonaisvaltainen huomioiminen (Talentia ry 2017, 18) edellyttää ihmisen laajemman elämänpiirin eri tekijöiden tunnistamista ja huomioimista, eikä kotouttava sosiaalityö voi eettisesti toimiessaan sivuuttaa osallisuuden, sosiaalisten verkostojen ja yhteisöjen merkitystä. Tätä näkökulmaa ja periaatetta tulee pitää esillä silloin, kun tehdään poliittisia päätöksiä kotouttavista toimenpiteistä ja niihin suunnatuista resursseista.

Kokkonen (2019, 80) katsoo, että avoimen poliittisen toimijuuden kautta sosiaalityöllä on mahdollisuus suojella asiakkaitaan ja edistää tasa-arvoa sekä oikeudenmukaisuutta. Pohjola (2019, 330) puolestaan toteaa, että erityisesti yhteiskunnallisessa muutoksessa sosiaalityölle asettuu vaatimus rohkeasta, ihmisarvoon ja oikeudenmukaisuuteen nojaavasta toimijuudesta. Sosiaalityöntekijöillä on eri teorioihin ja kokemusperäiseen tietoonsa kytkeytyvän osaamisensa puolesta mahdollisuus käyttää ääntä yhteiskunnan heikossa asemassa olevien puolesta ja näin edistää heidän hyvinvointiaan ja mahdollisuuksiaan kokonaisvaltaiseen toimijuuteen. Tämän tutkimuksen tulokset kertovat ulossulkemisen ja eriarvoistamisen pyrkimyksistä, jotka haastavat tuomaan ihmisarvoon ja oikeudenmukaisuuteen nojaavaa näkökulmaa esiin poliittisen päätöksenteon areenoilla mutta myös arkipäiväisissä keskusteluissa.

LÄHTEET

- Alitolppa-Niitamo, Anne & Säävälä, Minna (2013) Johdattelu kirjan teemoihin. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo, Stina Fågel & Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 5–12.
- Agoustinou, Martha & Every, Danielle (2007) The Language of “Race” and Prejudice. A Discourse of Denial, Reason, and Liberal–Practical Politics. *Journal of Language and Social Psychology*, Vol. 26(2), 123–141.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (2002) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen (suom. Vesa Raiskila, alkuperäinen teksti julkaistu 1966). Helsinki: Gaudeamus.
- Berry, John W (2006) Contexts of Acculturation. Teoksessa David L. Sam & John W. Berry (toim.) *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press, 27–42.
- Billig, Michael (1996) *Arguing and thinking. A rhetorical approach to social psychology*. Cambridge University Press.
- Boyd, Monica (1989) Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas. *The International Migration Review*, Vol. 23(3), 638–670.
- Burr, Vivien (2015) *Social Constructionism*. London: Routledge.
- Castles, Stephen (2010) Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 36(10), 1565–1586.
- Castles, Stephen & de Haas, Hein & Miller, Mark J. (2014) *The Age of Migration*. London: Palgrave Macmillan.
- Condor, Susan & Tileaga, Cristian & Billig, Michael (2013) Political Rhetoric. Teoksessa Leonie Huddy, David O. Sears & Jack S. Levy (toim.) *The Oxford Handbook of Political Psychology*, 262–297.
- Crisp, Jeff (2003) Refugees and the Global Politics of Asylum. *Political Quarterly* 74, 75–87.
- Van Dijk, Teun A. (1997) Political Discourse and Racism: Describing Others in Western Parliaments. Teoksessa Stephen Harold Riggins (toim.) *The Language and Politics of Exclusion. Others in Discourse*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 31–64.
- Van Dijk, Teun A. (2000) On the analysis of parliamentary debates on immigration. Teoksessa Ruth Wodak & Martin Reisigl (toim.) *The Semiotics of Racism. Approaches in Critical Discourse Analysis*. Wien: Passagen Verlag, 85–104.

- Eduskunta (2019a) Kotoutumislain uudistaminen. Verkkolähde, saatavilla https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/kotoutumislain-uudistaminen.aspx. Viitattu 4.12.2019.
- Eduskunta (2019b) Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä. Verkkolähde, saatavilla https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_96+2018.aspx. Viitattu 4.12.2019.
- Eduskunta (2019c) Lakien säätäminen eduskunnassa. Verkkolähde, saatavilla <https://www.eduskunta.fi/FI/lakiensaaminen/Sivut/default.aspx>. Viitattu 4.12.2019.
- Eduskunta (2019d) Eduskuntaryhmien voimasuhteet vaalikauden 2015–2018 päättyessä. Verkkolähde, saatavilla https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/entiset_kansanedustajat/tilastotieto-entisista-edustajista/Documents/eduskuntaryhmien-voimasuhteet-vaalikauden-2015-2018-paattyessa.pdf Viitattu 4.12.2019.
- Enzensberger (2003) Suuri muutto – 33 merkintää (suom. Riitta Virkkunen, alkuperäinen teksti julkaistu 1992). Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 21–50.
- Fairclough, Norman (1992) *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Isabela & Fairclough, Norman (2012) *Political Discourse Analysis: A Method for Advanced Students*. London: Routledge.
- Finlayson, Alan (2007) From Beliefs to Arguments: Interpretive Methodology and Rhetorical Political Analysis. *Political Studies Association*, Vol. 9(4), 545–563.
- Ghorasi, Halleh & Eriksen, Thomas Hylland & Alghasi, Sharam (2009) Introduction. Teoksessa Halleh Ghorashi, Thomas Hylland Eriksen & Sharam Alghasi (toim.) *Paradoxes of Cultural Recognition: Perspectives From Northern Europe*. Burlington: Ashgate, 1–16.
- Gibson, Stephen & Crossland, Matthew & Hamilton, James (2018) Social Citizenship and Immigration: Employment, Welfare, and Effortfulness in Online Discourse Concerning Migration to the United Kingdom. *Qualitative Psychology*, Vol. 5(1), 99–116.
- Gibson, Stephen & Booth, Rachael (2018) “An Australian-Style Points System”: Individualizing Immigration in Radical Right Discourse in the 2015 U.K. General Election Campaign. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, Vol. 24(4), 389–397.
- Goodman, Simon & Burke, Shani (2010) Discursive Deracialization in Talk about Asylum Seeking. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 21, 111–123.
- Goss, Jon & Lindquist, Bruce (1995) Conceptualizing International Labor Migration: A Structuration Perspective. *The International Migration Review*, Vol. 29(2), 317–351.

Gothoni, Raili & Siirto, Ulla (2016) Johdanto. Teoksessa Raili Gothoni & Ulla Siirto (toim.) Pakolaisuudesta kotiin. Helsinki: Gaudeamus Oy, 9–20.

Grönroos, Simo & Hamilo, Marko (2018) Maahanmuutto. Kriitikon käsikirja. Helsinki: Suomen Perusta.

Gullestad, Marianne (2002) Invisible Fences: Egalitarianism, Nationalism and Racism. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, Vol. 8(1), 45–63.

Haara, Paula (2012) Poliittinen maahanmuuttokeskustelu Helsingin Sanomien verkkokeskustelussa. Teoksessa Mari Maasilta (toim.) Maahanmuutto, media ja eduskuntavaalit. Tampere: Tampere University Press, 52–86.

Harell, Allison & Soroka, Stuart & Iyengar, Shanto & Valentino Nicholas (2012) The Impact of Economic and Cultural Cues on Support for Immigration in Canada and the United States. *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique*, Vol. 45(3), 499–530.

HE 185/2010 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

HE 96/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä

Herneaho, Irene (2018) Maahanmuuttodiskurssit eduskuntapuolueiden vuoden 2015 vaalimateriaaleissa. *Virittäjä* 2/2018, 187–223.

Horsti, Karina (2005) Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa. Väitöskirja, Tampereen yliopisto.

Horsti, Karina (2009) Kyllä Suomeen yksi nainen mahtuu! Turvapaikanhakijat uhreina ja uhkana suomalaisessa julkisuudessa. Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino, 77–86.

Huttunen, Laura (2004) Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Helsinki: Gaudeamus, 134–154.

Huttunen, Laura (2009) Mikä ihmeen maahanmuuttaja? Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino, 117–122.

Ibrahim, Maggie (2005) The Securitization of Migration: A Racial Discourse. *International Migration* Vol. 43(5), 163–187.

Jokinen Arja, Juhila Kirsi & Suoninen Eero (2016) Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila &

Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 21–42.

Jokinen, Arja (2016a) Poliitikkojen puheet puntarissa. Kaupunginvaltuutettujen asunnottomuuspuheiden retoriikka. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 145–172.

Jokinen, Arja (2016b) Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 273–299.

Kara, Hanna (2006) Vailla virallista statusta: epävirallisia keinoja käyttävässä kansainvälisessä siirtolaisuudessa kiinnijääneiden naisten puheenvuoroja Mexican keskussiirtolaisasemalla. Pro Gradu-tutkielma, Helsingin yliopisto.

Kara, Hanna (2016) The Makings of Migrant Subjectivities. Time and intersectionality in the transnational everyday lives of Latin American women in Barcelona. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Keskinen, Suvi (2009) Pelkkiä ongelmia? Maahanmuutto poliittisen keskustelun kohteena. Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino, 33–46.

Keskinen, Suvi & Rastas, Anna & Tuori, Salla (2009) Johdanto: Suomalainen maahanmuuttokeskustelu tienhaarassa. Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino, 7–24.

Kivisto, Peter (2015) Pluralism and the dynamics of contemporary integration. Teoksessa Elli Heikkilä, Auvo Kostiainen, Johanna Leinonen & Ismo Söderling (toim.) Participation, Integration and Recognition: Changing Pathways to Immigrant Incorporation. Turku: Institute of Migration, 10–20.

Kokkonen Tuomo (2019) Poliitiikka sosiaalityön yhteiskunnallisen paikan määrittäjänä. Teoksessa Anneli Pohjola, Tarja Kemppainen, Asta Niskala ja Nina Peronius (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 57–80.

Kuntaliitto (2018) Maakuntauudistuksen valmistelutilanne 30.7.2018. Verkkolähde, saatavilla <https://www.kuntaliitto.fi/sosiaali-ja-terveysasiat/sote-ja-maakuntauudistus/maakuntauudistuksen-valmistelutilanne>. Viitattu 4.12.2019.

Kuntaliitto (2019) Sote- ja maakuntauudistus. Verkkolähde, saatavilla <https://www.kuntaliitto.fi/sosiaali-ja-terveysasiat/sote-ja-maakuntauudistus>. Viitattu 4.12.2019

Könönen, Jukka (2014) Tilapäinen elämä, joustava työ. Rajat maahanmuuton ja työvoiman prekarisaation mekanismina. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto.

Lacroix, Thomas (2013) Collective Remittances and Integration: North African and North Indian Comparative Perspectives. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 39(6), 1019–1035.

Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010

Löytty, Olli (2005) Toiseus. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen Vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 161–189.

Maasilta, Mari (2016) Maailma tulee kylään: vastaanottokeskuksen aikaansaama tunnekeskustelu. Teoksessa Mari Maasilta & Kaarina Nikunen (toim.) *Pakolaisuus, tunteet ja media*. Tampere: Vastapaino, 48–70.

Martikainen, Tuomas & Saari, Matti & Korkiasaari, Jouni (2013) Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. Teoksessa Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.) *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 23–54.

Martikainen, Tuomas & Saukkonen, Pasi & Säävälä, Minna (2013) Johdanto: Suomi muuttuu kun Suomeen muutetaan. Teoksessa Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.) *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 12–21.

Miholjic, Nina (2017) The Securitization of Migration Issue: Hungarian Case. *Journal of Community Positive Practices*, XVII(3)2017, 58–66.

Nee, Victor & Sanders, Jimmy (2001) Understanding the diversity of immigrant incorporation: a forms-of-capital model. *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 24(3), 386–411.

Nikunen, Kaarina (2016) Badolato–Kauhava: maantieteellisen mielikuvituksen merkitys pakolaispolitiikassa. Teoksessa Mari Maasilta & Kaarina Nikunen (toim.) *Pakolaisuus, tunteet ja media*. Tampere: Vastapaino, 21–47.

OCHA (2004) *Guiding Principles on Internal Displacement*. United Nations, Office for the Coordination of Humanitarian Affairs.

Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus 77/1968

Pekonen, Kyösti (2011) *Puhe eduskunnassa*. Tampere: Vastapaino.

Pellander, Saara (2016) *Gatekeepers of the Family; Regulating Family Migration to Finland*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Perelman, Chaïm (1996) *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.

Perustuslaki 731/1999

Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2009) Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino. E-kirja.

Pohjola, Anneli (2015) Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa Anneli Pohjola, Merja Laitinen ja Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Kuopio: UNIPress, 16–36.

Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (2015) Rakenteellisen sosiaalityön jäsentyminen. Teoksessa Anneli Pohjola, Merja Laitinen ja Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Kuopio: UNIPress, 281–294.

Pohjola, Anneli (2019) Sosiaalityö yhteiskunnassa ja yhteiskunta sosiaalityössä. Teoksessa Anneli Pohjola, Tarja Kemppainen, Asta Niskala ja Nina Peronius (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 323–341.

Pohjola, Anneli & Kemppainen, Tarja & Niskala, Asta & Peronius, Nina (2019) Murroksen ajan sosiaalityö paikkaansa jäsentämässä. Teoksessa Anneli Pohjola, Tarja Kemppainen, Asta Niskala ja Nina Peronius (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 11–21.

Potter, Jonathan (1996) Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Constructionism. London: SAGE Publications.

PTK 77/2018/6 vp. Pöytäkirjan asiakohta. Täysistunto, tiistai 4.9.2018 klo 14.02–17.48.

Puuronen, Vesa (2011) Rasistinen Suomi. Helsinki: Gaudeamus.

Raivio, Helka & Karjalainen, Jarno (2013) Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Teoksessa Taina Era (toim.) Osallisuus – Oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156, 12–34.

Rastas, Anna (2009) Rasismin kiistäminen suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa. Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino, 47–64.

Ratkaisujen Suomi (2015) Pääministeri Juha Sipilän strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015.

Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina (2011) Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-Kustannus, 235–257.

Riggins, Stephen Harold (1997) The Rhetoric of Othering. Teoksessa Stephen Harold Riggins (toim.) The Language and Politics of Exclusion. Others in Discourse. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1–30.

Rudiger, Anja & Spencer, Sarah (2003) Social Integration of Migrants and ethnic Minorities: Policies to Combat Discrimination. Conference Paper. Brussels: The European Commission and the OECD

Römkens, Renée & Lahlah, Esmah (2011) Particularly Violent? The Construction of Muslim Culture as a Risk Factor for Domestic Violence. Teoksessa Ravi K. Thiara, Stephanie A. Condon & Monica Schrötle (toim.) Violence against Women and Ethnicity: Commonalities and Differences across Europe. Opladen: Barbara Budrich Publishers, 79–96.

Sakki, Inari & Petterson, Katarina (2016) Discursive constructions of otherness in populist radical right political blogs. *European Journal of Social Psychology* 46, 156–170.

Saukkonen, Pasi (2013) Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Helsinki: Gaudeamus.

Schubert, Carla (2013) Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo, Stina Fågel & Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 96–116.

Siirto, Ulla & Hammar, Sari (2016) Kotouttava työ pakolaisina Suomeen muuttaneiden parissa. Teoksessa Raili Gothóni & Ulla Siirto (toim.) Pakolaisuudesta kotiin. Helsinki: Gaudeamus, 189–212.

Sisäministeriö (2019) Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan. Verkkolähde, saatavilla <https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset> Viitattu 12.12.2019.

Suomen pakolaisapu (2019) Sanasto. Verkkolähde, saatavilla <https://pakolaisapu.fi/sanasto/> Viitattu 12.12.2019.

Suomen tietotoimisto (2019) Maahanmuutto, pakolaisuus, siirtolaisuus. Verkkolähde, saatavilla <https://stt.fi/tyylikirja/sanastot/juridisia-termeja/maahanmuutto-pakolaisuus-siirtolaisuus/> Viitattu 12.12.2019.

Suurpää, Leena (2002) Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Talentia ry (2017) Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Verkkolähde, saatavilla https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf viitattu 28.12.2019.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019) Käsitteet. Verkkolähde, saatavilla <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/kasitteet> Viitattu 12.12.2019.

Tilastokeskus (2019a) Maahanmuuttajat väestössä. Verkkolähde, saatavilla <https://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaustaiset.html> Viitattu 28.12.2019.

Tilastokeskus (2019b) Muuttoliike. Verkkolähde, saatavilla <https://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/muuttoliike.html> Viitattu 28.12.2019.

Tilli, Jouni (2017) Miten puhumme, kun puhumme politiikkaa? Jyväskylä: Atena.

Turtiainen, Kati (2012) Possibilities of Trust and Recognition between Refugees and Authorities. Resettlement as a Part of Durable Solutions of Forced Migration. Väitöskirja, Jyväskylä yliopisto.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009) Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Helsingin yliopisto. Verkkolähde, saatavilla <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf> Viitattu 3.11.2018.

Ulkomaalaislaki 301/2004

Valtioneuvosto (2019) Hallituksen tiedot ja kokoonpano. Verkkolähde, saatavilla <https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/74> Viitattu 14.12.2019.

Valtonen, Kathleen (2008) Social Work and Migration: Immigrant and Refugee Settlement and Integration. Burlington: Ashgate.

Valtonen, Kathleen (2015) Social Work and Integration in Immigrant Communities: Framing the Field. Burlington: Ashgate

Varjonen, Sirkku & Nortio, Emma & Mähönen, Tuuli Anna & Jasinkaja-Lahti, Inga (2018) Negotiations of Immigrants' Cultural Citizenship in Discussions Among Majority Members and Immigrants in Finland. *Qualitative Psychology*, Vol. 5(1), 85–98.

Vasta, Ellie (2009) Engaging with Diversity: Europe Between Imagined Homogeneity and Enduring Cultural Difference. Teoksessa Halleh Ghorashi, Thomas Hylland Eriksen & Sharam Alghasi (toim.) *Paradoxes of Cultural Recognition: Perspectives From Northern Europe*. Burlington: Ashgate, 19–38.

Väestöliitto (2019) Maahanmuuttajat. Verkkolähde, saatavilla http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/ Viitattu 12.12.2019.

Wikipedia (2019) Luettelo vaalikauden 2015–2019 kansanedustajista. Verkkolähde, saatavilla https://fi.wikipedia.org/wiki/Luettelo_vaalikauden_2015%E2%80%932019_kansanedustajista Viitattu 14.12.2019.

Wimmer, Andreas & Glick Schiller, Nina (2002) Methodological Nationalism and Beyond: Nation-State Building, Migration and the Social Sciences. *Global Networks*, Vol. 2(4), 301–334.

Zarefsky, David (2008) Strategic Maneuvering in Political Argumentation. *Argumentation*, Vol. 22(3), 317–330.